

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mert YILMAZ

TÜRKİYE’DE MÜKELLEFLERİN ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ ORAN VE MATRAH
DEĞİŞİMLERİNE TEPKİLERİ: ALANYA İLÇESİ MOTORLU TAŞITLAR VE BEYAZ
EŞYA TÜKETİCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ÖLÇÜLMESİ

İktisat Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mert YILMAZ

TÜRKİYE’DE MÜKELLEFLERİN ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ ORAN VE MATRAH
DEĞİŞİMLERİNE TEPKİLERİ: ALANYA İLÇESİ MOTORLU TAŞITLAR VE BEYAZ
EŞYA TÜKETİCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ÖLÇÜLMESİ

Danışman

Prof. Dr. Gülden BÖLÜK

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mert YILMAZ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof Dr. Ayşe Meral UZUN	(İmza)
Üye (Danışman)	: Prof Dr. Gülden BÖLÜK	(İmza)
Üye	: Dr. Zafer Barış GÜL	(İmza)

Tez Başlığı: Türkiye’de Mükelleflerin Özel Tüketim Vergisi Oran Ve Matrah Değişimlerine Tepkileri: Alanya İlçesi Motorlu Taşıtlar Ve Beyaz Eşya Tüketicileri Üzerindeki Etkilerinin Ölçülmesi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :02.01.2024

Mezuniyet Tarihi : 08/02/2024

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum” Türkiye’de Mükelleflerin Özel Tüketim Vergisi Oran Ve Matrah Değişimlerine Tepkileri: Alanya İlçesi Motorlu Taşıtlar Ve Beyaz Eşya Tüketicileri Üzerindeki Etkilerinin Ölçülmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir, bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Mert YILMAZ

**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

.../.../2024

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı Soyadı	Mert YILMAZ
Öğrenci Numarası	202052008002
Anabilim Dalı	İktisat
Programı	İktisat
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı Adı Soyadı	Prof. Dr. Gülden BÖLÜK
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Türkiye’de Mükelleflerin Özel Tüketim Vergisi Oran Ve Matrah Değişimlerine Tepkileri: Alanya İlçesi Motorlu Taşıtlar Ve Beyaz Eşya Tüketicileri Üzerindeki Etkilerinin Ölçülmesi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2278073703
Rapor Tarihi	25/01/2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %16 Alıntılar dahil: %27

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Yukarıda bilgileri bulunan ödentiye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve

d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 131 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise:

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise:

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırın aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe: Yapılan tez çalışması konusu itibariyle ÖTV ve MTV mevzuat hükümlerini (yasa, yönetmelik ve tebliğ) yoğunlukla içermesi nedeniyle %15 olan limiti 1 puan aşmaktadır. Ayrıca ölçekte kullanılan anketin soruları ile de benzerlikler olup, bu soruların tez çalışmasından çıkarılması anlam bozulmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle YL yönetmeliğinin belirlediği sınır %1 oranında aşılmıştır.

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımdan yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

Prof. Dr. Gülden BÖLÜK
İmza

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI, VERGİ TÜRLERİ VE TÜRK VERGİ SİSTEMİ

1.1. Vergi Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	4
1.2. Vergilendirme Süreci.....	6
1.2.1. Vergiyi Doğuran Olay	6
1.2.2. Tarh.....	7
1.2.2.1. Beyannameye Dayalı Tarh	7
1.2.2.2. İkmalen Vergi Tarhı	8
1.2.2.3. Resen Vergi Tarhı.....	8
1.2.2.4. Verginin İdarece Tarhı.....	9
1.2.3. Tebliğ.....	9
1.2.4. Tahakkuk	10
1.2.5. Tahsil	10
1.3. Verginin Taraf ve Unsurları	11
1.3.1. Verginin Tarafları	11
1.3.1.1. Verginin Alacaklı Tarafı.....	11
1.3.1.2. Verginin Borçlu Tarafı	11
1.3.2. Verginin Unsurları	14
1.3.2.1. Verginin Konusu	14
1.3.2.2. Vergi Matrahı	14
1.3.2.3. Vergi Tarifesi.....	15
1.3.2.4. Vergi Yüğü	17
1.3.2.5. Vergi Harcaması	18
1.3.2.6. Mali Anestezi.....	19
1.3.2.7. Mali Sömürü ve Mali Rant	19
1.3.2.8. Vergi Yansıması	20
1.3.2.9. Vergi Adaleti	20
1.3.3. ÖTV'nin Vergi Adaleti Açısından Değerlendirilmesi.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

TÜKETİM VERGİSİ OLARAK ÖTV

2.1. Özel Tüketim Vergileri.....	22
2.1.1. Özel Tüketim Vergisinin Konusu	22
2.1.2. ÖTV'nin Özellikleri	26
2.1.3. ÖTV'nin Tarihsel Gelişimi.....	27
2.1.3.1. Dünya'da Özel Tüketim Vergisinin Tarihsel Gelişimi.....	28
2.1.3.2. Türkiye Cumhuriyeti'nde Özel Tüketim Vergisinin Tarihsel Gelişimi	29

2.2. Özel Tüketim Vergileri Alınma Nedenleri	31
2.3. Tüketim Vergilerinin Yapısı ve Vergilemenin Amacı	33
2.3.1. Ekonomik Amaç	33
2.3.2. Mali Amaç	34
2.3.3. Sosyal Amaç	34
2.4. Özel Tüketim Vergisinin Etkileri ve Özel Tüketim Vergisinde Yansıma.....	35
2.5. Özel Tüketim Vergilerine Yaklaşım.....	36
2.5.1. Bağımlılık	36
2.5.2. İnelastik Talep	36
2.5.3. Negatif Dışsallık	37
2.5.4. Tersine Artan Oranlılık.....	37
2.5.5. Corlett-Hague Kuralı	38
2.5.6. Korumacı Devlet Anlayışı	38
2.6. Özel Tüketim Vergisine İlişkin Mevzuat Hükümleri	38
2.6.1. Özel Tüketim Vergisinde Vergiyi Doğuran Olay	39
2.6.2. Özel Tüketim Vergisinde Vergi Mükellefiyeti.....	39
2.6.3. Özel Tüketim Vergisine Yönelik Vergi Oranları ve Miktarları	40
2.7. Diğer Vergilerle Birlikte Değerlendirildiğinde Özel Tüketim Vergileri.....	41
2.8. AB ile Türkiye’deki Özel Tüketim Vergilerine İlişkin Karşılaştırma.....	43
2.8.1. Seçilmiş AB Ülkelerinde Özel Tüketim Vergileri	44
2.8.1.1. Almanya’da Özel Tüketim Vergisi.....	46
2.8.1.2. Fransa’da Özel Tüketim Vergisi.....	48
2.8.1.3. Bulgaristan’da Özel Tüketim Vergisi.....	50
2.8.2. AB ve Türkiye’de ÖTV Uyumuna	51
2.8.3. AB’ndeki ÖTV ile Türkiye’deki ÖTV Karşılaştırılması.....	53
2.8.4. AB’ndeki ÖTV ile Türkiye’deki ÖTV İlişkin Genel Değerlendirme	53
2.9. Türkiye’de Vergi Gelirleri İçerisinde Dolaylı Vergilerin Özel Tüketim Vergileri Üzerindeki Etkileri	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖTV ARTIŞLARINA TÜKETİCİLERİN TEPKİSİ: ALANYA ÖRNEĞİ

3.1. Literatür Taraması	63
3.2. Anket Çalışması.....	65
3.2.1. Araştırmanın Amacı	65
3.2.2. Araştırmanın Evreni	65
3.2.3. Örneklem	65
3.2.3.1. Normal Dağılıma Uygunluk	66
3.2.4. Analizler	67
3.2.5. Bulgular	67
3.2.5.1. Demografik Bilgilerin Dağılımı	67
3.2.5.2. Anket Sorularına Verilen Cevapların Dağılımı	68
3.2.5.3. Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizi	86
3.2.5.4. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Değişimi	88
3.2.5.5. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Yaşa Göre Değişimi	90
3.2.5.6. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Medeni Duruma Göre Değişimi.....	93
3.2.5.7. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Eğitim Durumuna Göre Değişimi	95
3.2.5.8. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Gelire Göre Değişimi	98

KAYNAKÇA.....	110
Ek 1 - Anket	120
Ek 2 – Kullanılan Analizler	123
ÖZGEÇMİŞ	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığına dair bulgular	72
Şekil 3.2. ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemeler ile ilgili bulgular	72
Şekil 3.3. ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracığına dair bulgular	73
Şekil 3.4. ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağına dair bulgular	73
Şekil 3.5. ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına dair bulgular	74
Şekil 3.6. Lüks otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil bulma durumuna dair bulgular	75
Şekil 3.7. Tekne ve yatlardan ÖTV alınmamasını adil bulma durumuna dair bulgular	75
Şekil 3.8. Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu bulma durumuna dair bulgular	76
Şekil 3.9. Hayatını kaybetmiş harp ve vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli bulma durumuna dair bulgular	76
Şekil 3.10. ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendirme durumuna dair bulgular	77
Şekil 3.11. ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelleme durumuna dair bulgular	78
Şekil 3.12. ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden olma durumuna dair bulgular	78
Şekil 3.13. Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebin azalma durumuna dair bulgular	79
Şekil 3.14. Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilme durumuna dair bulgular	79
Şekil 3.15. Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenileme durumuna dair bulgular	80
Şekil 3.16. Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşme durumuna dair bulgular	81
Şekil 3.17. Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açma durumuna dair bulgular	81
Şekil 3.18. Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açma durumuna dair bulgular	82
Şekil 3.19. Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açma durumuna dair bulgular	83
Şekil 3.20. Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açma durumuna dair bulgular	83

Şekil 3.21. Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olma durumuna dair bulgular	84
Şekil 3.22. Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olma durumuna dair bulgular	85
Şekil 3.23. Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olma durumuna dair bulgular	85

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. 4760 Sayılı ÖTVK'ye Ekli IV Sayılı Liste (Beyaz Eşya, Elektronik ve Kişisel Bakım)	24
Tablo 2.2. 4760 Sayılı ÖTVK'ye Ekli IV Sayılı Liste (Mutfak Eşyası, Hayvansal Ürünler ve Diğer Ürünler)	25
Tablo 2.3. Türkiye'de ÖTV Tahakkuku, Tahsilatı ve Genel Bütçe Gelirleri İçindeki Payı (2011-2020)	56
Tablo 2.4. Doğalgaz ve Petrol Ürünlerinin ÖTV Tahsilat ve Payı ve Motorlu Araçların ÖTV Tahsilat ve Payı (2011-2020)	58
Tablo 2.5. Diğer ÖTV Kapsamına Giren Mallar ile Dayanaklı Tüketim Mallarına İlişkin ÖTV (2011-2020)	60
Tablo 3.1. Normal Dağılıma Uygunluk	66
Tablo 3.2. Demografik Bilgiler	67
Tablo 3.3. Anket Sorularına Verilen Cevapların Dağılımı	68
Tablo 3.4. Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizi	86
Tablo 3.5. Varyans Analizi	86
Tablo 3.6. Faktör Analizi	87
Tablo 3.7. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Değişimi	88
Tablo 3.8. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Yaşa Göre Değişimi	90
Tablo 3.9. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Medeni Duruma Göre Değişimi	94
Tablo 3.10. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Eğitim Durumuna Göre Değişimi	95
Tablo 3.11. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Gelire Göre Değişimi	99

KISALTMALAR LİSTESİ

AB :	Avrupa Birliği
ABD :	Amerika Birleşik Devletleri
GİB :	Gelir İdaresi Başkanlığı
GSYH :	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
KDV :	Katma Değer Vergisi
OECD :	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖTV :	Özel Tüketim Vergisi
ÖTVK :	Özel Tüketim Vergisi Kanunu
PTT :	Posta, Telefon, Telgraf
VUK:	Vergi Usul Kanunu

ÖZET

Türkiye'de 2002'de yürürlüğe girmiş olan 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) Kanunu ile birçok ürün bu kategoride toplanmıştır. Özellikle de lüks tüketim ihtiyaçları kapsamında değerlendirilen ithal ürünler gibi ihtiyaçlar, bu vergi çatısı altında toplanmıştır. Alkol, tütün ürünleri, teknolojik ürünler ve otomotiv sektörü bu vergi kapsamında değerlendirilmektedir. Çalışma Türkiye'de uygulanan Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)'nin, beyaz eşya ve otomotiv sektörü üzerinden bireylerin satın alma davranışları üzerindeki etkisini, Alanya ilçesi örnek alınarak araştırmaktadır.

Bu çalışmada, özel tüketim vergisi kapsamında beyaz eşya ve otomotiv sektörüne uygulanan değişen vergi oranları ve matrahlarının ekonomik, mali, sosyal ve çevresel anlamda bireyler üzerindeki tüketim alışkanlıklarına ve satın alma davranışlarına olan etkileri incelenmiştir. Çalışmamızın ilk bölümünde vergilerin tanımlanan amaçları ve vergilerin sınıflandırılması ele alınmıştır. Ayrıca kavramsal çerçevenin yanı sıra vergilerin dünyada ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi ele alınmıştır. İkinci bölümde ise ÖTV'nin mevzuat değerlendirilmesi ve tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Ayrıca bu vergi sisteminin Türkiye'de ve diğer ülkelerdeki uygulanış biçimi ele alınarak AB'ne aday ülke statüsünde bulunan Türkiye'nin uyguladığı ÖTV ile AB ülkeleri ÖTV uygulamaları karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ÖTV artış ve azalışlarının tüketiciler üzerindeki yarattığı tepki, Alanya ilçesi örneği bağlamında değerlendirilmiştir. Bu alt bölümde alanyazında yapılan benzer çalışmaların ve araştırmanın anket sonuçları ile analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmanın son bölümü olan sonuç bölümünde ise anket sonuçlarından elde ettiğimiz verilerin tartışma ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Elde ettiğimiz sonuçların faktör analizi ve anlamlılık düzeyi için KMO ve Bartlett Küresellik Testi uygulanmıştır. Çalışmada elde ettiğimiz bulgular neticesinde ÖTV'nin matrah ve oran bakımından ekonomik, sosyal ve mali yönden tüketiciler üzerinde beyaz eşya ve otomotiv alım satım davranışlarında anlamlı etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçlarından elde edilen verilere göre tüketicilerin ÖTV matrah ve oranlarında yapılan artış ve azalışlara anlamlı düzeyde tepki verdikleri sonucuna ulaşılmış olup bu tepkiler tüketicilerin yaş, eğitim, gelir seviyesi, cinsiyet gibi değişkenlere göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Vergi, ÖTV, Beyaz Eşya, Otomotiv, Satın Alma

ABSTRACT

REACTIONS OF TAXPAYERS IN TURKEY TO SPECIAL CONSUMPTION TAX RATE AND BASE CHANGES: MEASURING THE EFFECTS ON ALANYA DISTRICT MOTOR VEHICLES AND WHITE GOODS CONSUMERS

With the Special Consumption Tax (SCT) Law No. 4760, which came into force in Turkey in 2002, many products were collected in this category. Needs such as imported products, which are especially considered within the scope of luxury consumption needs, are collected under the umbrella of this tax. Alcohol, tobacco products, technological products and the automotive sector are considered within the scope of this tax. The study investigates the impact of the Special Consumption Tax (SCT) applied in Turkey on the purchasing behavior of individuals through the white goods and automotive sectors, taking Alanya district as an example.

In this study, the effects of changing tax rates and bases applied to the white goods and automotive sectors within the scope of special consumption tax on individuals' consumption habits and purchasing behaviors in economic, financial, social and environmental terms were examined. In the first part of our study, the defined purposes of taxes and the classification of taxes are discussed. In addition to the conceptual framework, the historical development of taxes in the world and in Turkey is discussed. In the second part, the legislative evaluation and historical development of SCT is discussed. In addition, the implementation of this tax system in Turkey and other countries was discussed and the SCT applied by Turkey, which is a candidate country for the EU, was compared with the SCT practices of EU countries.

In the third part of the study, the reaction of SCT increases and decreases on consumers was evaluated in the context of the Alanya district example. In this subsection, the survey results and analysis results of similar studies and research conducted in the literature are included. In the conclusion section, which is the last part of the research, the data we obtained from the survey results were discussed and evaluated. KMO and Bartlett Sphericity Test were applied for factor analysis and significance level of the results we obtained. As a result of the findings we obtained in the study, it was concluded that SCT has significant effects on consumers in terms of base and rate in terms of economic, social and financial aspects, and their white goods and automotive buying and selling behavior. According to the data obtained from the survey results, it was concluded that consumers responded significantly to the increases and decreases in SCT bases and rates, and that these reactions differed according to variables such as consumers' age, education, income level and gender.

Keywords: *Tax, SCT, White Goods, Automobile, Purchasing Intention and Behavior*

GİRİŞ

Topluluklar halinde yaşayan insanlar, toplu yaşamaya başladıkları andan itibaren birtakım kurallar çerçevesinde yaşamaya muhtaçtırlar. Tarihsel süreç içerisinde gerek toplumlar gerekse de devlet yapıları sürekli gelişim içerisinde olmuşlardır. Bu bağlamda devlet yönetimi konusunda farklı yöntemler ortaya çıkmış ve devletler zaman içerisinde yönetim biçimlerinde değişimlere gitmişlerdir. Dolayısıyla insan toplumları, her zaman devleti oluşturan temel yapı taşlarından biri olmuştur. Devlet yönetimleri de toplumlar içerisindeki düzeni sağlamak, hukuk sistemini uygulamak, güvenliği sağlamak ve kamu hizmetleri konusundaki gerekli hizmetleri sunmak adına çeşitli roller üstlenmiştir. Devlet yönetiminin bu rolleri yerine getirmesinde hiç şüphesiz ki temel finans kaynağını “Vergi” adı altında toplumdan elde ettiği gelirler oluşturmuştur.

Tarihsel anlamda devlet anlayışı ve buna bağlı olarak devlet işleyiş mekanizması sürekli bir evrim içerisinde olmuştur. Özellikle devlet anlayışının 20. yüzyıl itibarıyla değişime uğramasıyla liberal politikalara yönelen devletler, ekonomik anlamda kalkınmayı amaçlayan politikaları önemsemeye başlamıştır. Para ve sermaye odaklı devlet işleyiş mekanizmaları, gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi konusunda vergilendirmeleri çoğaltma yolunu seçmiştir. Dolayısıyla devletler tarafından geliştirilen vergi sistemleri hem ülkelerin milli gelirlerini artırması hem de refahını artırması adına bir gelir kaynağı olarak sınıflandırılmaktadır.

Günümüzde liberal yönetim anlayışlarında en önemli gelir kaynaklarından biri vergiler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle verginin iki farklı amacı bulunmaktadır; bunlar mali amaç ve mali olmayan amaç olarak ortaya çıkmaktadır. Mali amaca uygun olarak uygulanan vergi sisteminde amaç sadece kamu harcamalarının yerine getirilebilmesi açısından yeterli miktarda vergi toplanmasıdır. Mali amaca uygun olmayan vergi sisteminde ise sosyal ve ekonomik açıdan uygulanan vergiler yer almaktadır. Burada verginin mali amacının yanında ekonomik istikrarın, büyüme ve kalkınmanın sağlanması hatta gelir dağılımının düzenlenmesi gibi amaçlar da yer almaktadır.

Vergiler, vatandaşlardan veya işletmelerden toplanan zorunlu ödemelerdir. Bu ödemeler, kamu hizmetlerini finanse etmek, altyapıyı geliştirmek, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetleri sunmak için kullanılır. Vergi sistemleri, ülkeden ülkeye farklılık gösterir ve genellikle gelir, mal ve hizmetler üzerinden tahsil edilir. Öte yandan vergiler dolaylı ve dolaysız olarak iki farklı kategoriye ayrılmaktadır. Dolaysız vergiler, genel olarak gelir ve kurumlar üzerinden doğrudan alınan vergiler olarak açıklanmaktadır. Dolaylı vergiler ise genel olarak toplumsal anlamda yapılan üretim, toptan satış ve perakende satış gibi hizmetlerden alınan ve

aynı zamanda özel tüketim vergisi gibi lüks tüketim ve toplum açısından zararlı olan malların kullanımları esnasında alınan vergiler olarak kategorize edilmektedir. Temel mal ve hizmetlerden alınan özel tüketim vergilerinin eski tarihlerden beri uygulandığı bilinmektedir. Özellikle mali nitelikli vergiler için uygulanan bu sistem kamu harcamaları için kaynak oluşturmada önemli bir vergi sistemidir. Günümüzde uygulanış biçimi açısından önemli bir yere sahip olan özel tüketim vergileri, gelişmiş ülkelerde daha çok tütün, alkol ve kumar alanında uygulanmaktadır.

Türkiye'de ise vergi gelirleri kapsamında özel tüketim vergileri, belirli ürünler üzerinden yüksek oranlarda alınan bir vergi olması bakımından öne çıkmaktadır. Ülkemizde özellikle motorlu taşıtlar ve teknolojik cihazlar üzerinden alınan ÖTV oranları oldukça yüksek olduğu noktasında toplumsal anlamda bir tartışma söz konusudur. Ülkemizdeki gelir dağılımı farklılıklarının yüksek seviyede olması bu tartışmayı doğurduğu söylenebilir. Görece daha düşük gelir seviyesine sahip bireyler ÖTV oranlarını yüksek bulmakta ve oranların düşürülmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca ÖTV'nin dolaylı bir vergi olması kişilerin şahsi durumlarına bakılmaksızın herkesten aynı miktar ve oranlardan alınması da bu tartışmayı doğurduğu söylenebilir. Bu durum tersine artan oranlılık yaratarak düşük gelir seviyesine sahip tüketicilerin ÖTV'ye gelirlerine oranla daha yüksek miktarda katlanmasına neden olmaktadır. Oysa gelir seviyesinin görece yüksek olduğu tüketici gruplarında ödenen ÖTV gelirlerine oranla düşük miktarda kalmakta ve vergi yükünü düşük gelir gruplu tüketiciye kıyasla daha az hissetmesine neden olmaktadır, bu durum da meydana gelen tartışmanın ana odak noktasını oluşturduğu söylenebilir.

Bu çalışmada ise özel tüketim vergisinin (ÖTV) devlet tarafından yapılan oran ve matrah değişimleri üzerinden tüketicilerin satın alma davranışlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Özellikle tüketicilerin beyaz eşya ve otomotiv sektöründeki ÖTV değişim oranlarında karşılaşmış oldukları satın alma durumları ve davranışları, bu çalışmanın ana konusudur. Bu noktadan hareketle özel tüketim vergilerinin devlet tarafından yapılan vergi oranlarındaki değişikliklerin toplumsal anlamda yarattığı satın alma davranışı üzerindeki etkisi beyaz eşya ve otomotiv sektörü üzerinden değerlendirilmesi, çalışmanın temel amaçlarından biridir. Çalışmamızın temel amaçlarından olan özel tüketim vergilerinin değişen oranlarının, bireylerin satın alma davranışlarının ne şekilde etkilendiğinin ve aynı zamanda beyaz eşya ve değişen oranların otomotiv sektöründe bireylerin tutum ve davranışları üzerinde meydana getirebileceği değişimleri gözlemlemek bu çalışmanın ampirik amaçları arasındadır.

Çalışmanın birinci bölümünde vergi kavramı, vergi türleri ve vergi sistemi hakkında kavramsal açıklamalara yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise sırasıyla özel tüketim vergisinin uygulanış biçimi, özellikleri ve tarihsel gelişimi hakkında ayrıntılara yer verilmiştir. Ayrıca KDV ve ÖTV hakkında geniş ölçekte değerlendirmeler ve uluslararası anlamda Türkiye-AB ülkeleri arasında ÖTV karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Son bölümde ise çalışmaya ait ilgili alanda yapılan literatür çalışmasına, uygulanan anket çalışması, örneklem analizi ve anket çalışmasının temel bulgularına yer verilmiştir.

Ayrıca çalışmada katılımcılara uygulanan anket Şanver, Ayas ve Topalfakıoğlu'nun "Mükelleflerin Özel Tüketim Vergisinde Yapılan Değişikliklere Tepkileri (2017)" adlı makalesinde uygulanan anket baz alınarak oluşturulmuştur. Söz konusu anket soruları günümüz ekonomik koşullarına uyarlanmış, bazı sorular çıkarılmış, bazı sorular ise özgün olarak eklenerek katılımcılara uygulanmıştır. Neticesinde ise özgün bir anket oluşturulmuş ve uygulanmış olması sebebiyle anketin geçerlilik ve güvenilirlik testleri yapılmıştır. Çalışmada kullanılan anketin geçerlilik ve güvenilirlik düzeyinin tespit edilebilmesi amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Ayrıca verilerin faktör analize uygun olup olmadığının tespiti amacıyla KMO katsayısı ve Bartlett Küresellik Testi anlamlılık düzeyi incelenmiştir. Testler sonucunda KMO katsayısının 1'e yakın bir değer alması ve Bartlett Küresellik Testi düzeyinin $<0,05$ olması dolayısıyla verilerin faktör analizi için uygun olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca elde edilen 0,855'lik cronbach alfa katsayısı ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu sonucunu vermiştir.

Anket çalışmasında Antalya ilinin Alanya ilçesinde ikamet etmekte olan tüketicilerden elde edilen verilere yer verilmiştir. Alanya ilçesi seçilmesindeki temel neden ise ilçede yaşayan tüketicilerin farklı gelir gruplarına ve eğitim seviyesine sahip tüketiciler olmasıdır. Nitekim çalışmada, veriler elde edilirken farklı tipte tüketici gruplarına ulaşılması amaçlandığından Alanya ilçesi bu amaca uygun bir anket bölgesi olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmada beyaz eşya ve otomotiv tüketicilerinin seçilme nedeni ise beyaz eşya ve otomotiv sektörü özelinde ÖTV matrah ve oran değişikliklerin ve düzenlemelerin çok sık yaşanması, bu durumun da tüketicilerin tercihlerinde sürekli değişkenlik yaşandığının gözlemlenmesi üzerine akademik bir inceleme yapılması gerekliliğinin gözlemlenmesi olarak açıklanabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ KAVRAMI, VERGİ TÜRLERİ VE TÜRK VERGİ SİSTEMİ

1.1. Vergi Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Vergi kavramı oldukça eski bir tarihe sahiptir. Devlet kavramı meydana gelmeden önceki zamanlarda bireylerin yöneticilerine ya da kabile reislerine yaptıkları gönüllü yardım ya da bağış tarihte verginin ilk şekilleri olarak değerlendirilebilir (Kayan, 2000: 82-83). İlk başta gönüllülük esasına dayalı alınan vergiler, zamanla devletin siyasi bir güce sahip olmasıyla birlikte zorunlu hale gelmiştir. Devletin siyasi yapısının gittikçe güçlenmesiyle birlikte vergi uygulamasında birtakım değişimlerin meydana gelmesi kaçınılmaz olmuştur. Vergi verilmesinin, bireyler açısından bir vatandaşlık ödevinin olması verginin yapısında meydana gelen değişimlerinden birisidir (Gencel ve Kuru, 2012: 29).

Kamu gelirleri, görev ve sorumlulukları artan, dolayısıyla daha fazla gelir kaynağına ihtiyaç duyan devletler açısından olduğu kadar, söz konusu devletlerden kamusal mal ve hizmet beklentisi olan vatandaşlar açısından da büyük bir öneme sahiptir. Kamuya ait farklı sayı ve türde gelir kaynağı bulunmakla beraber, bu gelirleri oluşturan ve etkileyen finansman kaynaklarından en önemlisi, vergidir (Gencel ve Kuru, 2012: 29; Yegen, 2019: 238). Vergi, devletin veya devlet tarafından yetkilendirilen diğer kamu tüzel kişiliklerinin, vergilendirme yetkisine istinaden, hukuki bir yaptırım altında, mali veya mali olmayan amaçların gerçekleştirilmesi için gerçek ve tüzel kişilerden para şeklinde tahsil ettiği iktisadi değer şeklinde ifade edilebilmektedir (Koç, 2019: 247).

Güçlü (2007) vergiyi; devletin yasalara dayanarak görevi olan kamu hizmetlerini sürdürebilmek adına bizzat veya yerel yönetimler vasıtasıyla kişilere ve kurumlara yüklediği parasal yükümlülük olarak tanımlamıştır (Güçlü, 2007: 21).

Başka bir tanıma göre ise vergi, “devlet ve vergilendirme yetkisine sahip kurumların kamu uygulamalarını finanse etmek ve/veya toplumun içinde bulunduğu koşulların gerektirdiği tedbirleri almak için, ödeme gücü olanlardan, bu güçleri ile orantılı olarak aldıkları zorunlu, karşılıksız ve nihai parasal ödemelerdir” olarak tanımlanmaktadır (Şenyüz vd., 2010: 60). Benzer bir tanımda ise vergi, “devletin, kamu harcamalarını karşılamak amacıyla toplumu meydana getiren kişi ve kurumlardan, ödeme güçlerine göre, karşılıksız ve zorla aldığı ekonomik değerlerdir” şeklinde tanımlanmıştır (Pehlivan, 2011: 87).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 73’e göre vergi; kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, herkesin yükümlü olduğu bir görev olarak tanımlanmaktadır.

Yine aynı maddeye göre; “*Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapma yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir*” hükümleri yer almaktadır (Md. 73).

Yapılan tanımlardan yola çıkılarak, verginin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Orhaner, 2005: 99):

- Vergi, para ile ödenir: Geçmiş yıllarda, vergi ödemesi mal veya hizmet ile ödenebilmekteydi. Bu uygulama mal üretimindeki maliyetlerin göz ardı edilmesi ve hizmette verimlilik farkının oluşması sebebiyle adaletsiz bir vergilendirmeyi de beraberinde getirdiğinden günümüzde vergilerin tek ödeme aracı paradır.
- Vergi, karşılıksızdır: Kamu hizmetleri, toplanan vergilerle finanse edilmektedir. Kişiler ödedikleri vergi oranında devletten kendilerine hizmet etmesini bekleyemezler. Benzer şekilde devletin kamu hizmetlerinden yararlanmaları oranında kendilerinden vergi almasını da talep edemezler. Kamu hizmetlerinden kimin ne kadar yarar sağladığının ölçülmesi güç olduğundan, vatandaşlar vergilendirilirken ödeme gücü dikkate alınmaktadır.
- Vergi, zora dayanan bir ödemedir: Vergi, kanunla alınmaktadır. Dolayısıyla vergilendirmede mükellefin istekleri dikkate alınmamaktadır. Vergisini ödemeyen veya geciktirenler için devletin mal varlıklarına el koyma yetkisi bulunmaktadır. Verginin zora dayanması temel kuraldır. Verginin kanunlaşması, halk tarafından seçilen parlamento tarafından gerçekleştirildiği için bireyler verginin kanunlaşmasına izin vermiş sayılmaktadırlar.
- Vergi, gerçek ve tüzel kişilerden alınır: Devletin gerçekleştirdiği kamu hizmetlerinden gerçek ve tüzel kişiler yararlandığı için, vergiler de kamu hizmetlerinden yararlanan gerçek ve tüzel kişilerden toplanacaktır. Öte yandan, kamu hizmetlerinden yararlanmaları sebebiyle ülke sınırları dahilinde faaliyette bulunan yabancı gerçek ve tüzel kişiler de aldıkları hizmetler karşılığında vergi ödemek zorundadırlar.
- Vergi, vergilendirme yetkisine sahip kuruluşlar tarafından alınır: Devlet, egemenlik gücünü elinde bulundurması sebebiyle, vergilendirme yetkisine sahiptir. Bununla beraber, kamu hizmetlerinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için devlet vergilendirme yetkisini diğer kamu kuruluşlarına belirli ölçülerde devredebilir. Bu

durumda, devlet tarafından yetkilendirilen kamu kuruluşları yetki sınırları içerisinde mükelleflere vergi ve benzeri mali yükümlülükler getirebilirler.

1.2. Vergilendirme Süreci

Vergilendirme süreci, vergiyi doğuran olay ile başlayan, sırasıyla tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsil aşamalarıyla sonuçlanan bir dizi işlemi ifade etmektedir. Süreç, vergilerin tahsil edilerek hazine hesaplarına aktarılmasını amaçlamaktadır (Özcan, 2017: 159). Ülkemizde de vergiyi doğuran olay ile başlayan vergilendirme süreci, verginin ilgili kanunlar dahilinde devlet tarafından tahsil edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu süreç boyunca; mükellefin ödeyeceği vergi miktarı hesaplanır ve mükellefe bildirilir. Eğer mükellef tarafından ödenecek vergiye bir itiraz olmazsa, vergi kesinleşmiş olur (Buyrukoğlu ve Toparlak, 2018: 58).

1.2.1. Vergiyi Doğuran Olay

Vergi kanununda her şeyden önce, verginin konusu ve verginin mükellefi belirlenmektedir. Fakat verginin konusu ve mükellefinin belli olması, devlet lehine herhangi bir vergi alacağının doğması anlamına gelmemektedir. Bu sebeple, devlet için vergi alacağının, mükellef için ise vergi borcunun meydana gelebilmesi için vergi borcunu doğuran olayın da belirlenmesi zorunludur (Pehlivan, 2011: 102).

Vergiyi doğuran olay vergilendirme sürecine başlanılabilesinin ilk şartıdır. Vergiyi tetikleyen olay, vergilendirme sürecini başlatan ve başta mülkiyet hakkı olmak üzere temel haklara müdahale için gerekçe sağlayan hukuki bir olaydır. Bu nedenlerle vergiyi doğuran olayın anayasal ve hukuki dayanağının tereddüde yer bırakmayacak şekilde açıkça ortaya konulması önemlidir (Taylar, 2013: 1-2).

Vergiyi doğuran olay, devlet ile kişiler arasında gerçekleşen ve kamusal anlamda borç-alacak ilişkisi oluşturan bir kavramdır. “*Vergiyi doğuran olay*” kavramının teorik altyapısını ise VUK madde 19 oluşturmaktadır (Asa, 2016: 6). VUK Md. 19, vergiyi doğuran olayı “*Vergi alacağı, vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekamülü ile doğar. Vergi alacağı mükellef bakımından vergi borcunu teşkil eder*” şeklinde düzenlemiştir. Diğer bir ifadeyle, vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesine bağlı olarak idare için de vergi alacağı doğmaktadır (Kıldış, 2006: 520).

Vergiyi doğuran olayın meydana geldiği zamanın bilinmesi, bir vergiye uygulanacak yasalar ile tahakkukun zamanaşımının başlangıcını belirlemek açısından oldukça önemlidir (Şen ve Sağbaş, 2020: 126).

1.2.2. Tarh

Türk Vergi Hukukunda tarh, kanunda yazılı durumlarda, mükellef tarafından ödenecek verginin vergi dairesince hesaplanmak yoluyla, vergi alacağının tespit edildiği “*sübjektif*”, “*yükümlendirici*”, “*belirleyici*” bir idari işlemidir (Yaldız, 2020: 216). VUK Md. 20 tarhı, “*vergi alacağının kanunlarda gösterilen matrah ve nispetler üzerinden vergi dairesi tarafından mükellefe veya ceza sorumlusuna yazı ile bildirilmesidir*” şeklinde tanımlamaktadır. Vergiyi doğuran olayla başlayarak çeşitli yöntemler dahilinde hesaplanan matraha vergi oranının uygulanması sonucu vergi yükümlüsünün vergi borcunun somut bir şekilde saptanması olan vergi tarhı gerçekleşmiş olur (Tülü, 2006: 6).

Vergi alacağının tespitine ilişkin idari bir işlem olan tarh, biçimsel olarak önemli sonuçlar doğurmaktadır. Vergi idaresince vergi borcunun yükümlünün mal varlığına yüklenmesi, yani vergi alacağına yürürlük kazandırması önce tarh işleminin yapılmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, açıklayıcı ve tespit edici bir fonksiyonu bulunan tarh işlemi, biçimsel olarak vergi alacağına yürürlük kazandırmaktadır. Bu ise vergi tarhına icrai bir özellik kazandırmaktadır (Kaneti, 1986: 96).

Vergiyi doğuran bir olayın gerçekleşmesi her ne kadar bir alacak/borç oluştursa da alacağın/borcun tutarını belirleyen unsur vergi matrahıdır. Bu amaçla ağırlıklı olarak iddiaya dayalı değerlendirme yöntemi kullanılmaktadır. Bu usulün uygulanmadığı durumlarda üç özel değerlendirme yöntemi sunulmaktadır: ek vergi tarhiyatı, resen vergi tarhiyatı ve idare tarafından vergi tarhiyatı (Oktar, 2019: 143).

1.2.2.1. Beyannameye Dayalı Tarh

Beyannameye dayalı tarhta, yükümlünün vergi idaresine yazılı bir şekilde bildirmiş olduğu verginin matrahı ve vergilendirmeye konu olan diğer bilgiler doğrultusunda kanunlarla belirlenmiş oranlarda vergi tarh edilmektedir. Veraset ve intikal, katma değer, gelir ve kurumlar vergilerinde bu usulde tarhiyat yapılmaktadır. Vergi hatası haricinde beyanda bulunan yükümlünün bu tarha karşı dava hakkı bulunmaz (Yaldız, 2020: 211).

İdeal bir yöntem olarak nitelendirilebilecek beyannameye dayalı tarh işleminde, vergi matrahı vergi yükümlüsü tarafından saptanarak bildirilmektedir ve ayrıca vergi dairesince de denetlenir. Beyan usulü tarh işlemi ile tahakkuk aşaması eşanlı olarak gerçekleşir. Matrah, vergi yükümlüsü tarafından saptanmış olduğundan, yükümlünün saptaması üzerine uygulanacak tarh işlemine bir itirazın bulunmayacağı düşünülerek bu usulde vergi, tarhiyatla beraber tahakkuk da etmiş kabul edilir ve beyan üzerine tahakkuk fişi kesilir. Böylelikle, vergilendirme sürecinin

ayrı birer aşaması olan tarh, tebliğ, tahakkuk aşamaları aynı anda gerçekleşmiş olur (Gündoğdu, 2008: 47).

1.2.2.2. İkmalen Vergi Tarhı

İkmalen vergi tarhı VUK. Md. 29'da *“her ne şekilde olursa olsun bir vergi tarh edildikten sonra bu vergiye müteallik olarak meydana çıkan ve defter, kayıt ve belgelere veya kanuni ölçülere dayanılarak miktarı tespit olunan bir matrah veya matrah farkı üzerinden alınacak verginin tarh edilmesidir”* (Web1, 2023) şeklinde tanımlanmaktadır. Ek tahakkuk yapılabilmesi için ilgili verginin daha önceden beyan edilmesi veya çeşitli şekillerde tahakkuk ettirilmesi ve bu tarhiyata ilişkin vergi matrahının ve vergi matrahı farkının muhasebe verilerine göre belirlenmesi gerekmektedir (Web2, 2023). .

1.2.2.3. Resen Vergi Tarhı

Vergi matrahının tamamının veya bir kısmının defter, belge, kayıt veya kanuni tedbirlere uygun olarak resen belirlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda vergi, belirlenen matrah veya matrahın bir kısmı üzerinden hesaplanır. Bu durum, değerlendirme komisyonları veya vergi inceleme yetkisi olan kişilerce hazırlanan vergi inceleme raporlarında belirtilir (Öz, 2019: 89). Resen vergi tarhına başvurulacak durumlar aşağıdaki gibidir (Akdoğan, 2019: 74):

- 1) Kanuni sürenin geçmesine rağmen vergi beyannamesinin verilmemesi
- 2) Beyannamenin yasal süreler veya ek süreler içinde verilmiş olmasına rağmen beyannamede vergi matrahıyla ilgili bilgilerin belirtilmemesi
- 3) VUK'da belirtilen zorunlu olarak tutulan defterlerin hepsinin veya bazılarının tutulmamış ya da vergi incelemeye yetkili olanlara sebepli veya sebepsiz bir nedenle ibraz edilmemesi
- 4) Defter kayıtları ve ilgili belgelerin vergi matrahının gerçek ve net bir biçimde belirlenmesine olanak vermeyecek şekilde eksik, usulsüz ve karmaşık olmasından dolayı güvenilir olmaması.
- 5) Kanunen tutulması zorunlu defterlerin veya verilmiş olan beyannamenin gerçeği yansıtmadığının kanıtlanması
- 6) Yetki almış meslek mensuplarına zorunlu olarak imzalatırılması gereken beyanname ve beyanname eklerin imzalatırılmaması yahut onay kapsamındaki konularda yeminli mali müşavir onay raporunun kanuni süresinde verilmemesi.

1.2.2.4. Verginin İdarece Tarhı

Verginin idarece tarhı, vergi mükellefinin vergiye ilişkin doğan sorumluluklarını tam ve eksiksiz olarak yerine getirmediği, ikmalen ve resen vergi tarhiyatı yapılmasının imkansız olduğu durumlarda, verginin idarece tarhiyatının yapılmasını öngören yöntemdir (Şen ve Sağbaş, 2020: 148). İdare vergiyi, kanunlarca belirlenen matrahlar üzerinden tarh eder. Verginin idarece tarhında, vergi tutarı ihbarname yoluyla mükellefe bildirilir (Orhaner, 2005: 123).

İdare tarafından yapılan tarhiyatta tebliğ, mükellefin bilinen adresine ilmühaberli ve taahhütlü olarak gönderilirken, ihbarnamede yer alan bilgilerin neredeyse aynısını içeren bir ilan da vergi dairesinde ilan panosuna asılır ve bu durum tutanak altına alınır (Hanbay, 2004: 46).

1.2.3. Tebliğ

Verginin tebliği, vergi mükellefinin veya sorumlusunun vergilemeyle ilgili işlemler hakkında bilgilendirilmesi işlemidir. Vergiyi hesaplayan yani tarh eden taraf vergi dairesi olduğundan, bu işlemde vergi yükümlüleri veya sorumlularının da bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle vergi dairesi tarafından vergilendirmeye ilişkin ve hüküm ifade eden hususların yükümlülere ya da sorumlulara bildirilmesine tebliğ denmektedir (Pehlivan, 2011 115). Tebliğ ya da tebligat, hukuki işlemlerin kanunun öngördüğü şekilde ilgiliye veya ilgili tarafından kanunen kabule yetkili şahıslara yazılı şekilde bildirimi ve bu bildirimin yapıldığının kanunlarca öngörülen biçimde belgelendirilmesi işlemidir (Muşul, 2013: 41).

VUK Md. 21 “Tebliğ”i; *“Vergilendirmeyi ilgilendiren ve hüküm ifade eden hususların yetkili makamlar tarafından mükellefe veya ceza sorumlusuna yazı ile bildirilmesidir”* şeklinde tanımlamaktadır. Bu kapsamda tebligat, vergilendirme sürecinde tarhtan sonra gelen ve gerçekleştirilen tarh işlemi ile ilgili olarak yükümlünün vergiden haberdar olması için adına gönderilen resmi bildirimdir (Görkemli, 2017: 104).

Vergilendirme sürecinde tarh ile tahakkuk aşamasında yer alan tebliğ, verginin mükellefe bildirilerek hukuki sonuç doğurmasının yanında, tebliğ aşaması ile mükelleflerin çeşitli başvuru hakları ile ilgili sürecin işlemeye başlamasını da temin etmesi bakımından önemli bir idari işlemdir (Arslan ve Biniş, 2016: 301). Vergilendirme sürecinde tahakkuk ve tahsil aşamasına sorunsuz bir şekilde ulaşılabilmesinde, tebliğ aşaması oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu aşamada olumsuz bir durumun meydana gelmesi, vergi alacağının sorunsuz bir şekilde tahsiline engel olacaktır (İnneci ve Coşkun Karadağ, 2015: 56).

1.2.4. Tahakkuk

Tahakkuk aşaması, vergi borcunun ödenecek duruma gelmesi anlamını taşımaktadır. Başka hiçbir idari işleme gerek olmaksızın vergi borcunun kendiliğinden geldiği aşamayı ifade eden tahakkuk aşaması, tarh işlemini onaylayıcı bir işlemdir (Yaldız, 2020: 215).

Verginin tahakkuk etmesi demek, verginin kesinleştiği anlamına gelmemektedir. Verginin kesinleşmesi durumunda, o vergiye karşı dava açılmaz veya kanuni yollara başvurulamaz. Bu, iki durumda gerçekleşir; dava açma süresince dava açılmazsa ya da dava açıldığı ve bütün kanuni alternatifler tüketildiği halde tarhiyat yargı makamlarınca tamamen kaldırılmamış olursa. Verginin tahakkuk zamanı, beyannameye dayalı tarh ile ikmalen, resen ve idarece tarh usulleri noktasında farklılık göstermektedir. Beyannameye dayalı tarh usulünde, vergi tahakkuk fişinin düzenlendiği anda tarh ve tahakkuk etmekte; dolayısıyla bu usulde tarh ve tahakkuk işlemleri birleşmektedir (Oktar, 2019: 160). Mükellefler, ikmalen, resen ve idarece tarh olunan vergilere karşı vergi mahkemelerine başvurabileceklerinden, bu vergiler ancak otuz günlük dava açma süresi geçtikten sonra ödenmesi gereken aşamaya geleceklerdir (Nas, 2010: 211).

Tebliğ edilecek belgenin muhatabına bildirilmesinde, posta ile tebliğ, elektronik ortamda tebliğ, memur aracılığıyla tebliğ, dairede ya da komisyonda tebliğ ve ilan yolu ile tebliğ yöntemleri kullanılmaktadır (Arslan ve Biniş, 2016: 304).

1.2.5. Tahsil

Kamu alacaklarının hazineye aktarılması toplumsal ihtiyaçların giderilebilmesi açısından oldukça büyük bir önem arz ettiği için, vergilendirme sürecinin son aşaması olan ve tarh, tebliğ ve tahakkuk aşamalarından sonra gelen tahsil kamu kesimince önemli bir yere sahiptir. Eğer kamu alacağı zamanında hazineye aktarılmazsa zarara uğranılacak ve bu durum toplumun bütününü olumsuz olarak etkileyecektir. Bu nedenle kamu yararı gerekçesiyle devlete tahsil sürecinde özel alacaklara göre bazı ayrıcalıklar tanınmıştır (Hayrulloğlu, 2018: 4).

Vergi tahsili, mükellefin vergi borcunun hazinenin kasasına aktarılması ile sonlanan işlemdir. Bu işlem, önceden tanımlanmış idari işlemler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir (Kılıç, 2011: 370). Vergisel sürecin temel amacı, verginin tahsil edilmesidir. Dolayısıyla tahsil aşamasından önce yapılan bütün işlemlerin, tahsilat için birer basamak olduğu söylenebilir. Bu nedenle sürecin son aşaması olan tahsil işlemi, genel amaç noktasında diğer işlemlerden ayrılmakta ve mükellefin rızası olmaması durumunda zorla (cebren) tahsilat yapmak olası hale gelmektedir (Doldur, 2017: 188). Bu özelliği dolayısıyla tahsilat kavramı zorla tahsilat

işlemlerini de içermesiyle, ödeme kavramından daha geniş bir anlam teşkil etmektedir (Özcan, 2017: 180).

1.3. Verginin Taraf ve Unsurları

Verginin taraflarını alacaklı olan devlet tarafı ile borçlu olan mükellef oluşturmaktadır. Verginin unsurları kavramına ise verginin konusu, vergi matrahı, vergi yükü, vergi harcaması, mali anestezi, mali sömürü ve rant, vergi yansıması ile adaleti gibi kavramlar girmektedir.

1.3.1. Verginin Tarafları

Vergilendirme sürecinde, temelde iki taraf bulunmaktadır. Egemenlik hakkına dayanarak vergi koyma yetkisini elinde bulunduran devlet birinci tarafı, vergi mükellefi ise ikinci tarafı temsil etmektedir. Vergilendirme konusunda egemenlik hakkını kullanan devlet, vergi düzenlemesinde bu hakkını çoğu kez tek taraflı bir şekilde gerçekleştirmektedir. Oysa toplumlar açısından oldukça önemli bir konuma sahip olan bu hususta iki taraf mevcuttur. Birinci taraf, anayasa ve yasalarla açıkça ifade edilen ve yasalar doğrultusunda vergi koyan devlet, ikinci taraf ise koyulan bu vergileri yine yasalarda açıkça ifade edildiği gibi mali olanakları dahilinde karşılayan vergi yükümlüleridir (Muter, Sakınc ve Çelebi, 1993: 1).

1.3.1.1. Verginin Alacaklı Tarafı

Devlet gelirlerinin tahsil edilmesi görevi, Vergi İdaresine aittir. Vergi İdaresi denince, Hazine ve Maliye Bakanlığı akla gelmektedir. Bakanlık içerisinde vergi işleri ile görevli olan Gelir İdaresi, vergi kanunlarının uygulanması ile ilgili olarak mükellefleri bilgilendirmek maksadıyla “Genel Tebliğler” yayınlamakta ve vergi dairelerini yönlendirmek için de “Genelgeler” çıkarmaktadır (Arıkan, 1998: 127).

Ülkemizde, çevre ve temizlik vergisi, bina ve arazi vergisi ve ilan ve reklam vergisi yerel yönetimlerde tahsil edilmesine rağmen, yerel yönetimlerin yetkileri vergiyi yalnızca tarh ve tahsil etmekle sınırlandırılmıştır. Vergi koyma yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne aittir (Arıkan, 1998: 127).

1.3.1.2. Verginin Borçlu Tarafı

Vergi borcu ilişkisinde, alacaklının karşısında vergi yükümlüsü (mükellef) ve vergi sorumlusu olmak üzere iki tür borçlu bulunmaktadır. Burada verginin asıl borçlusu, vergiyi doğuran olayı gerçekleştiren ve bunun neticesinde kendisine vergi borcu dayatılabilen, vergi borcunun yerine getirilebilmesi bakımından bazı temel hakları vergisel müdahaleye maruz kalan vergi yükümlüsüdür (Taylar, 2014: 4949).

1.3.1.2.1. Vergi Mükellefi

Vergilendirme ilişkisi bağlamında mükellef, yetkileri doğrultusunda vergi koyan devlete karşı madden ve şeklen yükümlülöklere sahip olan kişidir. Vergilendirme sonucu doğan kamu hukuku ilişkisinde pasif tarafı temsil eden vergi mükellefi, gerçek veya tüzel kişi olabilmektedir. Vergi mükellefi, devlete vergi borcunu ödeme yükümlölüğünün yanında yasalarla belirlenen vergilemeyle ilgili defter ve belgeler düzenlemek, korumak ve bildirimde bulunmak gibi şeklen ödevleri de gerçekleştirmek zorundadır (Egeli ve Dağ, 2012: 131). VUK Md. 8’de “*mükellef; vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettübeden gerçek veya tüzel kişidir*” şeklinde tanımlanmaktadır.

Vergilerin hazineye aktarılmasında mükellefleri üstlendikleri rollere göre kanuni (yasal), fiili ve aracı mükellef olarak üçe ayırmak mümkündür (Buyrukoğlu, 2018: 50).

Burada belirtilmelidir ki, kanuni mükellefiyet ilgili gerçek veya tüzel kişilerden başkasına asla devredilemez. Vergi kanunlarında belirtilen özel haller dışında mükellefiyetin özel sözleşmeler ile bir başkasına devredilmesi mümkün olmamaktadır. Buna karşın uygulamada vergiyi ödeyen veya vergi yükünü taşıyan her zaman kanuni mükellef olmayabilir. Kanuni mükellef, kanunlar gereğince kendisine vergi borcu yüklenen gerçek veya tüzel kişi iken, vergi borcunu fiilen ödeyen gerçek veya tüzel kişiler ise fiili mükellef olarak adlandırılmaktadır. Aracı mükellef de kanunen kendisi yükümlü olmamasına karşın üzerine devraldığı verginin tamamını veya bir kısmını devamlı veya geçici olarak bir başkasına devreden gerçek veya tüzel kişidir (Şen ve Sağbaş, 2020: 125).

Örneğin, Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)’nde kanuni mükellef, bu vergiye konu olan mal veya hizmeti satan ya da sunan kişidir. Buna karşılık ÖTV’nin kanuni mükellefi, satışı yapılan mal veya hizmete ilişkin vergiyi mal ve hizmetin fiyatına eklemek suretiyle alıcıdan tahsil etmektedir. Bu durumda ÖTV’nin kanuni mükellefi aynı zamanda verginin aracı mükellefi olmaktadır. Mal veya hizmeti satın alarak alış bedeli içinde vergiyi ödemek zorunda olan müşteri ise ÖTV’nin fiili mükellefi olmaktadır (Pehlivan, 2011: 101).

1.3.1.2.2. Vergi Sorumlusu

Vergi alacağını güvence altına almak, vergiyi en kısa ve güvenilir biçimde tahsil etmek, vergi ödevlerinin eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, kanunlarda belirlenmiş durumlarda verginin ödenmesinde asıl vergi mükellefi ile birlikte veya vergi mükellefi yerine üçüncü kişi ve kişiler sorumlu tutulabilmektedir (Sarılı, 2004: 42). Asıl mükellefe ait vergi borcu ile ilgili alacaklı vergi dairesine karşı vergi kesintisi yapıp ödemekle, kendi malvarlığından vergi borcunu ödemekle veya verilen şekli ödevleri ifa etmekle görevli

tutulan kişi vergi sorumlusu olarak adlandırılmaktadır (Gerçek, 2005: 163). Vergi sorumlusu, vergi borcunun ödenmesinde asıl mükellefin yerine alacaklı idare ile karşı karşıya gelmekte ve mükellefle birlikte ödenmeyen vergi borçlarından sorumlu tutulmaktadır (Demirli, 2015: 144). Verginin asıl borçlusu vergi sorumlusu değil, vergi mükellefidir. Vergi sorumlusu, asıl borçlu olan vergi mükellefi adına ve onun iktisadi değerlerinden vergi kesmek suretiyle, vergi dairesine ödeme yapmaktadır (Orhaner, 2005: 117).

Vergi kanunlarındaki bütün sorumluluk halleri farklı özelliklere sahip olmakla beraber benzer özellikleri ele alındığında vergi sorumlusu; başkasının vergisini keserek ödemekle sorumlu olanlar, başkasının vergisini kendi malvarlığından ödemek zorunda olan fer'i vergi sorumluları ve başkasının şekli ödevlerini doğru ifa etmekle sorumlu olanlar şeklinde üç kısımda incelenebilir (Çitil, 2013: 347-348).

Vergi Kesmekle Yükümlü Tutulan Vergi Sorumlusu

Vergi kesmekle yükümlü tutulan vergi sorumluları, mükellef adına vergi borcunun kesilip vergi dairesine ödenmesinden sorumludurlar. Eğer bu görevi yerine getirmezlerse kayba uğrayan vergi, bu sorumlulardan ikmalen veya resen tarhiyat yoluyla alınır. Bu noktada vergi mükellefine uygulanan vergilendirme işlemlerinin aynısı vergi sorumlularına da uygulanmaktadır. Sorumlular bu görevlerini yerine getirmedikleri takdirde kesilen ceza ya da gecikme zamlarını mükellefe rücu edememektedirler (Kırbaş, 1998: 76-77). Bununla beraber sorumlunun, vergi borcu için vergi dairesine ödeme yaptıktan sonra vergi mükellefinden kesmeyi ihmal ettiği vergiyi asıl mükellefe rücu etme hakkı bulunmaktadır (Çitil, 2013: 348).

Fer'i Vergi Borçlusu Durumundaki Vergi Sorumlusu

Başkasının vergi borcunu kendi varlığından ödemekle mükellef olan vergi sorumlusu, asıl mükellefle beraber ya da onun yerine geçerek vergi borcunu kendisinin varlığından ödemek zorunda olan kişidir. Vergiyi doğuran olayla ilgisi olmamakla birlikte, asıl vergi borçlusu ile birlikte veya onun yerine kendi malvarlığı ile sorumludur. Vergi hukukunda bu şekilde bir vergi sorumlusunun bulunmasının amacı, vergi alacağının güvence altında tutulmasıdır. Bu durumda asıl vergi borçlusu olan mükelleften verginin tahsil edilememesi ihtimaline karşılık söz konusu vergi borcunun üçüncü kişilerce ödenmesi söz konusudur (Gerçek, 2005: 161).

Vergi Ödevlisi Durumundaki Vergi Sorumlusu

Bu vergi sorumluluğu türünde vergi sorumlusu, asıl mükellefin şekli ödevlerinin doğru yapılmasından sorumludur. Bu vergi sorumluluğunun amacı, mükellefle ilgili şekli ödevlerin doğru ve eksiksiz bir şekilde tamamlanmasını sağlamaktır. Bu sorumluluk türü de kendi içinde *“mükellefin ödevlerinin tam ve eksiksiz bir biçimde yerine getirilip getirilmediğini kontrol etme görevi verilenler ve kontrol işlevi dışında; şekli ödevleri gerçeğe uygun biçimde düzenlemekle*

görevli kılınan yetkilendirilmiş serbest muhasebeci ve serbest muhasebeci mali müşavirler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür” (Çitil, 2013: 349).

1.3.2. Verginin Unsurları

Bu bölümde; verginin konusu, vergi matrahı, vergi tarifesi, vergi yükü, vergi harcaması, mali anestezi, mali sömürü ve rant, vergi yansıması ve vergi adaleti kavramları ele alınmıştır.

1.3.2.1. Verginin Konusu

Verginin konusu, üzerine vergi konulan ve doğrudan veya dolaylı olarak verginin kaynağını teşkil eden iktisadi unsurdur. Bu unsur bir mal olabileceği gibi, bir hizmet, bir servet, bir gelir, üretim ve tüketim olabilmektedir (Öz, 2019: 80). Kanunda belirtilmedikçe hiçbir iktisadi unsur vergiye konu olamaz. Kanun koyucular, vergi konusunu oluştururlarken ülkenin ekonomik ve sosyal durumunu göz önüne almaktadırlar (Yardımcıoğlu vd., 2015: 202).

Vergiye tabi olabilecek kalemlerin önceden belirlenmesi ve sınırlandırılması mümkün değildir. Bunun nedeni, vergilendirmenin konusunu oluşturan ve vergi yükümlülüğünün dayandığı ekonomik unsurların sürekli değişmesidir. Kanun koyucuların gerekli görmesi halinde, daha önce vergiye tabi olmayan bir ekonomik unsur her zaman vergiye tabi tutulabilmektedir (Pehlivan, 2011: 100).

Vergi kanunlarının çoğu, vergi konularına göre adlandırılmaktadır. Örneğin kişinin elde ettiği gelirlerden alınan vergi, “Gelir Vergisi”nin konusudur (Orhaner, 2005: 118).

1.3.2.2. Vergi Matrahı

Üzerinden vergi hesaplanan değer veya miktara verginin matrahı denilmektedir. Vergi kanununda, verginin konusu belirtildiği gibi verginin matrahı da belirtilmektedir. Çünkü vergi, bu matrah üzerinden hesaplanmaktadır. Matrah tespitinde advalorem ve spesifik olmak üzere iki yöntem bulunmaktadır. Vergi hesaplanırken vergi konusunun değeri dikkate alınıyorsa, ortaya çıkan matrah advalorem matrah olarak isimlendirilir. Eğer vergi hesaplanırken vergi konusunun miktarı dikkate alınıyorsa bu durumda spesifik matrahtan söz edilmektedir (Yılmaz, 2019: 7). Fiyat değişimlerinde, konulmuş olan verginin görece ağırlığının sürekli olarak değişmesi spesifik vergilerin fiyat hareketlerini takibinin yeterli olmaması ve spesifik tarifelerin kurumlar, gelir ve katma değer vergileri gibi belli vergi türlerine uygulanamaması sebebiyle spesifik tarife uygulanan vergilerin sayısı günümüzde oldukça azalmıştır. Vergi matrahının belirlenmesine ilişkin bazı uygulama usulleri bulunmaktadır ki bunları “Beyan Usulü”, “Karine Usulü”, “Götürü Usulü” ve “İdarece Takdir Usulü” olarak sıralamak mümkündür. Beyan Usulü, vergi matrahının yükümlüler veya vergi sorumluları tarafından vergi kanunlarının

öngördüğü biçimde belirlenerek beyanname yoluyla vergi dairesine bildirilmesidir. Bu usul, vergi sistemimizde yer alan tüm vergilerde matrahın tespitinde kullanılmaktadır (Pehlivan, 2011: 105).

Karine Usulünde, mükelleflerin gelir ve servetlerinin ölçüsü olarak bir takım dış belirtilerden faydalanılır. Karine, bilinen bir olay baz alınarak bilinmeyen bir olayın varlığını kabul etmek demektir. Uygulaması basit olmakla beraber, karine usulü adaletsizdir (Orhaner, 2005: 119).

Götürü usulünde, vergi borcunun hesaplanmasında esas teşkil edecek olan matrahın gerçek miktarının araştırılmadan vergi idaresi tarafından tahmini bir şekilde belirlenmesi söz konusudur. Bu özelliği ile götürü usulü, beyan usulünün tam zıttı bir usuldür. Götürü usulüne göre belirlenen vergi matrahları gerçek matrahın altında veya üstünde olabilmektedir (Pehlivan, 2011: 104).

İdarece takdir usulüne göre vergi matrahı, vergi idaresi tarafından tek taraflı olarak tespit edilir. Burada başarının sağlanması için, vergi idaresinin adil ve tarafsız olması gerekmektedir (Orhaner, 2005: 119).

1.3.2.3. Vergi Tarifesi

Devlet açısından vergi alacağının, mükellef açısından ise vergi borcunun hesaplanabilmesi için vergi matrahına uygulanan ölçüler vergi tarifesi olarak adlandırılmaktadır. Vergi tarifesi de verginin konusu, vergi yükümlüsü gibi vergilendirme sürecinin temelini teşkil eden bir kavramdır. Çünkü vergi alacağının hesaplanabilmesi için vergi tarifesine ihtiyaç vardır (Şen ve Sağbaş, 2020: 130).

Önceki dönemlerde spesifik temelli vergiler yaygın olmasına karşın, para ekonomisinin yaygınlaşması spesifik vergilerin yerini advalorem vergilere bırakmasına neden olmuştur. Günümüzde modern devletler bilhassa gelir vergilerinde değer esaslı oransal vergi tarifelerini yani advalorem tarifeleri kullanmaktadırlar. Advalorem vergi tarifelerini “düz oranlı”, “artan oranlı” ve “azalan oranlı” tarifeler olmak üzere üç gruba ayırmak mümkündür (Demir, 2018: 12).

1.3.2.3.1. Düz Oranlı Vergi Tarifesi

Düz oranlı vergi tarifesinde, alınacak vergi miktarı hesaplanırken vergi matrahına uygulanan oran sürekli sabit kalır veya vergi matrahına göre değişiklik göstermez. Ne var ki, matrah artışına bağlı olarak düz oranlı vergilerin miktarında da artış görülmektedir (Yıldız ve Geyik, 2019: 164).

Düz oranlı bir vergi tarifesinde sıfırdan büyük olarak yalnızca tek bir marjinal vergi oranı bulunmaktadır. Bu yöntemde bütün gelirler, aynı oranda ve bir kereliğine olmak üzere vergilendirilmektedir. Düz oranlı vergi sisteminin amacı, aşağıdaki temel prensipler doğrultusunda oluşturulan bir sistemdir (Kaya, 2008: 91):

- Vergi yükümlülerinin tümüne ve her türlü gelirlerine tek oranlı bir verginin uygulanması,
- Tüm gelirin yalnızca tek seferliğine kaynakta vergilendirilmesi, tasarruf ve yatırımların vergi dışı tutularak mükerrer vergilemenin önlenmesi, tasarruf ve yatırımların teşviki yoluyla istihdam sorununun çözüme kavuşturulması,
- Bütün gelirlerin herhangi bir indirim, istisna ve muafiyet olmaksızın vergi kesintisine tabi tutulması.

1.3.2.3.2. Artan Oranlı Vergi Tarifesi

Matrahın artmasıyla beraber vergi oranının da yükseldiği tarife, artan oranlı tarife olarak tanımlanmaktadır ve vergi ödeme gücünün kavranması bakımından en uygun tarife türü olarak öğretide genel kabul görmüş olup neredeyse her ülkenin gelir vergisi uygulamalarında yerini almıştır (Erkin, 2012: 238). Vergi adaletinin gerçekleştirilmesi bakımından vergi tarifelerinin düzenlenme biçimleri üzerinde tartışmalar devam etmektedir. Artan oranlı vergi tarifelerinde mükelleflerin kişisel veya ailesel durumları göz önünde bulundurulmak suretiyle çeşitli artan oranlara yer verilmekte ve kişilerin gelirleri belirli bir tutara kadar vergi kapsamı dışında bırakılmaktadır (Ekinci, 2012: 191).

Artan oranlı tarifeyi, genellikle ülkelerin sosyal adalettaki değer yargıları, vergilendirme yoluyla temel kamu harcamalarının gerçekleştirilmesi çabaları ve kamu harcamalarının etkin bir şekilde finanse edilmesi gibi nedenler biçimlendirmektedir. Artan oranlı vergi tarifesinin uygun bir şekilde saptanması, bu amaçlar gerçekleşirken gelir dağılımının da iyileşmesine olanak sağlamaktadır. Ne var ki artan oranlı tarifenin katı bir şekilde saptanması da tasarrufları olumsuz etkileyerek yatırımları azaltabilmektedir (Şener, 2007: 239).

Öte yandan, artan oranlı vergi tarifelerinin muhatabı mükellefler gelirlerini gizleyebilme veya kaçırma niyetindelerse, artan vergi oranının vergi gelirlerini istenen düzeyde artırması zorlaşacaktır. Çünkü vergi gelirlerini arttırmak, her zaman vergi oranlarının arttırılmasıyla mümkün olamayabilir. Artan vergi yükünün mükellefleri verginin ikame etkisine yönlendirmesi, ülke ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Demir, 2018: 14).

1.3.2.3.3. Azalan Oranlı Vergi Tarifesi

Azalan oranlı vergi tarifesi, artan oranlı vergi tarifesinin tam tersi bir şekilde işleyişe sahiptir. Bu tarife şeklinde mükelleflerin tabi tutuldukları vergi oranları, vergi matrahları arttıkça azalmaktadır. Gelir vergisi açısından değerlendirildiğinde, mükelleflerin gelir seviyesi ne kadar yüksekse devlete ödeyecekleri vergi aynı oranda az olacaktır. Azalan oranlı vergi tarifesi, vergi adaleti açısından sakıncalı olarak kabul edildiğinden çağdaş vergi sistemlerinde uygulanmamaktadır (Yoruldu, 2020: 210).

1.3.2.4. Vergi Yüğü

Ülke ekonomisinde devlet tarafından kaynakların ne kadarlık kısmının vergi veya diğer isimler altında alındığı anlamına gelen vergi yüğü, bir ülkenin kamu mali yapısının değerlendirilmesinde baz alınan en önemli ölçütlerden biridir. Toplumu meydana getiren bireyler üzerindeki vergi yüğü ve bu yükün adil bir biçimde dağılımı oldukça önemlidir. Vergilendirme yetkisinin kullanımı açısından ülkeler ve sektörler arasında objektif bir karşılaştırma olanağı sağlaması açısından vergi yüğü oldukça önemli bir yere sahiptir (Öztürk ve Ozansoy, 2011: 198).

Devletin mali açıdan koyduğu yükümlülükler, vergi mükelleflerine bir yük oluşturmaktadır. Mükelleflerin vergi yükünü algılamaları, vergiye olan tutum ve davranışlarına etki etmektedir. Vergi yüğü, elde edilen gelir için bir maliyet unsuru teşkil etmekte ve bu yükün hissedilme derecesi de vergiye karşı olan tepkilerin farklılaşmasına sebebiyet vermektedir. Vergi yükünün hissedilme derecesi, mükellefin vergi ödeme gücü ile ters, ödenen vergi ile doğru orantılıdır (Taşkın, 2010: 71).

Vergi yüğü kavramı, genelde çok farklı anlamlarda ve çok değişik amaçlarla kullanılabilir. Bu bağlamda, devletin bireyler ve kuruluşlardan topladığı parayı ifade etmek için kullanılabilir gibi, vergilerin meydana getirdiği çeşitli etkileri ifade etmek için de kullanılabilir. Dolayısıyla vergi yüğü kavramı ele alınırken objektif vergi yüğü ve subjektif vergi yüğü olarak iki kısımda incelemek daha açıklayıcı olacaktır (Demir, 2013: 7).

Objektif vergi yüğü, bireylerin belirli bir dönemde ödedikleri vergilerin aynı dönemde elde ettikleri gelirlere oranı olarak tanımlanabilir (Kılıçer, 2016: 102). Vergi yüğü, parasal bir oranı ifade etmesinin yanında mükelleflerin hissettikleri psikolojik yüğü de vurgulamaktadır. İşte, vergi yükümlülerinin vergi ödevinden duyduğu memnuniyetsizlik sonucu hissettiği yük de subjektif vergi yüğü olarak tanımlanabilmektedir (Kılıçaslan ve Yavan, 2017: 35).

1.3.2.5. Vergi Harcaması

Vergi harcamaları, ekonomik, siyasal, sosyokültürel veya başka sebeplerle devletin normal şartlarda tahsil etmesi gereken vergilerin bir kısmını veya tamamını geçici veya sürekli olarak tahsil etmekten feragat etmesi anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle vergi harcaması, devletin gerçek veya tüzel kişiler lehine kanunlar doğrultusunda vazgeçtiği gelirlerdir. Vergi harcamaları farklı biçimlerde gerçekleşebilmektedir. Ülkemizde de genel olarak vergi harcamaları “vergi muafiyeti”, “vergi istisnası” ve “vergi indirimleri” olarak gerçekleştirilmektedir (Şen ve Sağbaş, 2020: 127).

Vergi muafiyeti, vergi mükellefi olan kişi veya grupların kanunlar dahilinde vergi harici tutulması yani vergiden affedilmesi olarak tanımlanmaktadır. Uygulamanın amacı, sosyoekonomik nedenlerle vergi muafiyeti yoluyla çiftçi, esnaf gibi düşük gelire sahip olanlar ile yaşlılar, mülteciler ve göçmenler gibi devlet himayesine ihtiyaç duyan grupların durumlarında iyileştirme sağlamaktır (Bilge, 2012: 388-389). Devlet, ekonomik, sosyal, kültürel, idari ve politik gerekçelerle belirli sektörlerde gelişmenin sağlanmasını isteyebilir ve bu nedenle esnafları, el sanatı ile uğraşanları, küçük çiftçileri ve hatta siyasal açıdan karşılıklı olmak kaydıyla diplomatları vergiden muaf tutabilir (Ayan, 2006: 12).

Vergi istisnası, vergi kanunları kapsamında vergilendirilmesi öngörülen bir vergi konusunun tamamını veya bir kısmını sürekli veya geçici süreli olarak yine aynı kanunlara dayandırılarak vergi dışına çıkarılması olarak tanımlanabilir (Rakıcı, 2004: 126; Pehlivan, 2011: 102). Başka bir ifadeyle vergi istisnası, kamu yararı ve ekonomik fonksiyonları veya sektörel önemleri nedeniyle belirli kişi ve kuruluşların belirli faaliyetlerinin karşılığında elde ettikleri gelirler üzerinden düşük oranlarda vergi uygulanması veya hiç vergi uygulanmaması olarak açıklanabilir (Öztürk ve Saraç, 2011: 4).

Vergi indirimi, mükelleflere ait vergilendirilebilir gelirler üzerinden bazı sosyal veya ekonomik maksatlarla vergi konularına göre belirli miktarlarda yapılan azaltma işlemidir. Başka bir deyişle, vergilendirilebilir gelire ulaşmak için brüt gelirden yapılan tutar indirimleridir (Gönül, 2002: 80). Vergi indirimleri, vergi şeklinde ödenmesi lazım gelen kaynakların yatırımları finanse eden tasarruflara dönüşmesini sağlamaktadır. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde, yatırım olanakları için mali avantajları beraberinde getirmekte ve yeni yatırımların önünü açmaktadır (Durkaya ve Ceylan, 2006: 81).

1.3.2.6. Mali Anestezi

Mükelleflerin, vergisel yükümlülüklerini farkına varmaksızın yerine getirmesi durumu, mali anestezi kavramıyla açıklanmaktadır (Ayan, 2006: 14; Demir, 2013: 81; Öz, 2019: 73). Mükellefin tepkisini çekmemek veya canını yakmamak amacıyla uygulanan mali anestezi yönteminde, vergi yüklenicisi olan nihai tüketici, ödediği KDV veya ÖTV gibi dolaylı vergilerin farkında olmamaktadır. Bu durumda mükellefler ödedikleri vergilere tepki göstermemekte ve böylece vergi direncinin ortaya çıkması engellenmektedir (Buhur, 2019: 1038). Mali anestezi tekniği, bu özellikleri itibarıyla dolaylı vergilerin uygulanmasını kolaylaştırıcı bir rol üstlenmektedir.

Dolaylı vergiler, doğrudan vergilere göre daha adaletsiz olmasına rağmen, mükelleflerin ne kadar vergi ödeyeceklerini doğru olarak tahmin edememeleri nedeniyle ya hiç tepki verilmemekte ya da daha zayıf bir tepki verilmektedir. Bu duruma finansal anestezi (maddi duyguların iptali) adı verilmektedir (Erdem vd., 2013: 121). Bu aşamada mükellefin psikolojisi önemlidir. Dolaylı vergiler yoluyla ödenen vergi doğrudan vergi olarak ödenseydi, mükellefin işleme karşı tepkisi ve direnci dolaylı vergilere olan tepkisinden çok daha büyük olurdu. Fransız maliye bakanlarından Jean Baptiste Colbert bu durumu şu şekilde tanımlamaktadır: “*Vergilendirme sanatı, kazları ağlatmadan mümkün olduğu kadar çok tüy yolaktır*” (Göde, 2022: 16).

1.3.2.7. Mali Sömürü ve Mali Rant

Vergi, devletin faaliyetlerini yürütebilmesi ve bunun sonucu olarak toplumsal ihtiyaçların giderilebilmesi için lazım gelen gelir kaynaklarının en önemlisidir. Verginin kamu hizmetlerinden yararlanmak için yapılan bir ödeme olarak düşünülmesi, mükelleflerin vergiye bakışlarını olumlu yönde etkileyecektir. Buna karşılık vergiyi bir ceza, bir yük gibi gören mükelleflerin vergiye bakışı olumsuz olacaktır. Dolayısıyla ödenen vergiler ile kamu hizmetleri arasında mali bir bağlantı kurulması gerekmektedir (Sağbaş ve Başoğlu, 2005: 124). Kurulan bağlantının olumlu olması arzu edilen durumdur.

Bilindiği üzere vergiler karşılıksızdır ve bunun sonucu olarak mükelleflerin ödemiş oldukları vergiye oranla yararlandıkları kamu hizmetlerinin daha az olması durumu, mali sömürü olarak adlandırılmaktadır. Bunun aksi durumunda yani mükelleflerin yararlandıkları kamu hizmetlerinin ödemiş oldukları vergilerden daha fazla olması durumu da mali rant kavramı ile açıklanmaktadır (Taşkın, 2010: 75).

1.3.2.8. Vergi Yansıması

Vergi yansıması temelde, tüketicilerin faydalarını maksimize etme isteklerine dayanan tercih davranışlarına dayanmaktadır ve en basit tabir ile verginin ekonomik yükünün kim tarafından taşınacağına dayanmaktadır. Mevcut vergiler ve vergilere uygulanan artışlar bireylerin tüketim tercihlerini değiştirerek ekonomik davranışlarını engelleyebilir ve refah kaybına yol açabilir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde vergi yansıması kimin ne miktarda kaybedip kimin kazanacağını hatta kazananın ne miktarda kazanacağını belirlemede bir araç rolü üstlenmektedir (Gümü, 2020: 75-76).

Vergi yükünün alıcılar ve satıcılar arasında paylaşımı ile ilgili olan vergi yansıması kavramı, vergi mükellefinin vergi yükünü kısmen veya tamamen üçüncü kişilere aktarması olarak da tanımlanabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiği zaman, dolaylı vergileri üreticilerin veya tüketicilerin ödemesi bir fark oluşturmamaktadır (Akbulut, 2017: 275-276). Vergi yansıması, vergi baskısı sonucu ortaya çıkan kişisel veya kurumsal nitelikte vergiye karşı bir direnme şeklidir. Bunun yanı sıra vergi yansımasının toplu veya toplumsal bir niteliği yoktur (Pürsünerli, 2013: 1296).

1.3.2.9. Vergi Adaleti

Vergi adaletinin sağlanması büyük oranda eşit konumdaki kişilere eşit muamele edilmesine, verginin ödeme gücüyle orantılı olmasına, gelir ve servetin belirli bir düzen içerisinde yeniden dağıtılmasına bağlıdır. Vergi adaleti, insanların refah farklılıklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan bir vergi sistemi gibi aktif bir kavram olarak değerlendirilebileceği gibi, insanları finansal yeteneklerine göre vergilendirmeyi amaçlayan pasif bir tanım gibi de değerlendirilebilir (Kargı ve Yüksel, 2010: 29).

Vergi adaleti, ilgili yasal düzenlemeler çerçevesinde gerçekleştirilirken kanun koyucuların adaletle ilgili düşüncelerine ve temel vergi ilkelerine göre oluşturulmaktadır. Bunun yanında, gerçekleştirilmesi düşünülen adaletin uygulamada da sağlanması oldukça önemlidir. Farklı bir ifadeyle adil bir şekilde hazırlanan vergi kanunlarının uygulamada da adaleti sağlayacak etkinlikte olması gerekmektedir (Akdoğan, 2007: 196). Eğer bir ülkede vergiler adil ve dengeli bir şekilde dağılıyorsa dolaylı ve dolaysız vergilerin toplanan vergiler içindeki payı önem kazanmaktadır. Dolaysız vergilerde asgari geçim indirimi, artan oranlı vergi tarifeleri, vergi indirimi, vergi istisnası ve muafiyeti gibi uygulamalar ile vergiyi ödeme gücü arasında bir ilişki kurulabildiği için, vergi adaletini sağlamada daha etkili olunabilir. Dolaylı vergiler ise vergilendirilen mal ve hizmetler bakımından geliri düşük olan kişilerin bütçelerini

daha fazla etkilediğinden vergi yükünün düşük ve sabit gelire sahip kişilerin üzerinde kalmasına sebebiyet vermektedir (Susam ve Oktayer, 2007: 106).

1.3.3. ÖTV'nin Vergi Adaleti Açısından Değerlendirilmesi

Vergilemede adaletin sağlanması büyük ölçüde eşit konumdaki kişilere eşit muamele edilmesine, verginin ödeme gücüyle orantılı olmasına, gelir ve servetin belirli bir düzen içerisinde yeniden dağıtılmasına bağlıdır. Vergi adaleti, insanların refah farklılıklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan bir vergi sistemi gibi aktif bir kavram olarak değerlendirilebileceği gibi, insanları finansal yeteneklerine göre vergilendirmeyi amaçlayan pasif bir kavram olarak da değerlendirilebilir (Kargı ve Yüksel, 2010: 29).

Vergi adaleti, ilgili yasal düzenlemeler çerçevesinde gerçekleştirilirken kanun koyucuların adaletle ilgili düşüncelerine ve temel vergi ilkelerine göre oluşturulmaktadır. Bunun yanında, gerçekleştirilmesi düşünülen adaletin uygulamada da sağlanması oldukça önemlidir. Farklı bir ifadeyle adil bir şekilde hazırlanan vergi kanunlarının uygulamada da adaleti sağlayacak etkinlikte olması gerekmektedir (Akdoğan, 2007: 196). Eğer bir ülkede vergiler adil ve dengeli bir şekilde dağılıyorsa dolaylı ve dolaysız vergilerin toplanan vergiler içindeki payı önem kazanmaktadır. Dolaysız vergilerde asgari geçim indirimi, artan oranlı vergi tarifeleri, vergi indirimi, vergi istisnası ve muafiyeti gibi uygulamalar ile vergiyi ödeme gücü arasında bir ilişki kurulabildiği için, vergi adaletini sağlamada daha etkili olunabilir. Dolaylı vergiler ise vergilendirilen mal ve hizmetler bakımından geliri düşük olan kişilerin bütçelerini daha fazla etkilediğinden vergi yükünün düşük ve sabit gelire sahip kişilerin üzerinde kalmasına sebebiyet vermektedir (Susam ve Oktayer, 2007: 106).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜKETİM VERGİSİ OLARAK ÖTV

2.1. Özel Tüketim Vergileri

Özel tüketim vergisi (ÖTV), genel olarak üretim veya üretimin belirli bir aşaması üzerinden alınmayan, ancak özel olarak belirlenmiş çeşitli mal ve hizmetler üzerinden alınan bir vergidir (Turhan, 1993: 104). Bu açıdan bakıldığında ÖTV, yalnızca belirli mal ve hizmet gruplarını vergilendirmesi, tek aşamalı olması ve mükellef sayısının az olması nedeniyle yönetimi basit bir vergidir (Oktar, 2008: 9).

Tarihsel olarak özel tüketim vergileri, katma değer vergisi ve perakende satış vergisi gibi genel tüketim vergilerinden çok daha eski bir geçmişe sahiptir. Özel tüketim vergisi, genel tüketim vergilerinin uygulamaya konulmasından çok önce, gümrük vergileriyle birlikte tüketim vergisinin temel aracı haline gelmişti (Çelikkaya, 2015: 1).

Özel Tüketim Vergisi dolaylı bir vergi olmasına rağmen, lüks tüketim malları dışında kalan mallar üzerinde yapılan vergilendirmede vatandaşlar, ödedikleri verginin farkında olmaktadır. Asıl amacı ödedikleri verginin farkında olan bireylerin tüketim tercihlerine etki etmek olan ÖTV, bu amacı aşarak devletin elde ettiği vergi gelirleri arasında oldukça önemli bir paya sahiptir (Işık, 2019: 9).

2.1.1. Özel Tüketim Vergisinin Konusu

ÖTV kapsamına dahil olan mallar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu farklılık ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, değer yargılarına, üretilen mal ve hizmetlerinin gelişen teknoloji koşullarına göre değişimine bağlı nedenlerden ortaya çıkmaktadır. Genellikle vergilerin isimleri, üzerine konuldukları konulara göre belirlenirler. Verginin konusu; verginin üzerinden alındığı, doğrudan veya dolaylı olarak kaynağını oluşturduğu ekonomik unsuru ifade etmektedir. Kısaca üzerinden vergi alınan mal veya hizmet verginin konusunu oluştur. Bir gelir, harcama ve servet vergilendirileceği gibi bir hizmet, üretim veya hukuki bir işlem de verginin konusunu oluşturabilir (Ay, 2004: 51). ÖTV, ekonomik süreç içerisinde üretim ve dağıtımın bazen bir, bazen birden fazla aşamasında belirlenmiş bazı mal ve hizmetlerden alınan dolaylı ve dar kapsamlı bir kısmi harcama vergisi niteliğindedir (Susam, 2004: 7; Aslan, 2005: 84).

ÖTV'ye tabi olan mallar ülkeler arasında farklılık gösterse de belli başlı ortak özellikleri bünyelerinde barındırırlar. Vergiye tabi bazı mal ve hizmetlerin üretim ve satış aşamasında devlet denetimi bulunmaktadır. Örnek olarak tütün ve mamullerinin bazı ülkelerde izne tabi olması verilebilir. Az gelişmiş ve gelişimini devam ettiren devletlerde ise vergilerden beklenen

en önemli gaye daha fazla gelir elde etmektir. Bu sebeple talep esnekliği düşük olan mallar ÖTV'nin konusuna dahil edilebilmektedir. Lüks kabul edilen mal ve hizmetlerin ÖTV'nin konusunu oluşturması durumunda ise ÖTV gelir dağılımını düzenleyici bir rol oynar. Ayrıca sosyal faydası düşük olan veya zararlı olan mallar da ÖTV kapsamına alınarak bu ürünlerin caydırılması amaçlanmaktadır (İliaz, 2006: 25-26).

“Türkiye’de özel tüketim vergisi; 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu’na ekli dört listede belirtilen mallar ve hizmetlerden alınmaktadır. ÖTV kapsamına dahil olan mallar Kanuna ekli olan I, II, III ve IV sayılı listelerde Türk Gümrük Tarife Cetvelinde yer alan Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) numaraları itibariyle tespit edilmiştir (Arslan, 2012: 506). Buna göre;

I sayılı liste, petrol ürünleri, akaryakıt ve petrole ilişkin yan ürünlere ayrılmıştır. Bu listenin A cetvelinde akaryakıt, her türlü benzin, jet yakıtı, gaz yağı, motorin, madeni yağlar, marin dizel, sıvı marafin, bütan, doğalgaz, propan, petrol kok, sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) malları bulunmaktadır. Listenin B cetvelinde ise petrol yan ürünleri, benzol, tulol, solvent, white spirit, tulen, çözücüler ve incelticiler sayılmaktadır (ÖTVK, m.1).

II sayılı liste ise her türlü kara, deniz ve hava araçlarına ayrılmıştır. Buna göre ilgili listede sayılan araçların ilk alımı veya ithali ile imal veya inşa edenlerce teslim edilmesi durumunda özel tüketim vergisine tâbi olduğu belirtilmiştir (ÖTVK, m.1).

III sayılı liste ise alkollü içkiler, kolalı içkiler, tütün ve tütün mamullerinden oluşmaktadır. Buna göre her türlü alkollü içkiler, her türlü bira, şarap, kolalı gazozlar, tütün, puro ve sigara ürünleri özel tüketim vergisine tâbi tutulmuştur (ÖTVK, m.1).

IV sayılı liste kapsamında ise lüks tüketim malları ile dayanıklı tüketim malları bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak havyar, kürkler, elmas, kıymetli taşlar, buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi gibi ürünler örnek gösterilebilir (ÖTVK, m.1). (Tablo 2.1 ve Tablo 2.2’de bu mallar sınıflandırılmıştır.)”

Ayrıca;

“II sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olmayanlar ile III ve IV sayılı listelerdeki malların ithalatı veya imal ya da inşa edenler tarafından teslimi,

I, III ve IV sayılı listelerdeki mallar ile II sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olmayanların özel tüketim vergisi uygulanmadan önce müzayede yoluyla satışı,

Bir defaya mahsus olmak üzere özel tüketim vergisine tâbidir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2023).”

Tablo 2.1. 4760 Sayılı ÖTVK'ye Ekli IV Sayılı Liste (Beyaz Eşya, Elektronik ve Kişisel Bakım)

IV Sayılı Liste		
Beyaz Eşya	Elektronik	Kişisel Bakım
Klima cihazları	Elektrik akümülatörleri	Parfümler ve tuvalet suları
Buzdolapları ve dondurucular	Vakumlu elektrik süpürgeleri	Güzellik ve makyaj ürünleri
Gazla çalışan su ısıtıcıları ve diğerleri	Ev işlerinde kullanılan elektrikli cihazlar	Perma ve defrize müstahzarları
Termosifonlar ve diğerleri	Tıraş makinaları	Saç spreyleri ve diğerleri
Çamaşır kurutma makinaları (6 kg. Kadar)	Saç kurutucu, saç maşaları vb. rezistanslı ısıtıcı cihazlar	Tıraş köpüğü, kremi ve diğerleri
Ev tipi bulaşık makinaları	Ahizeli telli telefon cihazları	Çıt çıt tipi tırnak makasları
Tam otomatik çamaşır makinaları ve diğerleri	Telsiz telefon cihazları ve diğerleri	Manikür ve pedikür takım ve aletleri
	Amatör telsiz cihazları ve diğerleri	
	Mikrofon, hoparlör, kulaklık vb. ürünler	
	Ses kaydetmeye yarayan cihazlar	
	Video kayıt cihazları	
	Videobantları, lazer diskler ve diğerleri	
	Kayıt yapılmamış optik mesnetler ve diğerleri	
	Televizyon kameraları, dijital kameralar ve diğerleri	
	Uzaktan kumanda etmeye yarayan cihazlar	
	Cep tipi radyo kasetçalar	
	Radyo yayını alıcı cihazlar (Kaset ve dijital sistemli olan ve diğerleri)	

	Çalar saatli radyolar ve diğerleri	
	Monitör ve projektörler	
	Video oyun konsolları uzaktan kumanda cihazları ve diğerleri	
	Video oyun konsolları ve eğlence merkezleri oyun eşyaları	

Kaynak: HMB, 2021 verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2.2. 4760 Sayılı ÖTVK'ye Ekli IV Sayılı Liste (Mutfak Eşyası, Hayvansal Ürünler ve Diğer Ürünler)

IV Sayılı Liste		
Mutfak Eşyası	Hayvansal Ürünler	Diğer Ürünler
Cam seramiği ürünleri	Havyar ve havyar yerine kullanılan ürünler	İnci, kıymetli taş ve diğer taşlardan mamuller
Kurşun kristalden bardaklar ve diğerleri	Hayvan derileri ve diğerleri	Kristal avizeler
Altın ve gümüş kaplamalı kaşık, çatal vb. ürünler	Kürkler ve bunların taklitleri ve mamulleri	Revolver ve tabancalar
	Ham kürkler	Patlayıcı ateşli silahlar ve benzeri cihazlar
	İşlenmiş fildişi, kemik, bağa, boynuz, çatalı boynuz, mercan, sedef ve diğer hayvansal maddeler	Kitaplar, broşürler ve diğerleri
		Gazeteler ve periyodik yayınlar

Kaynak: HMB, 2021 verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2.1 ve Tablo 2.2’de 4760 sayılı ÖTVK’ye “ekli IV sayılı listede bulunan mallar listelenmiştir. Buna göre IV sayılı listede ağırlıkta elektronik ürünler daha sonra sırasıyla beyaz eşya ürünleri, kişisel bakım ürünleri, hayvansal ürünler, mutfak eşyaları ve diğer ürünler olarak sınıflandırılmıştır.”

2.1.2. ÖTV'nin Özellikleri

Gelişmiş vergi sistemlerinde vergilerin gelir, servet veya harcamalardan alınması söz konusudur. Yani vergi; geliri kapsamına dahil etmekte, serveti yükümlendirmekte ya da harcamaları vergiye konu etmektedir (Taylar, 2010: 438).

Harcama vergileri, gelir ve servetin tüketim amacıyla elden çıkarıldığında alınan vergiler olarak bilinmektedir. Harcamalar üzerinden alınan vergiler ise 'genel harcama vergileri' ve 'satış vergileri' olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel harcama vergileri hesaplanırken, kişilerin dönem içerisinde yapmış oldukları harcamalar dönem sonunda hesaplanarak dolaysız olarak vergilendirilir ve bu yönüyle gelir vergisi ile benzerlik göstermektedir. Satış vergilerinde ise mallar üretim ve tüketim sürecinin bütün aşamalarında veya yalnızca bir aşamasında uygulanan dolaylı vergilerdir. Satış vergileri 'genel satış vergileri' ve 'tüketim vergileri' olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır. Bir ekonomide tüketimi söz konusu olan bütün mallar üzerinden alınan vergiler genel satış vergileri, yalnızca belirli mallardan toplanan vergilerse tüketim vergisi şeklinde nitelendirilmektedir (Aktan, 2017: 67-68).

Özel Tüketim Vergisi, gider vergilerinin bir türüdür ve dolaylı bir vergidir. Bir verginin dolaylı bir vergi olarak nitelendirilebilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikleri bilimsel ve idari olmak üzere iki kısımda incelemek mümkündür. ÖTV ile ilişkilendirilen bilimsel ölçütler şu şekilde sıralanabilir (Ülgen, 2000: 7-8):

- Gelir ve servet üzerinden alınan vergiler dolaysız vergiler iken, bu gelir ve servetin harcanması sürecinde alınan vergiler dolaylı vergiler olmaktadır. ÖTV de gelir ve servetin kullanılması üzerinden alınan dolaylı bir vergidir.
- Dolaylı vergiler, mali anestezi ilkesine uyum göstermektedirler. Dolayısıyla, malların fiyatlarına dahil edilmiş olmaları mükelleflerin vergiye olan olumsuz bakış açılarını azaltmaktadır.
- Dolaylı vergiler uygulanırken vergi adaletinin gerçekleştirilmesi güçleşmektedir. Bilindiği üzere dolaylı vergiler belirli bir zümreden değil belirli bir mal grubundan alınmaktadır. Buna bağlı olarak kişilerin fiili satın alma güçleri dikkate alınmamakta ve zaruri olan ihtiyaçlara konu olan malların vergilendirilmesi de adaletsizliği daha belirgin hale getirmektedir.
- Dolaylı vergilerin kişisel olmayan objektif vergiler olması, tüketicilerin kişisel ve ailevi durumlarının dikkate alınmamasına yol açmaktadır. Buna bağlı olarak istisna, muafiyet ve indirimlere ve artan oranlı vergi tarifelerine yer vermemeleri; bu vergilerin sosyal amaçlı kullanımlarını zorlaştırmaktadır.

- Dolaylı vergiler yansıtılabilirken, dolaysız vergiler yansıtılamamaktadır. Yani vergi mükellefin ekonomik unsurlarından doğrudan alınıyor ve mükellef vergiyi aktaramıyorsa; vergi dolaysız olmaktadır. Buna karşılık yasaların izin vermesi ve piyasanın yapısı doğrultusunda mükelleflerin vergi yüklerine başkalarına aktarabilmesi durumunda uygulanan vergi; dolaylı vergi özelliği taşıyacaktır.
- Dolaylı vergiler, dolaysız vergilere nazaran daha geniş tabana yayılmıştır. ÖTV'nin ise kapsam itibarıyla geniş tabanlı olması oldukça zordur. Öyle ki, düşük talep esnekliğine sahip olan malların verginin konusuna dahil edilmesi bile vergi tabanının yeterli genişliğe ulaşmasını sağlayamaz.

ÖTV'nin dolaylı bir vergi oluşunu gösteren idari ölçütleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür (Türker, 2019: 15).

- Dolaylı vergiler, dolaysız vergilere nazaran daha kolay idare edilebilir ve uygulanabilirlik açısından düşük maliyetli vergilerdir. Bu vergiler, özellikle üretim ve toptan satış aşamasında uygulanması ile az sayıda mükellefin vergiye tabi tutulmasına sebep olacağı için idari açıdan güçlük oluşması gibi durumlar ortaya çıkmamaktadır.
- ÖTV'de, mallar üretim aşamasında vergilendirilmektedir. AB uygulamasında işleyişe dair düzenlemelerde vergi yükü tüketim aşamasından önce firmalara hissettirilme eğilimindedir. Usule ilişkin en önemli düzenlemeler, üye ülkeler arasında gerçekleştirilen ticarete vergi sorumluları tarafından belirlenmekte ve vergi teminat altına alınmaktadır. Dolayısıyla vergi malların nihai tüketime sunulmasına kadar ertelenmektedir.

2.1.3. ÖTV'nin Tarihsel Gelişimi

İnsanların bit toplum halinde yaşama başlaması adalet, güvenlik, eğitim gibi sosyal ihtiyaçları da birlikte getirmiştir. Çünkü devletlerin doğmasının temelinde insanların ihtiyaçlarının karşılanması ihtiyacı vardır (Özkan, 2017: 3). Verginin dünya üzerinde ilk berede uygulandığına yönelik net bir bilgi bulunmamakla beraber günümüze ulaşan bilgi ve dayanaklara göre ilk vergiler Sümer'deydi.

Vergiler en başta rızaya dayalı bir ödeme şekli olmasına karşın kapsamaları oldukça dardı. Vergiler başlangıçta kabile liderlerine, feodal beylere veya krallara verilen hediye veya yardımdı. Zamanla merkezi yönetimin devreye girmesiyle birlikte vergiler zorlamaya dayalı bir ödeme şekli haline gelmiştir (Çakıroğlu, 2005: 17).

2.1.3.1. Dünya’da Özel Tüketim Vergisinin Tarihsel Gelişimi

Devletlerin ilk ortaya çıktıkları dönemde günümüze kıyasla düzenli bir vergi sisteminden bahsetmek oldukça zordur. Şehirleşmenin artmasıyla tapınak, mezar gibi yapıların inşasının hükümdarların hazinelerinden karşılandıkları görülmektedir. (Kayan, 2000: 81-82). Fakat düzenli bir vergi sistemi olmasa bile bazı mal ve hizmetlerden vergi alınmıştır. Sümerler döneminde hükümdarın yapmış olduğu merkezi harcamalar, yapım işlerinde çalışan işçi ücretleri ve yardıma muhtaç ailelere yapılan yardımlar için tüccarlar vergiye tabi tutulmuştur (Sirkeci ve Abdula, 2015: 1243). Roma Devleti’nde tributa adlı dolaysız ve vectigalia adlı dolaylı vergiler bulunmaktaydı. Dolaylı vergiler arasında gümrük vergileri, iç kapı vergisi gibi vergiler yer alırken dolaysız vergiler arasında ise baş vergisi ve toprak vergisi yer almıştır.

Eski Mısır döneminde piramitlerin inşası sırasında tarım ile uğraşanlardan gelirlerinin %20’si ve yemek yapımında kullanılan yağlardan vergi tahsil edilmiştir. Antik Yunan Döneminde bina vergisi, gümrük vergisi, herkesin ödemek zorunda olduğu savaş giderlerini karşılamak için eispheia adı verilen savaş vergisi ve ayrıca Yunan kökenli olmayan kişilerden baş vergisi alınmıştır (Çelik, 2013: 6-7).

Akad İmparatorluğunda ise keçi vergisi, balık vergisi, borç ödeme vergisi, gıda vergisi ve pamuk işleme vergisi gibi vergiler yer almıştır (Sirkeci ve Abdula, 2015: 1244-1245).

İlkçağlarda şehirleşmelerin artması ve çıkan savaşlar sonucunda savaş giderlerinin karşılanması gibi çeşitli harcamalara kaynak sağlaması açısından halkın ihtiyaç duyduğu tuz, bez, un gibi zorunlu mallara vergi koyulmuştur. Bu çerçevede Çin imparatoru Yu’nun tuz üzerinden vergi almasıyla özel tüketim vergisine yönelik ilk uygulama ortaya çıkmıştır (Taghıyev, 2020: 35-36).

Orta çağa gelindiğinde ise ilkçağlarda hâkim olan verginin gelir sağlama amacına ilaveten halkın yaşamını düzenleme amacıyla da vergiler uygulanmaya başlamıştır. 1342 ve 1845 yılları arasında İspanya’da alkol ve tüketimi zararlı maddeler üzerinden alcavala vergisi alınmaya başlanmıştır (Özkan, 2017: 8). Alcavala vergisi İspanya vergi gelirleri arasında yer alan önemli bir vergidir. Bu vergi artan oranlı bir vergi olup uzun yıllar uygulanmıştır. Alcavala vergisinin tahsilinde yapılan harcamalar çok yüksek olduğu için İspanya’nın çöküşüne zemin hazırlamıştır. Hollanda 1566 tarihinde ‘Tenth Penny’ adında her türlü mal ve hizmet üzerinden alınan %10 oranında bir özel tüketim vergisi uygulamıştır. Hollanda uygulamış olduğu bu vergiyle amacına ulaşmış ancak Tenth Penny vergisi Hollanda’nın ticaretini olumsuz yönde etkilemiştir (Altıok, 2007: 54).

Orta çağda uygulanan bir diğer özel tüketim vergisi ise kilisenin düşünce özgürlüğünü kısıtlama amacıyla almış olduğu damga vergisidir. Damga vergisinin konusunu kâğıt ve gazete

oluşturmaktadır. Bu verginin amacı gelir kaynağı sağlamak değil kilisenin halka baskı yaparak bilginin yayılmasını engellemektir (Özkan, 2017: 8). Bu örnekte görüldüğü gibi tarihte, bu verginin mali amacı yanında mali olmayan amaçlarla da alındığı çeşitli örnekler bulunmaktadır.

1700'lü yıllara gelindiğinde ise 1756-1763 tarihleri arasında yedi yıl boyunca yapılan savaşlar sonucunda İngiltere ekonomisi ağır darbeler almış ve İngiliz hükümeti savaşın sebep olduğu yüksek harcamaları karşılamak için Amerika'daki onüç İngiliz kolonisine yüksek oranda vergi uygulamıştır. Bu vergi çay üzerinden alınmıştır. Bu yüksek oranlı vergiler sonucunda koloniler birleşmiş ve Amerikan ihtilaline sebep olmuştur (Oral, 2006: 22). Mali olmayan amaçlarla alınan bu vergiler toplumun bu tür vergilere tepkiyle yaklaşmasına sebep olmuştur.

ÖTV'ye ilişkin bir başka tepki ise Amerika'da yaşanmıştır. ÖTV Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin gelir kaynakları içinde büyük paya sahiptir. 1792 yılında alkol ve sigara üzerinden 1794 yılında da viski üzerinden özel tüketim vergisi alınmıştır. Viski üzerinden alınan vergi sonucunda 'Viski Ayaklanması' başlamış ve bu ayaklanma sonucunda viski vergisinin oranı düşürülmüştür. Jefferson yönetimi sırasında ise özel tüketim vergileri tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak yaşanan iç karışıklıklar sonucunda özel tüketim vergileri tekrar gündeme gelmiş ve çeşitli mallar üzerinden alınmaya devam edilmiştir (Çakıroğlu, 2005: 18-19).

1812'de İngiltere ve ABD arasında yaşanan savaşlar, 1914-1918 yılları arasında Birinci Dünya Savaşı onun ardından meydana gelen 1939-1945 dönemini kapsayan İkinci Dünya Savaşı sonucunda özel tüketim vergisi savaş vergilerine dönüşmüştür. Yaşanan savaşlar sonucunda özel tüketim vergisine tabi malların çeşitliliği artmış alkol ve tütün ürünlerinin yanı sıra mücevher, mobilya, otomobil ve elektrik üzerinden de özel tüketim vergisi alınmıştır (Ateş, 2017: 23-24).

Asırlar boyu çeşitli mallardan toplanan ÖTV 1970'lerde günümüzdeki halini almış ve Avrupa Topluluğuna üye devletler tarafından birtakım prensiplere göre uygulanmaya başlanmış ve günümüzde de devam etmektedir. Birçok devlet açısından özel tüketim vergileri; gelir elde etmenin yanı sıra zararlı tüketim mallarının talebini azaltmak, günümüzün en büyük sorunlarından biri olan çevre sorunlarıyla baş etmek gibi ekonomik ve sosyal hayatı düzenlemek için çeşitli mal ve hizmetlerden alınmaktadır (Işık, 2019: 5).

2.1.3.2. Türkiye Cumhuriyeti'nde Özel Tüketim Vergisinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti'nde ÖTV'nin tarihsel gelişimini kavrayabilmek için öncelikle Osmanlı Devleti'nin vergi sistemine değinilmelidir. 600 yıla yakın imparatorluğunu sürdüren

Osmanlı Devleti'nin vergi sistemi İslam örf ve hukukuna dayalıdır. Osmanlı vergi sisteminde Büyük Selçuklu Devleti'nin etkileri görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde vergiler ikiye ayrılmaktadır. Bunlar şer'i ve örfi vergilerdir. Şer'i vergiler kapsamında haraç, öşür, cizye gibi seksene yakın vergi bulunmaktadır. Örfi vergiler ise rüsumu örfiye ve tekalif-i divaniye olarak iki başlık altında toplanabilir (Hanbay, 2013: 20-21).

Osmanlı Devleti'nde ilk vergi Osman Bey döneminde pazar yerlerinden alınan pazar rüsumu adlı vergidir. Osmanlı'da geçici olarak toplanan vergiler savaşlar dolayısıyla kalıcı hale gelir ve bu tür vergilere avarız vergisi denir (Ağar, 2007: 372). Osmanlı Devleti'nde özel tüketim vergisi uygulaması ise Müslüman olmayan topluluklardan alınan şıra resmi ile başladığı bilinmektedir. Şıra resminin bir diğer adı zecriyedir. Bu verginin konusunu ipek, balık üretimi ve alkol oluşturmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini kaybetmeye başlamasıyla birlikte şıra resmini toplama görevi Düyun-u Umumiye devredilmiş ve Osmanlı Devleti'nin çöküşüyle de Türkiye Cumhuriyeti'ne geçmiştir (Oral, 2006: 24).

Osmanlı Devleti'nin çöküşü sonrası Osmanlıda yürürlükte olan vergi uygulaması iptal edilmiş ve yerine Avrupa baz alınmak suretiyle Türkiye Cumhuriyeti vergi sistemi oluşturulmuştur. Osmanlı'dan kalma aşar, ağnam gibi vergilerin toplanmasından vazgeçilmiştir (Çelik, 2013: 12). Kaldırılan aşar ve ağnam vergisinin yerine 1926 yılında 735 sayılı umumi istihlak vergisi ile 737 sayılı eğlence istihlak vergileri kanun kapsamına alınmıştır (Üzeltürk, 2002: 402).

İstihlak vergileri üç başlık altında toplanmıştır. İlk istihlak grubunu; şeker, petrol ürünleri, alkol kapsamına dâhil edilen ürünlerden oluşan 'Dâhili İstihlak Vergileri' oluşturmaktadır. İkinci grup ise kafein içeren ürünler, pamuk ipliği gibi endüstriyel ürünler, demir, çelik ve bakır ürünleri üzerinden alınan 'Bazı Maddelerden Alınan İstihlak Vergileridir'. Son grubun ürünleri ise tekel ürünleri, çay ve tuzdur. Bu grup 'Tekel Safi Hasılatı' şeklinde anılmaktadır (Gülüm, 2009: 96-97). Bu vergilere ilaveten PTT üzerinden Müdafaa Vergisi, Şeker İstihlak Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ve ayrıca 1944 yılında petrolden de özel tüketim vergisi alınmaya başlanmıştır. Ancak bu vergiler sanayinin gelişimini sekteye uğratması sebebiyle 1956 yılında yürürlükten kaldırılmış ve yerine Gider Vergisi Kanunu kabul edilmiştir. Gider Vergisi Kanunuyla birlikte nakliyat vergisi PTT hizmetleri vergisi, istihsal vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi kabul edilmiştir (Taghiyev, 2020: 39-40).

1963 yılında Dış Seyahat Harcamaları Vergisi, 1971 tarihli Taşıt Alım İşletme Vergisi ve 1972' de alınan Spor-Toto vergileri ÖTV kapsamında değerlendirilebilmektedir (Türkmenoğlu, 2011: 66).

1985 yılına gelindiğinde ise Türk Vergi Sisteminde bir değişim gerçekleştirilmiş ve KDV kanunu yürürlüğe girmiştir. KDV ile birlikte daha önce sistemimizde var olan özel tüketim vergisi kapsamında toplanan İstihsal Vergileri, Nakliyat Vergisi, PTT Hizmetleri Vergisi gibi gelir kaynakları yürürlükten kaldırılmıştır. Kaldırılan bu vergiler KDV kanunu kapsamında Ek Vergiler başlığı altında toplanmıştır. Ancak 2002 yılının haziran ayına kadar KDV kapsamı dışında iki özel tüketim vergisi varlığını sürdürmüştür. Bu vergiler Akaryakıt Tüketim Vergisi ve Araç Alım Vergisidir (Ceylan, 2010: 17). Bu iki vergi ÖTVK'nun uygulamaya başlamasıyla uygulamadan kaldırılmıştır.

ÖTV Osmanlı Devleti'nden beri uygulanmış olan bir vergidir. Günümüze kadar çeşitli konular üzerinden alınmış ve KDV kanunun kabul edilmesiyle birlikte vergi sistemimizde çeşitli kavram kargaşaları ortaya çıkmıştır. Bu karmaşıklığın ortadan kaldırılması amacıyla 12/06/2002 tarihinde 4760 sayılı ÖTVK kabul edilmiştir. Bu kanunla 16 tane vergi, harç ve fonların uygulanmasına son verilmiştir (İliaz, 2006: 112). Kaldırılan bu vergi ve fonlar; “Akaryakıt Tüketim Vergisi, Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu, Taşıt Alım Vergisi, Ek Taşıt Alım Vergisi, Çevre Kirliliğini Önleme Fonu, Trafik Tescil Harcı, Eğitime Katkı Payı, Gençlik Spor ve Sağlık Hizmetleri Vergisi, Savunma Sanayi Destekleme Fonu Mamuller İle Şehit Dul ve Yetimleri Payı, Federasyonlar Payı, Toplu Konut Fonu, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu Payı, Mera Fonu ve Bazı Ürünlere İlişkin Yükseltilmiş Katma Değer Vergisi Oranıdır” (Torun, 2021: 384).

2.2. Özel Tüketim Vergileri Alınma Nedenleri

Ülkemizde vergi uygulaması tek yönlü olmayıp genel ve özel tüketim vergisi ayırımına tabi tutulmaktadır. Genel tüketim verginin tahsil edilmesinde amaç, kamusal faaliyetler için gelir kaynağı sağlamak iken özel tüketim vergisi uygulamasının amacı ise kamusal gelirin yanında alışkanlık yapan ve zararlı olan malların tüketimin kısıtlayarak sosyal faydayı sağlamaktır. Sosyal fayda sağlamak, özel tüketim vergilerin alınmasının mali olmayan amacını oluşturur. Sağlığa zararlı malların tüketimini kısıtlayarak tüketici davranışlarını değiştirmek özel tüketim verginin sosyal faydasıdır. Özel tüketimli malların birtakım yapısal özellikleri temel alındığında tüketicilerin bu tür ürünleri kullanmasında çevreye, insan bedenine ve toplumsal düzene olumsuz ve yıkıcı etkileri olmaktadır. Bu sonuçların olumsuz etkilerini bertaraf etmek adına devlet tarafından bir nevi yaptırım (yüksek oranda vergi oranı) olarak uygulanan bu vergilerin mali ve mali dışı nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Taylar, 2010: 447):

- Özel tüketim vergileri yoluyla alışkanlık yapan sigara, tütün, alkol ürünler mallar üzerinde yüksek oranda alınarak söz konusu malların bireyler tarafından kullanımını azaltması amaçlanır. Böylelikle, yüksek oranda özel tüketim vergisi alınarak alışkanlık yapıcı maddelerin toplum olan zararları azaltılabilir.
- Çevrenin korunması ve çevre kirliliğine sebep olan etkileri en aza indirmek amacıyla çevreye zarar veren petrol ve benzeri ürünler, akaryakıt, karbon salınımı veren kimyasal mallar üzerinden özel tüketim vergileri alınır.
- Özel tüketim vergileri, artan oranlı vergi durumuna getirmek ve bu şekilde vergi dağılımındaki eşitsizliği gidermek amacıyla kullanılmaktadır (Taylar, 2010: 447).
- İthal edilen malların talebini kısmak,
- Gelir dengesini sağlamak, kamusal faaliyetler için finansal destek sağlamak,
- AB müktesabatına uyum sağlamak (Vergi Raporu, 2003: 111-112).

Vergilemeden istenen sonuç, gelir dağılımını düzeltmektir. Bir toplumu oluşturan kesim gelirlerine göre alt gruplara ayrılmaktadır: Yüksek gelirli grup-, orta gelirli grup ve alt gelirli grup olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. Bu açıdan malların vergilendirmesi söz konusu gelir gruplarını farklı şekilde etkilemektedir. Örnek olarak; kürk, mücevher, değerli eşyalar gibi lüks nitelikli mallar üzerinde yüksek oranda vergi alınması, üst gelir gruptakileri daha fazla etkilemektedir. Zengin bireylerden, talep edeceği mallar üzerinden yüksek oranda vergi alınması, toplumdaki gelir dağılımını düzeltmede etkin bir rol oynamaktadır (Bulutoğlu, 2004: 274).

İthalatta uygulanan vergilerden birisi de özel tüketim vergileridir. 4760 Sayılı Kanun'a ekli 4 listedeki eşyaların ithalatında bir defaya mahsus olmak üzere gümrük idareleri tarafından tahsil edilir. Bir ülkede dış ticaret açığı, cari işlemler dengesinin açık vermemesi ülke ekonomisinde büyük önem taşır. Dış ticaret açığı vermemek ve cari işlemler dengesini tutmak, devletin ekonomik ve kalkınma politikasının amaçları arasındadır. Bu sebeple, işlenmiş madde, hammadde ya da ara maddelerin ithalatını kısmak amacıyla söz konusu ürünlerden ithalat sırasında özel tüketim vergisi alınabilir. İthalat uygulamasında 4760 Sayılı Kanun'a tabi ekli (I), (II), (III) ve (IV) listedeki mallar üzerinden nispi olarak hesaplanır (Hacıköylü, 2014: 24-25). İthal malların talebini kısmak amacıyla ithal ürünler üzerinden özel tüketim vergileri tahsil edilir.

Özel tüketim vergilendirmesinin önemli amaçlarından birisi, kamusal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan kamusal finans desteğini sağlamaktır. Kamusal finansman sağlamak, sadece özel tüketim vergileri için değil tüm alınan vergilerin ortak amacıdır.

Tüm bu veriler ışığında, özel tüketim vergilerinin alınmasının altında birden fazla mali ve mali olmayan amaçlar bulunmaktadır. Bunlardan devlet geliri sağlamak, kamusal faaliyetlerin yürütülmesi için gerekli kamu finansmanı elde etmek, dış ticaret açığını vermemek için ithal malları kısmak gibi amaçlar özel tüketim vergilerinin mali amaçlar yönünü oluşturur. Bunun yanında; sosyal fayda sağlamak, toplumsal düzeni korumak, aile bütünlüğünü sağlamak, bireylerin insan sağlığını tehdit eden, keyif verici maddeler ile alışkanlık yapıcı malların talebini azaltmak, sürümü yüksek çevreye zararlı olan malların üzerinden çevre sağlığını korumak maksadıyla vergilerin alınması mali olmayan amaçlardır (Hacıköylü, 2014: 24-25).

2.3. Tüketim Vergilerinin Yapısı ve Vergilemenin Amacı

Kamu harcamalarına kaynak oluşturabilmek adına gelir sağlamak gibi klasik fiskal amaçlar haricinde özel tüketim vergileri, devletin uygulamayı amaçladığı çeşitli politikaların gerçekleştirilmesi için bir araç niteliği taşımaktadır (Taylor, 2012: 445).

Genel tüketim vergilerine nazaran daha dar kapsamlı olan özel tüketim vergileri yalnızca bazı malların satışını konu almakla beraber, verginin salınma nedenleri de çeşitlilik gösterebilmektedir (Nemli, 1990: 207). Genel tüketim vergilerinin salınmasındaki asıl amaç, vergi geliri elde etmek iken özel tüketim vergilerinin gelir elde etme amacı yanında topluma faydasının az olduğu ve hatta topluma zarar verebilecek nitelikteki malların tüketimlerinin sınırlandırılması gibi sosyal amaçları da bulunmaktadır (Mutlu, 2002: 47). Özel tüketim vergilerinin alınma amaçlarını ekonomik, mali ve sosyal amaçlar olmak üzere üç kısımda incelemek mümkündür.

2.3.1. Ekonomik Amaç

Vergiler ekonomik açıdan değerlendirildiklerinde devletin ekonomik müdahale araçlarından biri olarak kabul edilmekte ve vergilerin alınması ekonomik amaçlara ulaşmak için güçlü bir rol oynamaktadır (Eker, 1998: 130). Tam rekabet ve tam rekabetçi piyasa koşullarında, piyasa ekonomisine devlet müdahalesi olumsuz değerlendirilebilir. Ancak nispi vergilendirme tüketim vergileri üzerinden gerçekleştirileceği için bu alana dahil olan sektörlerle yönelik politikalar, piyasa müdahalesini ve ekonominin sosyal refah amacıyla yönetilmesini gerektirmektedir. Tüketim vergilerinin uygulanması ile ekonomik açıdan adaletli bir gelir dağılımı ve etkin bir kaynak dağılımının sağlanması amaçlanmaktadır (Çakıroğlu, 2005: 35).

Özel tüketim vergisinin uygulanmasının ekonomik hedefleri, vergi yükünün dağılımında artan orantısallığın sağlanması arzusuna dayanmaktadır. Yüksek gelirli vergi mükelleflerinin bütçelerine ağır yük getiren malların vergilendirilmesi, yükün daha fazla paylaşılmasına olanak sağlamaktadır. Buna dayalı olarak artan oranlı gelir vergisinin

uygulanmasının güç olduğunda, özellikle az gelişmiş ülkelerde lüks sayılan mallar üzerinde yoğunlaşan ÖTV, gelir dağılımının düzenlenmesinde bir araç olarak kullanılabilmektedir (Ceylan, 2010: 23).

2.3.2. Mali Amaç

Modern ekonomilerde kişilerin hayatlarını idame ettirebilmelerinde önemli bir unsur olan para, aynı şekilde devletlerin de varlıklarını sürdürebilmeleri için son derece önemli bir araçtır. Devletler, vatandaşlarına sağladıkları eğitim, adalet, sağlık gibi kamusal hizmetlerin yanında ekonomik, sosyal ve teknolojik açıdan da gelişme sağlayabilmeleri için kaynağa ihtiyaç duymaktadırlar. Bu durumda devletin finansman ihtiyacını karşılamasında vergiler oldukça önemli bir kaynak teşkil etmektedir (Özkan, 2017: 18).

Özel tüketim vergisine konu olan malların yükümlülerinin sayısının az olması, verginin tahsil edilmesini kolaylaştırmakta ve hazinenin yüksek miktarda gelir elde etmesine olanak sağlamaktadır. Başka bir açıdan değerlendirildiğinde ise özel tüketim vergileri, devletin vergilerin tahsil edilmesinde karşılaştığı sorunları ortadan kaldırabilmek için etkili bir araçtır (Taylar, 2010: 449).

Sonuç olarak değerlendirildiğinde vergiler aracılığıyla hazineye bol, yeterli ve sürekliliği olan gelirler sağlanması, vergilemede mali amaca ulaşıldığının bir göstergesi olmaktadır (Özkara, 2004: 7).

2.3.3. Sosyal Amaç

Vergi sistemlerinde bazı malların tüketiminin azaltılması amacıyla özel tüketim vergileri uygulanabilmektedir. Tüketiminin kısılması istenilen mallar sosyal faydaları az veya sosyal açıdan zararlı olarak kabul edilen mallardır. İnsan sağlığını tehdit eden alışkanlık verici maddelerin yüksek oranda vergilendirilerek fiyatlarının arttırılması ile talebin kısılması sağlanabilir ve dolayısıyla toplum açısından oluşabilecek zararlar azaltılabilir. Neredeyse her ülkede uygulanan sigara ve alkollü içecekler üzerinden alınan yüksek vergiler bu amacın en etkili örneklerindendir (Ateş, 2017: 17). Alkollü içecekler ve sigara gibi alışkanlık verici maddelerin insanlar tarafından aşırı miktarda tüketilmesi, bu malların sosyal maliyetlerini arttırıcı bir rol oynamaktadır. Bu malların aşırı miktarda tüketilmesiyle beraber aile içi geçimsizlikler, kazalar veya hastalıklar artabilmekte ve bu durum topluma sosyal açıdan bazı maliyetler yüklemektedir. Siyasal karar vericiler, toplumun tercihlerine müdahale yoluyla bu zararlı maddeleri vergilendirerek ya da mevcut vergileri arttırarak sosyal maliyeti azaltma yoluna gidebilmektedirler (Taylar, 2010: 448).

2.4. Özel Tüketim Vergisinin Etkileri ve Özel Tüketim Vergisinde Yansıma

Vergileme, üretici ve tüketici dengesini etkileyerek kaynakların dağılımını etkiler. Tüketim vergisi harcama yapanlardan alınan bir vergidir. Gelir gerekli değildir. Bu hem yatırımı hem de tasarrufu teşvik eder. Bu doğrultuda büyümenin sürekliliğinin sağlanması ve enflasyonun kontrol altına alınmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bazı mallara uygulanan vergiler tarafsız değildir çünkü vergi göreceli fiyat ilişkilerini değiştirir. Vergiler tüketimi azaltır. Bir ekonomide tasarruf etme teşviki, göreceli fiyatlardaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Tüketim üzerinden alınan vergiler yoluyla da maliyetler artırılabilir ve bu tür mallara yapılan harcamalar azaltılarak kaynaklar yatırıma tahsis edilir. Teorik olarak özel tüketim vergisi dar spektrumlu bir vergi olarak değerlendirilmektedir. Yani bu vergi sadece belirli mallardan belirli aşamalarda alınır. Dolayısıyla teorik açıdan ÖTV tercihleri, ÖTV uygulanan bir malın mümkünse ÖTV taşımayan başka bir malla değiştirilmesi yoluyla çeşitlendirilmektedir. Ancak bir ürünün fiyat esnekliği düşükse bu davranış değişikliği sınırlı kalır (Susam, 2004: 7).

Vergilerin diğer taraflara aktarılması fiyat mekanizması aracılığıyla mümkündür. ÖTV esas itibarıyla diğer dolaylı vergilere göre raporlanması daha kolay olan bir vergidir. Çünkü özel tüketim vergisi ağırlıklı olarak malların üretimi veya ithalatından alınmaktadır. Ticaret zincirinin ilerleyen aşamalarında fiyata gizlenir ve yansıma ihtimali ortaya çıkar (Susam, 2004: 8). Uluatam (1997: 23) özel satış vergilerinin üç farklı pazardaki yansımasını incelemiştir. Bu pazarlar; Tam rekabet, tekel ve oligopolistik piyasalar. Tam rekabet piyasasında uygulanan özel satış vergisi, üreticinin marjinal ve ortalama maliyet eğrilerini vergi miktarı kadar yukarı kaydırır. Bir şirket marjinal bir üretici ise, vergi öncesi fazla kar elde edemediğinden vergi sonrası üretimi durdurma kararı almak zorunda kalabilir.

Tekelci bir piyasada talep eğrisinin eğimi sıfırdan bire kadar değişir. Verginin uygulanması, verginin büyüklüğüne bağlı olarak marjinal ve ortalama maliyetleri artıran, tam rekabete benzer bir etkiye sahiptir. Üretim hacimleri ve fiyatlar değişir. Üretim azalıyor, fiyatlar artıyor. Bireysel satıcının karı azalır ve tüketici daha fazla öder. Başka bir deyişle vergi, bir satıcı ile bir tüketici arasında paylaştırılır.

Oligopol piyasasında eksik rekabet vardır. Az sayıda üretici, fiyatları belirlerken rakiplerinin davranışlarını dikkate almak zorunda hissediyor. Sonuç olarak, üretim koşullarında önemli bir değişiklik olmadığı sürece üreticiler yeni bir kârlı dengeye ulaşmak için fiyatları değiştirme konusunda isteksiz olacaktırlar. Oligopolde üretilen bir mala uygulanan vergi, piyasada değişikliğe neden olacak ve üreticileri fiyatları yükseltmeye itecektir. Ancak talep esnekliği arttıkça doğrudan yansıma zorlaşmaktadır. Belli bir rekabet düzeyi, oligopolistik bir

pazarda satıcıların vergileri tüketiciye aktarmak yerine düşük vergiler üstlenmesiyle sonuçlanabilir (Susam, 2004: 9).

2.5. Özel Tüketim Vergilerine Yaklaşım

Gelir elde etmenin yanı sıra, hükümetlerin sosyal ve ahlaki nedenlerden dolayı vergi kuralları dayattığı görülmektedir. Bu mal ve hizmetlerin vergilendirilmesi ve dolayısıyla kamusal hayata müdahale edilmesi genellikle “olumsuz dışsallıkların önlenmesi” olarak açıklanmaktadır. Hükümetler bunu vurgulama ve gelir getirici niyetlerini gizleme eğilimindedir. Sigara, alkol, uyuşturucu ve kumar kötülüklerin en bilinen örnekleridir. Vergiler, yasaklama veya aynı zamanda kamusal hayata müdahale aracı olan vergilendirme veya “ahlaksız” mal ve hizmetlere giden yolu tıkamak arasında seçim yapmak zorunda kalan hükümetler için en keyifli araçtır. Yasağa göre siyasi iktidar, vergileri daha ılımlı olduğu ve vergi gelirlerini arttırdığı için tercih etmektedir (Uzbay, 2009: 22).

Vergilendirme konusunun sadece gelir amaçlı olmadığı ifade edilmişti. Bağımlılık, esnek olmayan talep, olumsuz dışsallıklar, eylemsizliğin maliyeti (Corlett-Haig kuralı) ve hükümetin “korumacı” yanının da eklenmesiyle vergi otoritesi “şefkatli bir el” haline gelir. Bu bağlamda ÖTV'nin varoluş nedenlerini aşağıdaki bölümler altında değerlendirmek yerinde olacaktır.

2.5.1. Bağımlılık

Uyuşturucu bağımlılığı kişi açısından zararlı sonuçlar doğuran bir durumdur. Bunu hastalıkla eşitleyenler de vardır (Bayar ve Yavuz, 2008: 188). Bağımlılık sadece beyin etkisi değil aynı zamanda insanların davranışlarını da etkileyen bir özelliktir. Bir hastalık olarak kabul edilen bağımlılık, belirli bir malın tüketilmesiyle ortaya çıkar. Bağımlılığın oluşabilmesi için belli bir sürecin yaşanması ve tüketilen ürünün bağımlılık yapıcı özelliğe sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler farklılık gösterse de sigara, alkol, uyuşturucu ve kumar bağımlılık yapan maddelerin en bilinen örnekleridir. Ancak bunun yanı sıra alışveriş, markalar, moda, televizyon, internet, sosyal ağlar, cep telefonları, bilgisayar oyunları, alkollü içecekler ve fast food da belirli düzeylerde bağımlılığa neden olabilmektedir (Uzbay, 2009: 22).

2.5.2. İnelastik Talep

Ekonomi tüketici davranışını incelerken, bir ürünün kullanımına ilişkin tercihler arasındaki talebin esnekliğini de dikkate alır. Esnek olmayan talep, tüketicinin ürünü reddedebileceği veya reddedemeyeceği anlamına gelir. Talebi esnek olmayan mallar öncelikle temel ihtiyaçlarla ilgilidir. Ancak bağımlılık yaratan ürünler de talebin esnek olmadığı gruba

dahildir. Davranışsal açıdan bakıldığında esnek olmayan talep, çarpık seçim anlamına gelir. Bütçe kısıtlamalarına rağmen sigaraya, alkole veya diğer bağımlılık yaratan ürün ve hizmetlere geçmek, bir fırsat maliyeti yarattığı için tercih çarpıklığının bir örneğidir. Talebin esnek olmadığı durumlarda piyasada fahiş fiyatlamalar da yaşanabilir. Bu tür fiyatlandırma kolaylıkla servet kaybına yol açabilir. Ayrıca fiyata dahil edilen yüksek tüketim vergileri de fiyatların şişmesine neden olabiliyor. Çünkü bağımlılıktan bahsediyoruz. Burada ciro artar, karlılık artar ve devletin vergi gelirleri artar (Lorenzi, 2004: 61). Bu vergilerin gerekçesi son derece masum: Bağımlılıkla mücadele, halk sağlığı, gelecek neslin korunması gibi olumlu söylemler mali hedefi gölgede bırakıyor.

2.5.3. Negatif Dışsalılık

Üretim veya tüketim faaliyetleri sırasında veya sonrasında diğer üretici veya tüketicilere maliyet yüklemeye negatif dışsalılık denir. Konumuzdaki dışsalılıklar tüketiciden tüketiciye doğru gerçekleşmektedir. Sigara ve alkol içmek hem kişinin kendi sağlığına hem de yaşadığı topluma zarar verir. Bu durum kişinin kendisiyle sınırlı kalmamalıdır. Bu malları negatif dışsalılıklarla üretmek aynı zamanda toplum için bir refah kaybıdır. Finansal literatürde adil olmayan ürünler alanında piyasa başarısızlığının nedeni aşırı üretimdir. Artık negatif dışsalılıklar, bağımlılık ve esnek olmayan talep bu ürünleri oldukça karlı hale getirebilir. Dolayısıyla üretimi de buna bağlı olarak daha yüksek olacaktır. Etkin olmayan bölge sınırlı kaynakları tüketir. Negatif dışsalılıkların içselleştirilmesi ilk olarak A.K. Pigou tarafından tanımlanmıştır. Bu vergilendirme ile negatif dışsalılık yaratan üretim veya tüketim, ek vergiler yoluyla maliyetli hale gelmektedir. Satın almak zorlaşır ve dolayısıyla elde edilen gelir artar. Bu gelir aynı zamanda olumsuz dışsalılıklardan kaynaklanan üretim ve tüketim faaliyetlerini de optimize edecektir. Siyasi iktidarlar için “ek gelir elde etmek ve kamusal hayata müdahale etmek” giderek daha cazip hale geliyor (Saraç ve Tandırcıoğlu, 2021: 48).

2.5.4. Tersine Artan Oranlılık

Mal veya hizmet fiyatlarının içinde gizlenen ve bu nedenle fark edilmeden ödenen tüketim vergileri dolaylı vergilerdir. Dolaylı vergiler vergi adaleti ilkesini ihlal eden uygulamalardır. Dolaylı vergi mükellefi ile vergi yüklenicisi iki farklı şeydir. Dolaylı vergiler birey odaklı olmaktan çok işlem odaklı olduğundan, yetkililerin kişinin ödeme gücünü değerlendirmesine izin vermez. Bu nedenle ödeme gücüyle ilişkilendirilemeyen dolaylı vergilerin adaletsiz olması gerekir. Dolaylı vergilerin bu özelliği finans literatüründe ters artan oranlılık olarak bilinmektedir. Dolaylı vergiler, özellikle talebi esnek olmayan ürünlerde, marjinal faydası ne olursa olsun, söz konusu işleme aynı miktarda vergi uygulandığından

adaletsizliğe neden olmaktadır (Akdoğan, 2007: 12). Buna göre bu mal ve hizmetlerin geliri nispeten düşük olan kişiler tarafından tüketilmesi durumunda vergiler adaletsiz hale gelecektir. Bazı ürünlerin tüketimi “statü mallarına yönelik talebe” dönüşebilir.

2.5.5. Corlett-Hague Kuralı

Bu kural, boş zamanların kullanımı ve aylaklığı caydırıcı uygulamalar hakkında öneriler sunan W. J. Corlett ve D. C. Haig (1953) tarafından geliştirilmiştir. Ancak bu sorunların etkin bir şekilde vergilendirilmesi halinde kaynakların tahsisi de etkin olacaktır. Teklif, aylaklığın vergiler yoluyla daha pahalı hale getirilmesini ve insanları çalışma hayatına yönlendirmesini amaçlıyor. Günümüzde bazı sosyal faaliyetlere yönelik eğlence vergileri de bu alana girmektedir. Ayrıca boş zamanları tamamlayan tütün, alkol ve kumar başta olmak üzere erdemsiz birçok malın vergilendirilmesi aylaklığı pahalı hale getirecektir. Bunlardan elde edilen gelir aynı zamanda emek vergilerini de azaltabilir veya sosyal güvenlik için alan yaratabilir (Güler, 2017: 2).

2.5.6. Korumacı Devlet Anlayışı

Bir siyasi gücün barış ve huzur ortamı yaratıp düzen ve istikrarı sağlamak adına en kolay müdahale alanı özel tüketim vergisine tabi mal ve hizmetler alanıdır. Finans literatüründe insanlar için neyin iyi, neyin kötü olduğunu bilmek ve buna göre finansal kararlar vermek, siyasi iktidar için nadir bir müdahale aracı sağlayabilmektedir. Hükümetler bu vergiler aracılığıyla insanların ve toplumun hayatına müdahale edebilmektedir. Vicdansız mallara uygulanan vergiler aynı zamanda ticari meşruiyete giden bir yol da sağlar. Aşırı yüklenene kadar her şey yolunda iken iyi ayarlanmaz ise bu vergiler aynı zamanda mükelleflerin tepkisine de kaynak olabilmektedir (Saraç ve Tandırcıoğlu, 2021: 48).

2.6. Özel Tüketim Vergisine İlişkin Mevzuat Hükümleri

4760 Sayılı ÖTVK’nun 1. Maddesi ile kanuna ekli listelerde yer alan malların özel tüketim vergisine tabi olduğu hüküm altına alınmıştır (4760 Sayılı ÖTVKN, 2002).

Buna göre;

- “(I) sayılı listedeki malların ithalatçıları veya rafineriler dahil imal edenler tarafından teslimi,
- (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olanların ilk iktisabı,
- (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olmayanlar ile (III) ve (IV) sayılı listelerdeki malların ithalatı veya imal ya da inşa edenler tarafından teslimi,
- (I), (III) ve (IV) sayılı listelerdeki mallar ile (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olmayanların özel tüketim vergisi uygulanmadan önce müzayede yoluyla satışı halinde bir defaya mahsus olmak üzere özel tüketim vergisi doğar” (4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, 2002).

4760 Sayılı ÖTVK'da I. Sayılı Liste A ve B cetveli olarak ikiye ayrılmaktadır. A cetvelinde akaryakıt, doğalgaz ve madeni yağlar yer alırken B cetvelinde solvent ve türevleri mal grubu yer almaktadır. II. Sayılı Liste' de otomobil ve diğer nakil vasıtaları ile motorsiklet, uçak, helikopter, yat, kotra gibi araçlar yer almaktadır. IV. Sayılı Liste'de ise lüks ve dayanıklı tüketim malları ile silahlar yer almaktadır (4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, 2002).

2.6.1. Özel Tüketim Vergisinde Vergiyi Doğuran Olay

ÖTVK' nın 3. maddesinde vergiyi doğuran olay, işlemlerin özelliklerine göre ayrı ayrı tayin ve tespit edilmiştir. Buna göre, (III) sayılı liste kapsamındaki malların (4760 Sayılı ÖTVKN, 2002);

- “Tesliminde vergiyi doğuran olay, bunların, imal edenler ile ÖTV uygulanmadan önce müzayede yoluyla satışını gerçekleştirenler tarafından teslimi,
- Tesliminden önce fatura veya benzeri belgeler verilmesi hallerinde vergiyi doğuran olay, bu belgelerde gösterilen miktarla sınırlı olmak üzere, fatura veya benzeri belgelerin düzenlenmesi,
- Kısım kısım tesliminin mutat olduğu veya bu hususta mutabık kalındığı hallerde vergiyi doğuran olay, her bir kısmın teslimi,
- Komisyoncular vasıtasıyla veya konsinyasyon suretiyle satışında vergiyi doğuran olay, imalatçı tarafından bu malların komisyoncuya veya konsinyi işletmelere verildiği anda değil, bu malların komisyoncular veya konsinyi işletmeler tarafından alıcıya teslimi,
- İthalatında vergiyi doğuran olay, Gümrük Kanunu'na göre gümrük yükümlülüğünün doğması, ithalat vergilerine tabi olmayan işlemlerde ise gümrük beyannamesinin tescili anında meydana gelir” (4760 Sayılı ÖTV Kanunu, 2002).

2.6.2. Özel Tüketim Vergisinde Vergi Mükellefiyeti

ÖTVK'nın 4. maddesinin “(1) numaralı fıkrasının (a) bendi uyarınca, (III) sayılı listedeki malları imal veya ithal edenler ile özel tüketim vergisi uygulanmadan önce müzayede yoluyla satışını gerçekleştirenlerin özel tüketim vergisinin mükellefi olduğu hüküm altına alınmıştır” (4760 Sayılı ÖTV Kanunu, 2002).

Aynı kanunun 4. maddesinin “(2) numaralı fıkrası kapsamında, ÖTV mükellefinin Türkiye içinde ikametgâhının, işyerinin, kanuni ve iş merkezlerinin bulunmaması halinde, verginin konusuna giren malları mükelleften teslim alanlar veya adına hareket edenler, ÖTV'nin beyanı ve ödenmesiyle ilgili ödevlerin yerine getirilmesinden mükellef gibi sorumludur” (Özel Tüketim Vergisi (III) Sayılı Liste Uygulama Genel Tebliği, 2015).

ÖTVK'nın 4. maddesinin “(3) numaralı fıkrasına göre, fiilî veya kaydî envanter sırasında Kanuna ekli listelerdeki malların belgesiz olarak bulundurulduğunun tespiti halinde, belgesiz mal bulunduran mükelleflere, bu malların alış belgelerinin ibrazı için tespit tarihinden

itibaren 10 günlük bir süre verilir. Bu süre içinde alış belgelerinin ibraz edilememesi halinde, belgesi ibraz edilemeyen malın, tespit tarihindeki emsal bedeli üzerinden hesaplanan ÖTV alışını belgeleyemeyen mükellef adına re'sen tarh edilir. Tarh edilecek ÖTV asgari maktu vergi tutarına göre hesaplanan vergiden az olamaz. Bu tarhiyata vergi zıyaı cezası uygulanır. Dolayısıyla, bu kapsamda işlem tesis edilebilmesi için, mükellefiyetin veya mükellefiyeti gerektirecek faaliyetin bulunması ve söz konusu malların belgesiz olarak bulundurulduğunun fiilî veya kaydî envanter neticesinde tespit edilmesi gerekmekte olup, bu yönde herhangi bir tespit bulunmadığı sürece mezkûr düzenleme kapsamında ÖTV tarhiyatı yapılmaz. Örneğin, perakende satış yapan bir işletme nezdinde belgesiz olarak alkollü içki veya tütün mamulü bulundurulduğunun tespiti halinde bulunduran hakkında bu uygulama kapsamında işlem tesis edilir” (Özel Tüketim Vergisi (III) Sayılı Liste Uygulama Genel Tebliği, 2015).

“Öte yandan belgesiz mal bulunduran mükelleflere bu malları satanlara, bu satışları ile ilgili vergi inceleme raporuna dayanılarak ÖTV tarhiyatı yapıldığı takdirde, bu kapsamda ayrıca alıcıdan ÖTV ve buna ilişkin ceza aranmaz. Ayrıca, (III) sayılı liste kapsamındaki malların ithalatı, imal edenler tarafından teslimi ile ÖTV uygulanmadan önce müzayede yoluyla satışı aşamaları ÖTV'ye tabi olduğundan, belgesiz olarak bulundurulduğu tespit edilen malların söz konusu safhalarda vergilendirildiğinin tespiti halinde de bu uygulama kapsamında işlem tesis edilmez” (Özel Tüketim Vergisi (III) Sayılı Liste Uygulama Genel Tebliği, 2015).

2.6.3. Özel Tüketim Vergisine Yönelik Vergi Oranları ve Miktarları

ÖTVK'nın 12. maddesinin (1) numaralı fıkrasında, “Kanuna ekli listelerde yer alan mallardan, karşılarında belirtilen tutar ve/veya oranlarda ÖTV alınacağı hükme bağlanmıştır. Öte yandan Kanunun 11. Maddesinin (4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, 2002),”

- “(2) numaralı fıkrasında, Kanuna ekli (III) sayılı listenin (A) cetvelindeki mallar için asgari maktu vergi tutarları ile (B) cetvelindeki mallar için asgari maktu vergi ve maktu vergi tutarlarının;
- (B) cetvelindeki mallar için asgari maktu vergi tutarının perakende satışa sunulan sigaraların birim ambalajı içinde yer alan her bir sigara, diğer tütün mamullerinin birim ambalajı içindeki mamulün her bir gramı itibarıyla, maktu vergi tutarının ise 20 adet sigaradan veya 50 gram tütünden oluşan birim ambalaj itibarıyla (birim ambalajların farklı adet veya gramdan oluşması halinde vergi tutarının, anılan adet veya grama göre oranlanarak),
- (5) numaralı fıkrasında, (III) sayılı listenin (A) cetvelindeki mallar için asgari maktu vergi tutarlarına göre hesaplanacak vergi tutarından az olmamak üzere, yalnızca nispi vergi; (B) cetvelindeki mallar için maktu vergi ile birlikte, asgari maktu vergi tutarına göre hesaplanacak vergi tutarından az olmamak üzere nispi vergi uygulanacağı hüküm altına alınmıştır (4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, 2002).”

8 Ağustos 2015 tarih 29439 sayılı Resmî gazetede yayımlanan Özel Tüketim Vergisi (III) Sayılı Liste Uygulama Genel Tebliği' ne göre “(B) cetvelinde yer alan mallarda verginin

matrahı; nihai tüketicilere perakende satış fiyatıdır” (Özel Tüketim Vergisi (III) Sayılı Liste Uygulama Genel Tebliği, 2015).

Aynı Tebliğ’ e göre “(B) cetvelindeki mallar için asgari maktu vergi tutarının perakende satışa sunulan sigaraların birim ambalajı içinde yer alan her bir sigara, diğer tütün mamullerinin birim ambalajı içindeki mamulün her bir gramı itibarıyla, maktu vergi tutarının ise 20 adet sigaradan veya 50 gram tütünden oluşan birim ambalaj itibarıyla (5) numaralı fıkrasında, (III) sayılı listenin (A) cetvelindeki mallar için asgari maktu vergi tutarlarına göre hesaplanacak vergi tutarından az olmamak üzere, yalnızca nispi vergi; (B) cetvelindeki mallar için maktu vergi ile birlikte, asgari maktu vergi tutarına göre hesaplanacak vergi tutarından az olmamak üzere nispi vergi uygulanacağı hüküm altına alınmıştır” (ÖTV (III) Sayılı Liste Uygulama Genel Tebliği, 2015).

2.7. Diğer Vergilerle Birlikte Değerlendirildiğinde Özel Tüketim Vergileri

Tarih boyunca devlet hizmetlerinin birincil finansman kaynağını vergiler oluşturmuştur. Zamanla kişilerin devletten beklediği hizmetler arttıkça devletin vergi gelirine olan ihtiyaç da arttı. Devlete gelir yaratma çabaları devam etmekle birlikte, devletin en önemli gelirini oluşturan vergilerin türleri ve miktarları sürekli artmaktadır. Zamanla vergiler, devlet harcamalarını karşılamamanın yanı sıra ekonomide bir maliye politikası aracı olarak kullanılmaya başlandı. Maliye politikası tasarruf, yatırım ve üretimi destekleyebilir, tüketimi kısıtlayabilir veya teşvik edebilir ve ekonomik istikrarı destekleyebilir. Vergilemenin temeli, elde edilen gelirin vergilendirilmesi olmasına rağmen, harcamalar ve servet üzerinden alınan vergiler, vergi gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturabilmektedir (Nemli, 1990: 207).

Gelir vergisi iki kısma ayrılır: bireysel gelir vergisi ve kurumlar vergisi. Gerçek kişilerin gelirleri; İşletme geliri, tarım geliri, serbest meslek geliri, ücret, taşınır sermaye geliri, gayrimenkul sermaye geliri gibi gelirlerden oluşur. Kurum kazancı, yukarıda sayılanlar da dahil olmak üzere, vergi hukuku kapsamında kurum sayılan şirketlerin ve diğer tüzel kişilerin her türlü gelirlerinden oluşmaktadır. Varlık vergileri zaman içinde değişiklik gösterse de genel olarak serveti oluşturan taşınır ve taşınmaz mallar üzerinden alınmaktadır. Emlak vergisi de bu vergilerden biridir. Veraset ve servet transfer vergileri, servet transferinden alınan vergilere örnektir. Ülkeler gelir ve servetin ötesinde farklı prensiplere sahip vergi türleri geliştirmiş ve uygulamıştır. İngiltere’de 1990’lı yıllarda getirilen anket vergisi bunun örneğini oluşturmaktadır. Dönemin Başbakanı Margaret Thatcher’ın çıkardığı yasaya göre İngiltere’de herkes bu vergiyi ödemek zorundaydı. Vergi miktarı da belediyeler arasında farklılık gösteriyordu (Saraç ve Tandırcıoğlu, 2021: 48).

Vergi gelirleri arasında oranı sürekli yükselen bir diğer vergi türü de harcama, tüketim veya harcama üzerinden alınan vergilerdir. Bu vergilerin farklı ülkelerde ve zaman içerisinde farklı özelliklere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Genel tüketim vergisi tüm mal ve hizmetlerden, ÖTV ise bireysel mal ve hizmetlerden alınmaktadır. KDV genel bir tüketim vergisidir. Vergi terminolojisine göre, katma değer vergisinden muaf olanlar dışındaki tüm mal ve hizmetlerin yurt içinden temini ve ithalatı belirli oranda KDV'ye tabidir. İsminden de anlaşılabileceği gibi bu verginin en belirleyici özelliği her aşamada katma değer üzerinden vergi alınabilmesi ve bir önceki aşamada ödenen verginin toplanan vergiden mahsup edilebilmesidir. Son aşamada bu vergi tüketici tarafından ödenir yani yansıtıcı bir vergidir (Çelikkaya, 2015: 1).

Özel tüketim vergisi, isminden de anlaşılabileceği gibi, sınırlı sayıda mal ve hizmet üzerinden aynı anda alınan bir vergidir. Bu vergilerin tarihi bir hayli geçmişe dayanmaktadır. ÖTV uygulamasının amacı diğer vergilerde olduğu gibi hazineye gelir sağlamanın yanı sıra tüketici tüketim davranışını etkilemektir. Özel tüketim vergisine tabi mal ve mükellef sayısının az olması, vergi tahakkuklarının ve ücretlerinin yönetilmesini kolaylaştırmaktadır. En önemlisi gelirlerinin yüksek olması, kaynak sağlama konusunda işlerini kolaylaştırdığı için onları devlet kurumlarına göre tercih edilir kılmaktadır. Tarihsel olarak bu vergiler tuz, un ve gaz gibi temel ürünlerden alınırken, Orta Çağ'da bira ve şarap gibi alkollü içeceklerden alınmaya başlanmıştır. Daha sonra akaryakıt, çay, kahve, sigara ve kozmetik ürünlerine özel tüketim vergisi getirilmiştir. Tarih boyunca farklı ülkelerde farklı ürünlere farklı özel tüketim vergisi oranları ve tutarları uygulanmıştır. Vergi, hazineye gelir sağlamaktan ziyade sağlığa ve çevreye zarar veren ürünleri hedef aldığı için “günah vergisi”, bu tür vergilerin finansmanda yaygın olarak kullanılması nedeniyle ise “savaş vergisi” olarak uygulanıyor. Savaş sırasındaki askeri harcamaları unutmamak gerekir. Anglo-Amerikan Savaşı, Dünya Savaşları ve Kore Savaşı sırasında bu adla anılmıştır. Hatta II. Dünya Savaşı sırasında bazı ülkeler araç, elektrik, buzdolabı, mobilya satmıştır. vb. kullanılmış olup bu tür ürünler vergi kapsamına dahildir (Mutlu, 2002: 47).

Vergilerin gelir üzerinden mi, harcama üzerinden mi yoksa tüketim üzerinden mi tahsil edilmesi gerektiği, yani hangisinin daha adil ve doğrudan mı yoksa dolaylı mı olması gerektiği her zaman tartışma konusu olmuştur. Vergi gelirleri içindeki payına bakıldığında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında fark olduğunu görülmektedir. Gelişmiş OECD ülkelerinde gelir vergisi oranları ağırlık kazanırken hem gelişmekte olan hem de az gelişmiş ülkelerde dolaylı vergiler hakimdir. Ülkeler arasındaki ekonomik yapı ve gelişmişlik farklılıklarından dolayı bu durum kaçınılmazdır. Adillliğini ve vergi gelirindeki payını değerlendirirken, KDV gibi genel tüketim vergileri ile sınırlı sayıda mal ve hizmeti kapsayan özel tüketim vergileri

arasında ayırım yapmak gerekir. Özel tüketim vergisinin toplanma amacı, alkol, sigara, akaryakıt gibi insana ve çevreye zarar veren ürünlerden alınan vergilerin toplanmasıdır. Bu ürünleri kullananlardan alınan verginin aynı zamanda bu ürünlerin kullanımından kaynaklanan sağlık ve çevre maliyetlerini de finanse etmeyi amaçladığı düşünülüyor. Bu vergiler bir yandan sigara ve alkol gibi zararlı ve bağımlılık yapıcı ürünlerin tüketimini azaltmayı, diğer yandan da sosyal güvenliğin bir gereği olarak giderek artan sağlık harcamaları için ihtiyaç duyulan devlet gelirlerini finanse etmeyi amaçlamaktadır. Doğrudan bir çevre vergisi olmasa da petrol ve petrol ürünleri üzerinden alınması, çevre kirliliğiyle mücadele amacı taşıdığı anlamına geliyor (Susam, 2004: 7).

Özel tüketim malları esas olarak alkollü içecekler, tütün ürünleri ve petrol ürünlerinden oluşmaktadır, ancak devlet gelirine duyulan ihtiyaç, ülkeye bağlı olarak bu vergiye tabi olan malların yelpazesinin genişlemesine yol açmıştır. Bu üç ana kategorinin dışında kozmetik ve diğer lüks eşyaların yanı sıra buzdolabı, televizyon, cep telefonu, araç vb. bakkaliye gibi tüm vatandaşlar için gerekli olan mallar da birçok ülkede vergilendirilmektedir. Tüketici tercihlerini etkileyerek belirli ürünlerin tüketiminin azaltılması, enflasyon dönemlerinde talebin sınırlandırılması, durgunluk dönemlerinde tüketimin teşvik edilmesi ve hazineye gelir sağlanması gibi çok fazla amaca hizmet eden bu vergiler, ekonomi yöneticilerinin tercih ettiği etkili bir maliye politikası aracıdır. Bu tür vergiler, özellikle kısa vadeli ekonomik dalgalanmaların olduğu dönemlerde, kısa vadede devlet gelirlerini artırmanın önemli bir yoludur. Gelir vergileri açısından vergi oranlarındaki artışın sonuçlarını kısa vadede elde etmek olanaksızdır. Vergilendirme mali yıl esasına göre yapıldığından, bir takvim yılı içinde elde edilen gelirler, izleyen yılın Mart ve Nisan aylarında beyan edilerek o yıl içinde iki taksitte tahsil edilebilir, yani bir yıl ertelenebilir. KDV, ÖTV gibi vergi oranlarının arttırılması kısa sürede sonuç üretebilmektedir. Genel kabul görmüş KDV oranlarının arttırılmasının çoğu zaman yanlış olduğu dikkate alındığında, oranı değiştirmenin en kolay yolu özel tüketim vergisi olabilir. Alkollü içecekler, tütün, petrol ürünleri ve taşıtlara uygulanan özel tüketim vergisi artışı, hazine gelirlerini kısa sürede arttırmaktadır. Bu alandaki vergi artış oranlarının fazla olması durumunda kayıt dışılığın ve kaçakçılığın artacağını burada vurgulamakta fayda vardır (Nemli, 1990: 207).

2.8. AB ile Türkiye’deki Özel Tüketim Vergilerine İlişkin Karşılaştırma

ÖTV kavramını ve ÖTV’nin tarihsel gelişimini doğru kavrayabilmek için AB’ne aday ülke statüsündeki ülkemiz ÖTV uygulaması ile AB ülkelerinin ÖTV uygulamalarının karşılaştırılması oldukça önem arz etmektedir.

2.8.1. Seçilmiş AB Ülkelerinde Özel Tüketim Vergileri

1 Ocak 1958 yılında yürürlüğe giren Avrupa Birliği'nin temellerinin atılmasında etkili olan Roma Antlaşması'nda belirtilen amaçlardan birisi de “Avrupa ülkelerini ayıran engelleri kaldırmak suretiyle üye ülkelerin iktisadi ve sosyal ilerlemelerini ortak bir eylemle sağlamaktır”. Bu amaç doğrultusunda birlik üyesi devletler, kendi içlerinde gümrüklerini kaldırarak birliğe üye olmayan devletlere karşı ortak bir gümrük politikasının uygulanmasını sağlayarak ortak pazar koşullarında rekabet eşitliğini sağlamayı hedeflemektedir. Bu durum Birlik içerisinde vergi politikalarının uyumlaştırılmasını gerekli kılmaktadır (Çakıroğlu, 2005: 40).

Genel anlamda vergi uyumlaştırması kavramı, ekonomik birlik veya gümrük birliği oluşturmaya çalışan ülkeler arasında vergi konularında iş birliğini ifade etmektedir. AB, vergi uyumlaştırma süreciyle Birlikte mal ve sermayenin serbest dolaşımında vergilerin tarafsız kalmasını sağlamak ve ortak pazarın etkin kalmasını sağlamayı amaçlamaktadır (Güngör, 2001: 49).

Avrupa Birliği dolaysız vergilerin uyumlaştırılması konusunda gelişme gösterememiş, dolaylı vergiler alanında ise KDV'ye dair birtakım direktifler çıkarmıştır. Dolaylı vergiler alanında çıkarılan bu direktiflerin yeterli olmaması sonucunda özel tüketim vergisinin uyumlaştırılması ile ilgili çalışmalara başlanmıştır. İlk olarak 1990'lı yılların başında çalışmalara başlansa da beklenen düzeyde gelişim sağlanamamıştır. Bunun sebebi ülkelerde tüketim, istisna, muafiyetler ve vergi sistemlerinin oldukça farklılık arz etmesinden kaynaklanmıştır (Kukuş, 2010: 71).

Özel tüketim vergileri ile muamele vergilerinin Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulurken üye ülkeler arasındaki ticareti engelleme riski bulunmaktaydı. Bu konuda yetki, üye devletlere bırakılmıştı. Ancak vergi düzenlemelerinin özel tüketim vergileri bazında devamının süregeldiği bir sistemde sadece KDV alanına yönelik yapılan uyumlaştırma çalışmaları yeterli değildir (İliaz, 2006: 64). Bunun sebebi ise alkol, madeni yağlar ve şeker gibi özel tüketim vergisi kapsamında olan malların sanayi maddesi olarak da kullanılmasıdır. Sanayi alanında kullanılan bir mal vergi kapsamına alındığı takdirde üretim süreci vergilendirilmiş olmaktadır. Üye devletler arasında özel tüketim vergileri oranlarındaki farklılık da fiyat farklarına ve dolayısıyla rekabet eşitliğinin bozulmasına neden olmaktadır. KDV'de bu eşitsizlik vergi iadesi ile giderilmekte iken özel tüketim vergilerinde bu durum mümkün olmamaktadır. Çünkü ÖTV son satıştan önceki bir üretim aşamasında alınan bir vergidir. Bu sebeple hammadde veya yarı mamul üzerindeki yükü belirlemek mümkün değildir (İliaz, 2006: 64).

Özel tüketim vergilerinin uyumlaştırılmasına dair çalışmalar AB'nin kuruluşundan beri önem arz etmiştir. Bu kapsamda özel tüketim vergileri ile ilgili ilk ilkeler 1960'lı yıllarda belirlenmeye başlanmıştır. 1967 yılında hazırlanan vergi uyum programında Birliğe üye ülkelerin uygulamakta oldukları çeşitli oran ve yapıdaki özel tüketim vergileri uyumlaştırma kapsamında beş gruba ayrılmıştır. Bunlar; tütün, petrol, şeker, bira ve alkol ürünleridir (Çakıroğlu, 2005: 43).

Özel tüketim vergilerinin uyumlaştırılması konusu, bir diğer dolaylı vergi türü olan katma değer vergisinin uyumlaştırılmasının tamamlanması açısından da önem taşımaktadır. Özel tüketim vergileri alanında uyum sağlanamadığı takdirde, AB'ye üye devletlerin bu alandaki KDV açığını doldurma tehlikesi bulunmaktadır. Vergi tahsilat yöntemine göre hesaplanan özel tüketim vergileri daha sonra mal fiyatına eklenerek KDV matrahına dahil edilir. Bu şekilde hesaplanan özel tüketim vergisi tutarı üzerinden ayrıca KDV tahsil edilir. Bu durum, özel tüketim vergileri alanında uyum sağlanamadığı sürece KDV alanında uyumun etkisini azaltmaktadır. Ayrıca özel tüketim vergisi oranlarının düşük olması sonucunda KDV yükü de düşük olacak ve çifte rekabet avantajı sağlanacaktır (İlhan, 2006: 64-65).

AB'de özel tüketim vergilerinin uyumlaştırılmasına dair önemli düzenlemeler yapılmıştır. Üye ülkelerin kendi iç sınırlarındaki mali kontrollerin kaldırılması temelinde özel tüketim vergileri için üç ana hedef belirlenmiştir. Bunlar (Bilici, 2004: 191-192);

- Belirli bir ürün grubuna uygulanacak verginin yapısı, (ürüne dair kategori belirlenmesi, verginin hesaplanma biçimi ve muafiyetler gibi),
- Üye ülkelerde uygulanmak üzere asgari ÖTV oranlarının belirlenmesi,
- Ürünler için oluşturulan kategorilerin tümüne uygulanacak genel hükümlerden (ÖTV'ye konu malların nakliyesi, depolanması, üretimi vb.) oluşmaktadır.

AB'de özel tüketim vergileri kapsamında alkollü içkiler, sigara ve sigara harici tütün mamulleri ve madeni yağlar (akaryakıt ürünleri) üzerinden vergi alınması 19.10.1992 tarihinde çıkarılan direktif ile kararlaştırılmıştır. Ancak bazı üye ülkeler bahsedilen bu üç grup haricinde bazı mal gruplarına da özel tüketim vergisi uygulamaktadır. Bu ürünler ise çay, kahve, şeker ve otomobil gibi ürünlerdir. AB'de bu üç grup dışındaki mallar özel tüketim vergileri uyumlaştırılması kapsamının dışındadır. Çünkü bu üç grup harici mallar üzerinden alınan özel tüketim vergileri miktarı, toplam özel tüketim vergileri gelirleri içerisinde %10 gibi düşük bir paya sahiptir. ÖTV hâsılatının %90'lık kısmı uyumlaştırma kapsamındaki mevzuatta belirtilen üç grup üzerinden alınan vergilerden oluşmaktadır (Bilici, 2004: 191-192).

2.8.1.1. Almanya’da Özel Tüketim Vergisi

Almanya vergi sisteminde vergiler; federal hükümet, eyalet ve belediye düzeyinde ayrı ayrı incelenmektedir. Kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergileri federal yönetim tarafından sevk ve idare edilmektedir. Bu vergi türleri hasılat bakımından önemli bir yere sahip olmalarından dolayı eyaletlerin de bu vergilerden pay alması kanunlarla güvence altına alınmıştır. Vergi gelirleri günümüz modern devletlerinde olduğu gibi Almanya’da da devletin en büyük gelir kaynağı konumundadır. Vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı genel olarak uzun yıllar boyunca artış trendini sürdürmüştür. Almanya’da vergi gelirlerinin büyük bir kısmı dolaysız vergiler ile karşılanmaktadır (Gözen ve Artuç, 2020: 68).

Almanya’da federal bir devlet yapısı çerçevesinde, gelir paylaşımı dört grupta ele alınmaktadır (Hanbay, 2013: 105).

- Federasyonlar için tarh ve tahakkuk edilen vergiler,
- Eyaletler ile gelir paylaşımı olan vergiler,
- Belediyelerin topladığı vergiler,
- Kilise vergileri.

Bu sayılan vergiler haricinde eyaletler nezdinde düzenlenen çok sayıda vergi mevcuttur. Avlanma ve balık vergileri, lisans vergileri, köpek vergileri vb. Federal devlet tarafından veya federal devlet ile eyalet yönetimi ortaklığı ile düzenlenen vergilere dair yapılan sınıflandırma ise şu şekildedir (Hanbay, 2013: 105);

- Gelir üzerinden; gelir ve kurumlar vergisi, dayanışma zammı, işletme vergisi, bazı kilise vergileri,
- Servet üzerinden; emlak vergisi, veraset vergisi ve bazı kilise vergileri,
- İşlemler üzerinden; katma değer vergileri, özel tüketim vergileri, motorlu taşıtlar vergisi, gayrimenkul intikal vergisi, havacılık vergisi, bahis ve piyango vergisi, sigorta vergisi, gümrük vergileri, yangından korunma vergisi şeklinde sınıflandırılmıştır (Hanbay, 2013: 105).

Almanya Federal Cumhuriyetinde özel tüketim vergileri toplamda 10 başlık altında ele alınmıştır. Bunlar (Hanbay, 2013: 105; Gözen ve Artuç, 2020: 83-84):

- Alkol Oranı Düşük İçkiler Vergisi (Alcopops Duty): Alkol oranı %1.2’den fazla, %10’dan az olan alkolle tatlandırılmış satışa hazır içecekleri ifade etmektedir. 2004 yılında yürürlüğe giren bu vergi ile alkol ve tütün ürünlerinin tüketiminin azaltılması amaçlanmıştır.
- Bira Vergisi (Beer Duty): Alkolsüz içecekler ve alkolsüz biradan alınan bir vergi türüdür. 2009 yılında çıkarılan yasa ile uygulamaya konmuştur.

- Konyak/İspirto/Saf Alkol Vergisi (Spirits Duty): Federal yasalar çerçevesinde düzenlenen bu vergiye göre vergilendirilebilir alkollü içkiler ile alkollü ürünler verginin konusu olarak belirtilmiştir. Temelleri vergi uyumu kapsamında 1993 yılında uyumlaştırılan kanunlardan birine dayanır. Bu vergi Federal Hükümet geliri olarak kaydedilmektedir.
- Enerji Vergisi (Energy Duty): Bu vergi federal hükümet tarafından düzenlenen bir özel tüketim vergisi türüdür. Verginin konusu enerji ürünlerinin (özellikle petrol ürünleri, doğalgaz ve kömür) ısınma amaçlı kullanımı ve motorlu araçlardaki tüketimi üzerinden tahsil edilmektedir. Bununla beraber Enerji Vergisi Kanunu; çevrenin korunması adına çevre dostu enerjiyi teşvik eden birtakım düzenlemeler içermektedir. Almanya’da uygulanan özel tüketim vergileri içerisinde en büyük tahsilât bu vergi türüne aittir. Benzin ve motorin gibi yakıtlarda nispeten daha yüksek oranlarda tahsil edilen vergi, doğalgaz ve sıvılaştırılmış petrol gazları gibi ürünlerde çevresel nedenlerden ötürü daha düşük oranlarda uygulanmaktadır.
- Köpüklü Şarap Vergisi (Sparkling Wine Duty): Federal düzeyde düzenlenen vergilerdendir. Alkol oranı %1,2’den az %15’den fazla olmayan alkollü şarap ürünlerini vergilendirmek adına düzenlenmiştir. Bu vergi 2009 yılında yasalaşmış olup gelirleri Federal Hükümet’e aittir.
- Elektrik Vergisi (Electricity Duty): Bu vergi Federal Almanya mali sınırları içerisinde tüketilen elektrik üzerinden alınmaktadır. Vergiyi doğuran olay elektrik şebekesinden alınıp kullanılan elektrik hizmetidir. Bu verginin hesaplanmasında megavat saat başına ücret tarifiesi kullanılmaktadır. 1999 yılında kabul edilen Elektrik Vergisi Kanunu’na dayanan bu vergi Federal Gümrük İdaresince toplanır ve Federal bir gelir olarak kaydedilir.
- Tütün Vergisi (Tobacco Duty): Tütün vergisi de Federal seviyede tahsil edilen vergilerdendir. Sigara, puro vb tütün ürünlerini ve bunlara eşdeğer ürünler üzerinden alınmaktadır. Bu vergi hesaplanırken ürünün adet ya da kilogramına ve satış değerine göre işlem yapılır. Bu verginin tarihi 1800’lü yıllara dayansa da 2009 yılında çıkarına Tütün Vergisi Kanunu günümüzde bu vergiyi geçerli kılan yasal dayanaktır. Federal Gelir İdareleri tarafından toplanan tütün vergisi, Federal Hükümetçe tahsil edilir.
- Ara mal Vergisi (Intermediate Products Duty): Bu vergi ile ara malı ürünler şarap ile alkol oranı yüksek diğer ürünler arasında kalan alkollü içkilerin vergilendirilmesi amaçlanmaktadır. Federal düzeyde alınan bir vergidir.

- **Kahve Vergisi (Coffee Duty):** Kahve, Almanya'da çok tüketilen bir üründür. Almanya'da kahve malı üzerinden hem KDV hem de bir ÖTV türü olan Kahve Vergisi alınmaktadır. Kahve terimi ile hem kavrulmuş hem hazır kahveler ifade edilmektedir. Vergi kilogram başına 10 gr ile 900 gr arasında kahve içeren ürünlerde, kilogram başına 2,19 Euro, hazır kahvede kilogram başına 4,78 Euro oranlarıyla uygulanmaktadır. Kahve Vergisi'nin tarihi 1718. Yüzyıllara dayansa da günümüzde 2009 yılında kabul edilen Kahve Vergisi Kanunu yasal dayanağı olarak kabul edilmektedir.

Özet olarak Almanya'da özel tüketim vergisi niteliğinde tüketim vergileri uygulanmaktadır. Bu vergiler sınırlı sayıdaki mal gruplarından alınmaktadır. Bu mallar mineral yağlar, alkollü/alkolsüz içecekler, enerji ve elektrik ürünleri, tütün ürünleri ve diğer vergilerden oluşmaktadır. Bu mallardan en fazla tahsilât sırasıyla mineral yağlar, tütün ve enerji ürünleri üzerinden alınan vergilerden sağlanmaktadır. Almanya'da OECD verilerine göre 2008- 2018 yılları arasında tüketim vergisi gelirleri tahsilâtı genel olarak aynı düzeyde kalmıştır. Toplam vergi gelirlerinin artış gösterdiği halde tüketim vergisi gelirlerinin sabit kalması, toplam vergi gelirleri içindeki payının zaman içinde azalmasına sebep olmuştur. 2018 yılı itibariyle tüketim vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı %5,1 düzeyindedir (Gözen ve Artuç, 2020: 83-84).

2.8.1.2. Fransa'da Özel Tüketim Vergisi

Fransa'da vergi düzenlemelerinde 1789 senesine kadar kalıcı hale gelecek bir düzen ortaya konamamıştır. Çok farklı oranlarda ve türlerde uygulanan vergiler bu konuda karmaşaya neden olmuştur. 1789 yılına dek vergilerin toplanmasında devlet adına göre yapan kilise ve lordlar etkili olmuştur. 1789 yılına gelindiğinde ise İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinin 13. maddesine göre vergilendirmenin yasal olması gerekliliği ortaya konmuş ve gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre halk egemenliğinin sürdürülmesinde gerekli olan giderlerin yapılabilmesi için genel bir verginin gerekli olduğu, bu uygulanacak vergilerin de ödeme gücünü göz önüne alarak eşit orantılı şekilde düzenlenmesi hüküm altına alınmıştır (Aksümer, 2014: 64). Bildirgenin 14. maddesinde ise vatandaşların vergilendirmeye dair oran, tahsilat ve sürelerle dair esasların belirlenmesinde temsilciler aracılığı ile etkili olacağı belirlenmiştir. Bununla beraber Fransız Anayasasının 34. maddesinde de vergileme yetkisinin kanunla kullanılmasında yetkinin meclise bırakıldığı belirtilmiştir (Sandalcı, 2020: 164).

Fransa'da vergi sistemine dair önemli değişikliklerin yapıldığı diğer bir dönem ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemdir. Gelir vergisi gözden geçirilmiş ve kurumlar vergisi de

sisteme dahil edilmiştir. KDV'nin 1954 yılında uygulamaya konmasıyla birlikte yürürlükte bulunan çeşitli muamele ve satış vergileri kaldırılmıştır (Sandalcı, 2020: 165).

Günümüz Fransız vergi sistemi dört bölümde ele alınmaktadır. Bunlar; gelir üzerinden alınan vergiler, harcamalar üzerinden alınan vergiler, servet üzerinden alınan vergiler ve yerel vergilerdir. Harcamalar üzerinden alınan vergiler hane halkı ve işletmelerin tüketim ve yatırım harcamaları üzerinden alınmaktadır. Harcamalar üzerinden alınan vergiler temelde KDV ve ÖTV'den oluşmaktadır. Fransa'da 2010-2018 yılları arasında harcama vergileri içerisinde toplam vergi gelirlerinde KDV'nin payı %15,05 seviyesinden %14,33 seviyesine gerilemiştir. Özel tüketim vergilerinin payı ise aynı yıllar içerisinde %2,17 seviyesi ile %2,66 seviyesi arasında farklı oranlarda hesaplanmıştır. KDV ve özel tüketim vergilerinde azalan payların yeri ise diğer tüketim vergileri tarafından doldurulmuştur (Sandalcı, 2020: 173).

Fransa'da ÖTV ülke içinde üretilen mallardan tahsil edilen bir vergi türü olarak düzenlenmiştir. Fransa'da özel tüketim vergileri tipik olarak benzin, tütün ve alkol ürünleri üzerinden alınmaktadır. Vergi, bu malların üreticilerine yönelik olarak alınmaktadır. KDV hesaplanırken özel tüketim vergilerini de kapsadığı için tüketiciler de dolaylı yoldan bu verginin mükellefi olmaktadır (Aksümer, 2014: 69).

Fransa'da ÖTV 1993 yılında yürürlüğe giren düzenleme ile uygulanmaya başlanmıştır. Enerji ürünleri, alkollü ürünler ve tütün mamullerine ilişkin vergilendirme, Topluluğun tabi olduğu vergilendirme sistemine göre uygulanmakta ilen diğer vergiler ulusal mevzuata göre alınmaktadır. Buna göre Fransa'da genel olarak ÖTV'ye tabi olan ürünler şunlardır (Sandalcı, 2020: 176);

- Alkol İçeren Ürünler: Alkol ve içeriğinde alkol bulunan ürünlerden alınan vergi oranları ürünün içeriğindeki alkol oranına göre belirlenir.
- Enerji Ürünleri: Petrol, doğal gaz ve kömür gibi enerji ürünlerinin içeriğindeki karbon miktarına göre vergilendirme oranları değişkenlik gösterir. Bu ürünlerdeki vergilendirme, ürünlerin yurtiçi tüketimleri esnasında yapılır.
- Tütün Mamulleri: Sigara, puro vb. tütün mamullerinin perakende satış fiyatı veya birim/kg fiyatı üzerinden maktu veya spesifik olarak yapılan vergilendirmedir.
- Şekerli Meşrubatlar: Şeker veya tatlandırıcı içeren ürünlerden alınan vergilerdir. Bunlar sosyal güvenlik fonlarına aktarılırlar.
- Değerli Madenler: Altın, gümüş ve platin gibi değerli olan madenler üzerinden alınan vergilerdir.

- Kirlilik Vergileri: 1999 yılından buyana alınan verginin amacı, çevre kirliliğinde maliyetlerin kirliliğe sebep olanlara yansıtılmasıdır. Bu vergi kapsamında çevre kirliliğine neden olanlar vergilendirilir.

2.8.1.3. Bulgaristan’da Özel Tüketim Vergisi

1991 yılında kabul edilen Bulgaristan Cumhuriyeti Anayasa’sının 60. maddesinde geçen vergi ödevi kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır; “her vatandaş gelir ve mallarıyla orantılı olarak kanunda belirtilen vergi ve harçları ödemelidir”. Bununla beraber devam eden maddelerde ise ek vergilerin konabileceği belirtilmiştir. 84. maddede ise Ulusal Meclisin merkezi vergilerin konulmasında ve düzenlenmesinde görevli olduğu belirlenmiştir. 141. maddede ise yerel vergiler düzenlenmiştir. Bulgaristan vergi sisteminde vergiler asıl olarak merkezi ve yerel vergiler olarak ikiye ayrılmaktadır. Merkezi vergiler; dolaylı vergiler (KDV, Tüketim vergileri, Sigorta primi vergisi) ve dolaysız vergiler (Kurum gelir vergisi, stopaj vergisi, belirli giderler için tek seferlik vergiler, alternatif vergi ve kişisel gelir vergisi) olarak iki başlık altında ele alınmıştır. Yerel vergiler ise emlak vergisi, veraset vergisi, bağış vergisi, intikal vergisi, taşıt vergisi, götürü vergi, turist vergisi ve diğer yerel vergilerden oluşmaktadır (Bahtiyar ve Taytak, 2020: 96).

Bulgaristan’da vergi gelirleri incelendiğinde en büyük payın merkezi vergilerden oluştuğu görülmektedir. Merkezi vergilerin içinde ise en büyük pay katma değer vergisine aittir. Bulgaristan’da 2008-2018 yılları arasında toplam vergi gelirleri içerisinde KDV’nin payı ortalama olarak %31,8 değerine ulaşmaktadır. Bu değer Avrupa Birliği’nin 28 üye devletindeki ortalama olan %17,9 değerinden oldukça fazladır. Bu da Bulgaristan’da KDV’nin toplam vergi gelirleri içinde büyük ve önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir (Bahtiyar ve Taytak, 2020: 102-103).

Bulgaristan’ın AB’ne giriş süreci 2007 yılında tamamlanmış ve üye devletler grubuna dahil olmuştur. 2007 öncesi AB devletleriyle belirli bir uyum politikası bulunmayan Bulgaristan’da, üyelik süreciyle birlikte karmaşık yapı son bulmuştur. AB ile uyum süreci ile 2005 yılında vergilerin yapısı değiştirilmiş ve programa uygun hale getirilmiştir. Bu uyumlaştırma sağlanırken Topluluk müktesebatının gerektirdiği asgari düzeye gelene kadar birçok alanda vergi oranları düzenlenmiştir (Selek, 2008: 163).

Bulgaristan’da özel tüketim vergisine tabi olan ürünler şunlardır (Selek, 2008: 163-166):

- Enerji ürünleri: Petrol, gaz yağı, kerosen, LPG, doğalgaz ve kömür ürünleri üzerinden alınan vergileri kapsamaktadır. Her 1000 litre veya kilogram başına belirlenen oranlarda

vergilendirme yapılır. Oranlar bu yakıtların kullanım amaçlarına göre sınıflandırılmıştır.

- Tütün ürünleri: Puro ve sigarillo ürünlerinde 1000 adet başına 270 BGN, sarmalık ince tütün ve sigaralar üzerinden perakende satış fiyatına göre oransal olarak, sigaralar için ise hem 1000 adet başına hem de oransal vergilendirme yapılmaktadır.
- Bira ve alkollü içecekler: Etil alkol, bira, şarap ve diğer fermente edilmiş alkollü içecekler üzerinden alınan vergileri kapsamaktadır. Vergi miktarı belirlenirken hektolitreye başına belirlenen tutarda vergileme yapılmaktadır.
- Motorlu taşıtlar: Motorlu taşıtlar üzerinden bu taşıtların KW cinsinden motor gücüne göre belirlenen tutarlara göre vergilendirme yapılmaktadır. Bu sistem 55 KW üstü araçlarda motor gücü arttıkça daha yüksek tutarlarda vergilendirme yapılmasını esas alır.
- Kahve: Kahve ve kahve parçacıklarının vergilendirilmesinde matrah, kilogram başına ürün içinde ihtiva eden kahve parçacık oranının %10'dan fazla olması halinde hesaplama yapılmaktadır.

2.8.2. AB ve Türkiye'de ÖTV Uyum

Yaklaşık 65 yıllık bir tarihe dayanan AB'nin kurulma amacı birtakım serbestliklerin bulunduğu ortak bir pazar kurmak suretiyle ekonomik ve siyasi bir birlik oluşturmaktır. Bu ortak pazar ekonomisinin getirdiği olanaklardan yararlanarak AB ülkelerini dünyanın gelişmiş ekonomilerine dönüştürmek hedeflenmiştir. Bu ortak pazara işlerlik kazandırmak için üye devletler arasında birtakım politikaların birbirine uyum içerisinde olması gerekmektedir. Uyumlaştırma yapılması gereken politikalardan en önemlilerinden biri de hiç kuşkusuz vergi politikalarıdır. Vergi politikalarında uyum sağlanmak suretiyle farklı vergi uygulamalarının önüne geçilebilecek ve bu sayede birlik üyesi devletlerin birbirleri arasındaki politikalar geliştirilecektir (Yıldırım, 2015: 229).

AB üyesi ülkeler arasında her ne kadar ortak bir pazar ve ekonomi oluşturma hedefi olsa da günümüzde Birlik nezdinde her yönüyle uyumlaşmış bir vergi politikası bulunmamaktadır. Bu durumun en önemli nedeni ise vergilendirme politikalarının ülkelerin ulusal egemenliği ile oldukça alakalı bir durum arz etmesidir. Birlik üyesi ülkeler, ekonominin yapı taşlarından olan vergilendirme politikalarını kendi bağımsız kararları doğrultusunda belirlemeyi talep etmektedirler. Birlik üyesi devletler bu yetkinin uluslararası ya da uluslar üstü bir yapı tarafından kullanılmasına çok da olumlu bakmamaktadırlar (Yıldırım, 2015: 229).

AB ülkelerinin tarihsel süreçte uzun sürelerde meydana gelen birikimleri AB'nin temellerinin atılmasında etkili olmuştur. Bu süreçte dönüm noktası ise 2. Dünya Savaşı olmuştur. Savaş sonrası dönemde bir birlik oluşturma gerekliliği daha belirgin hale gelmiştir. İlk olarak 1950 yılında Schuman Deklarasyonu ile Fransa ve Batı Almanya kömür ve çelik endüstrisi üzerine bir anlaşma sağlamıştır. Daha sonra 1951 yılında Fransa, İtalya, Batı Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından imzalanan bir anlaşmayla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu oluşturuldu. Daha sonra 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması'na dayanarak Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu oluşturulmuştur (Palabıyık ve Yıldız, 2001: 8-9). 1992 yılında Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Topluluk, Avrupa Birliği olarak tanındı. Birliğin Amacı: üye ülkeler arasında malların, sermayenin, insanların ve hizmetlerin serbestçe hareket edebildiği ortak pazara dayalı bir birlik oluşturmaktır.

AB sürecinin tamamlanmasında önemli konulardan birisi de vergi uyumlaştırmasıdır. Rekabet şartlarının oluşması, vergi oranlarının uyumlaştırılması, etkili vergi oranlarının belirlenmesi, sisteme işlerlik kazandırabilecek unsurlardır. Uyumlaştırma sağlandığı takdirde üye ülkelerin Avrupa Birliği düzeyinde yapmış olduğu harcamaların daha verimli hale geleceği, bilhassa kamu sektörünün daha düzenli çalışacağı öngörülmektedir (Selek, 2008: 56).

AB'nin temel hedefleri incelendiğinde genel anlamda vergilendirme, özel anlamda ise özel tüketim vergileri alanında uyumlaştırma çalışmalarının gerekliliği açıkça görülmektedir. AET aşamasında temel hedefler arasında bir ortak pazar kurulması ve üye devletlerin ekonomik yönden politika birliği içerisinde olmasının sağlanması ve ilişkilerin daimî surette dengeli ve gelişim içinde olması bulunmaktadır. Bu istikamette Birlik içerisinde serbest rekabet şartlarının sağlanması, ortak pazarın kurulması, ortak politikaların belirlenmesi ve son olarak ekonomik ve parasal birliğin sağlanarak üye ülkelerin birbirlerine yaklaşması gerekmektedir. Vergi politikalarında uyumlaşma süreci özellikle dolaylı vergiler alanında önem arz etmektedir. Çünkü dolaylı vergiler Birlik düzeyinde rekabet koşullarını etkilemekte ve rekabeti bozucu etkiler meydana getirebilmektedir. Dolaylı vergiler alanında ise KDV ve ÖTV ile ilgili uyum çalışmaları önemlidir. Özel tüketim vergileri ülkelerin üretim konusunda rekabet düzeylerini etkileyen enerji ürünleri ve petrol ürünleri gibi mal gruplarından alınması bu vergiyi daha önemli kılmaktadır. Düşük oranda özel tüketim vergisi uygulayan ülkeler bir maliyet avantajı elde etmektedir. Bununla beraber özel tüketim vergilerinin tüketimden önceki süreçte alınması vergi iadesi yoluyla bu dezavantajın giderilmesi fırsatı sağlamaktadır. Bu haliyle KDV'den ayrılan özel tüketim vergisi ülkeler arası fiyat farklılaşmasını arttırarak rekabet

eşitsizliğinin artmasına neden olabilmektedir. Bu sebeplerle üye ülkeler arasında genel ekonomik birliği sağlama ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Güran, 2005: 271).

2.8.3. AB’ndeki ÖTV ile Türkiye’deki ÖTV Karşılaştırılması

1985 yılında ülkemizde hâlihazırda yürürlükte olan 8 adet dolaylı vergi kaldırılmış ve bunların yerine katma değer vergisi getirilmiştir. Genel tüketim vergileri alanında yapılan bu reformun ardından dolaylı vergilerle ilgili ikinci reform 2002 yılında yapılmıştır. Bu reform ise ÖTVKN’nun kabul edilmesidir. Türkiye’nin AB uyum sürecinin başlaması Özel Tüketim Vergisi’nin kabul edilmesinde özel bir önemi bulunmaktadır. 06.03.1995 tarih ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı doğrultusunda 01.01.1996 tarihinden itibaren Birlik üyesi devletler kendi aralarında Gümrük Birliği gerçekleştirmiştir. Bu durum sayesinde ülkemizde özel tüketim vergisinin kabul edilme süreci hızlanmıştır (Selek, 2008: 195).

2002 yılında yürürlüğe giren ÖTVK ile ÖTV’nin konusu AB ülkelerine göre oldukça geniş tutulmuştur. I sayılı liste akaryakıt ürünleri ve mineral yağları, II sayılı liste motorlu ve motorsuz araçları, III sayılı liste alkollü ve bazı alkolsüz içecekleri, IV sayılı listede ise beyaz eşyalar, bazı lüks tüketim malları, dayanıklı tüketim malları ve diğer mallar verginin konusuna dahil edilmiştir. AB’nde özel tüketim vergileri esas olarak alkollü içecekler, petrol ve madeni yağlar ve tütün mamulleri üzerinden alınmaktadır. AB kapsamında uygulanan ÖTV’de Türk ÖTV’sinde yer alan II sayılı listedeki motorlu taşıtlar ve IV sayılı listede bulunan çeşitli tüketim malları genel olarak verginin konusu kapsamında bulunmamaktadır. Türkiye’de uygulanmakta olan ÖTV bu şekilde bir genel tüketim vergisi biçimindedir. AB mevzuatı ise KDV dışında bir genel tüketim vergisini kabul etmemektedir (Türkmenoğlu, 2011: 144).

2.8.4. AB’ndeki ÖTV ile Türkiye’deki ÖTV İlişkin Genel Değerlendirme

Türkiye, AB’ne aday ülke konumunda müzakerelere başladığı bir dönemde AB müktesebatına uyum açısından ÖTV Kanununu çıkarmıştır. Fakat AB’de uygulanan ÖTV ile Türkiye’de yürürlükte olan ÖTV arasında büyük farklar bulunmaktadır. Bunun en büyük nedeni ise AB ve Türkiye’de dolaylı vergilere olan farklı bakış açılarıdır. Avrupa’da özel tüketim vergileri kapsamında bulunan mallar temelde üç gruba ayrılmıştır; tütün ve tütün mamulleri, alkollü içecekler ve enerji ürünleri. Avrupa’da özel tüketim vergileri kapsamında bulunan malların temelde hizmet ettiği konu, insan sağlığı ve çevrenin korunması olmuştur. Alkollü içecekler ve tütün ürünleri insan sağlığına zararı olan ve toplum tarafından zararlı olduğu kabul edilen mallardır. Enerji ürünleri ise temelde çevreye zararlı olsalar da AB’de tüketim amaçlarına göre bu mallar farklı oranlarda vergiye tabi tutulmaktadırlar. Türkiye’de ise ÖTV temelde kamu harcamalarının finansmanı ve kamu gelir sağlanmasına hizmet etmektedir.

Ayrıca AB’de özel tüketim vergileri kapsamındaki malların (tütün, alkol, benzin, mazot vb.) tüketilmesi uzun vadede yine kamu harcamalarını arttıracak sonuçlar meydana getirdiği için de verginin konusuna dahil edilmiştir. AB ülkelerinin hiçbirinde Türkiye’de uygulanan kadar kapsamlı ve yüksek oranlı ÖTV bulunmamaktadır (İliaz, 2006: 137).

AB ülkelerinde yürürlükte olan ÖTV ile Türkiye’de yürürlükte bulunan ÖTV arasında verginin konusunu oluşturan mallar bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır (İliaz, 2006: 137) :

- AB’de doğalgaz bina ve taşıtlarda kullanılması durumunda vergiye dahil edilirken, sanayi sektöründe kullanılması ile vergiye tabi olmamaktadır. Türkiye’de doğalgazın kullanım amacı gözetilmeksizin vergiye tabidir.
- AB ülkelerinde doğalgazla beraber elektrik de özel tüketim vergileri konusuna dahildir. Türkiye’de ise elektrik üzerinden ÖTV alınmamaktadır.
- AB’de özel tüketim vergileri kapsamında bulunan alkollü içecekler, tütün ürünleri ve mineral yağlar için minimum ÖTV oranı belirlenirken üst sınır belirlenmeyip üye ülkelere bırakılmıştır. Bu konuda Türkiye’nin AB üyeliği için birtakım düzenlemeler gerekmektedir.
- AB’de alkollü içecekler özel tüketim vergileri kapsamında iken Türkiye’de alkollü içeceklere ilave olarak kolalı gazozlar da vergilendirme kapsamında tutulmuştur.
- AB ile Türkiye arasında ÖTV uygulaması bakımından en temel fark ise Türk ÖTVK’ye ekli IV sayılı listede yer alan lüks tüketim malları, dayanıklı tüketim malları ve diğer mallar grubudur. Bu listede çok sayıda mal verginin konusuna dahil edilmiştir. İçerisinde temel tüketim maddelerinden lüks maddelere kadar birçok ürünü kapsayan bu liste, ÖTV’yi bir genel tüketim vergisi niteliğine dönüştürmüştür.
- Son olarak ÖTV, Türkiye’de hem ÖTV’ye tabi mal sayısının fazla olması hem de vergi oranlarının yüksek olması sebebiyle AB özel tüketim vergilerinden farklı bir görünüm kazanmıştır.

AB ülkelerinin vergi yapıları incelendiğinde dolaysız vergilerin genel anlamda ağırlıkta oldukları görülmektedir. Türkiye’de ise vergi sistemi dolaylı vergilere bağımlı bir noktadadır. Yani Türkiye’de vergi gelirlerinin büyük kısmını dolaylı vergiler oluşturmaktadır. Dolaylı vergilerin ağırlıkta olmasında yine en büyük pay KDV ve ÖTV’dir. KDV’nin indirim mekanizması ile nispeten AB uyumu gerçekleşse de ÖTV alanında halen büyük farklılıklar bulunmaktadır. Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasında, vergilendirmenin maddi yükünün azaltılmasında, daha basit ve sistemli bir vergi yapısının sağlanmasında yeni düzenlemeler gerekmektedir. ÖTV alanında Türkiye ile AB arasında farklı uygulamalar

bulunmasında Türkiye'nin iktisadi ve sosyal durumu da önemlidir. ÖTV her şeyden önce devlet için çok önemli bir gelir kaynağıdır. Ancak vergi oranlarının yüksek olması vergiden kaçınma ve vergi kaçırma durumlarına sebep olabilmektedir. Bu nedenle AB tarafından belirlenmiş olan minimum oran dahilinde bir oran belirlenmeli ve verginin çok yüksek olduğu mal grupları yeniden incelenmelidir (Mutluer vd., 2016: 207).

2.9. Türkiye’de Vergi Gelirleri İçerisinde Dolaylı Vergilerin Özel Tüketim Vergileri Üzerindeki Etkileri

Özel tüketim vergisinin 2002 yılında yürürlüğe girmesi ile dolaylı vergilerdeki dağılık yapı, büyük oranda ortadan kaldırılmıştır. Devlet zaman içerisinde fonksiyonlarının artması ile daha çok kamu gelirine ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Bu durum sonucunda ekonomiye yeni vergiler dahil edilmiş veya mevcut vergilerde bazı düzenlemelere gidilmiştir. Vergilerin kamu geliri sağlamasının yanında gelir dağılımında adaletin sağlanmasını konusunda da rolü bulunmaktadır. Devlet, vergi politikaları ile ekonomide istikrar, istihdam ve kalkınmayı desteklemeli ve gelirin adil dağılımına engel olan olumsuzlukları gidermelidir. Bir dolaylı vergi türü olan özel tüketim vergilerinin diğer dolaylı vergilerden ayrılan önemli bir özelliği belirlenen mallar üzerinden mükelleflerin vergiye tabi tutulması nedeniyle, gelir dağılımını olumlu etkilemesidir. Bu doğrultuda özel tüketim vergisine tâbi olan mallar belirlenirken verginin gelir dağılımına etkisi de buna göre şekillenmektedir. Vergilerin sınıflandırılmasında birçok yöntem kullanılmaktadır. Bu sınıflandırmalardan bir tanesi de dolaylı-dolaysız vergiler ayrımıdır. Genel kabul edilen görüşe göre gelir dağılımında adaletin sağlanmasında dolaysız vergiler, dolaylı vergilere nispeten daha adildir. Bu amaçla bir ekonomide toplam vergi gelirlerin içinde dolaysız vergilerin %60, dolaylı vergilerin de %30 seviyelerinde olması kalanının da servet vergilerinden oluşması gerektiği savunulmuştur (Mutluer vd., 2016: 207).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde büyümenin sağlanması için tasarrufların arttırılması ve buna bağlı olarak da yatırımların arttırılması hedeflenmektedir. Vergiler de bu doğrultuda tasarrufların arttırılmasını sağlamak amacıyla bazı malların üzerine getirilir. Aynı şekilde bazı mallardaki vergi miktarı azaltılarak üretim teşvik edilir (Edizdoğan vd., 2016: 147).

Verginin asıl amacı, mali amaçıdır. Devlet sürekli olarak artış içerisinde olan kamu harcamalarını karşılayabilmek adına kamu gelirlerini arttırmayı amaçlar. Tarihte uzun süre vergiler yalnızca mali amaçları doğrultusunda konulmuş olsalar da günümüzde vergilerin mali amaçlarının yanında birçok amacı da bulunmaktadır. Devlet, vergileri bir müdahale aracı olarak kullanabilmektedir (Edizdoğan vd., 2016: 146).

Özel tüketim vergisi ekonomide zorunlu olarak bir tasarrufa sebep olması özelliği ile toplam vergi gelirleri içerisinde önemli bir konumdadır. 2002 yılında yürürlüğe girmesiyle ÖTV, kısa zamanda toplam vergi gelirlerinin önemli bir kısmını karşılar hale gelmiştir (Yavuz ve Kızıltan, 2020: 1376).

Tablo 2.3’de Türkiye’de 2011-2020 yıllarında ÖTV tahakkuku, tahsilatı, tahsil/tahakkuk oranı ve ÖTV’nin genel bütçe gelirleri içindeki payı belirtilmiştir. 2018 yılında tahsilatlarda meydana gelen azalış haricinde yıllar içinde sürekli olarak tahsilat rakamları artmıştır. Tahsil/tahakkuk oranları ise 2011 yılında %95’li rakamlardayken 2019 yılında %90,2 seviyesine gerilemiştir. ÖTV’nin genel bütçe gelirleri içindeki payı ise uzun yıllar %22 seviyelerinde seyrettiyse de 2020 itibarıyla %20 düzeyinde gerçekleşmiştir. Ayrıca 2018 yılında Tablo’da verilen göstergelerde azalma meydana gelmiştir (Giray ve Zeren, 2020: 247).

Tablo 2.3. Türkiye’de ÖTV Tahakkuku, Tahsilatı ve Genel Bütçe Gelirleri İçindeki Payı (2011-2020)

Yıllar	Tahakkuk (Bin TL)	Tahsilat (Bin TL)	Tahsilat/Tahakkuk Oranı (%)	Genel Bütçe Gelirleri İçindeki Payı (%)
2011	67.455.510	64.188.786	95	22
2012	75.404.977	71.705.544	95	22
2013	89.694.283	85.461.561	95	22
2014	96.167.893	91.095.043	94	22
2015	112.251.553	105.922.766	94	22
2016	129.283.325	120.401.507	93	22
2017	148.357.734	138.339.229	93	22
2018	146.295.459	133.906.012	91	18
2019	163.177.847	147.134.147	90	17
2020	224.403.702	207.283.154	92	20

Kaynak: HMB, 2021 verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

AB ülkelerinde ÖTV’nin konusunu genellikle tütün ürünleri, alkollü ürünler, madeni yağlar ve lüks tüketim malları oluşturmaktadır. Vergi konusu malların çeşitli olmaları sebebiyle sağlık, çevre ve lüks tüketim konularında müdahale imkânı artmaktadır. Türkiye’de ise durum daha farklıdır. Türkiye’de ÖTV konusu olan mallar çok daha kapsamlı ve sayı olarak çok daha fazla sayıda belirlenmiştir. Bu durum ÖTV’nin Türkiye’de mali açıdan ne denli önemli olduğunu ifade etmektedir (Aydın, 2002: 40-43).

En önemli dolaylı vergilerden birisi olan ÖTV Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler arasında en çok tercih edilen vergi olarak öne çıkmaktadır. Bu vergi hem tahsilatının kolay şekilde gerçekleşmesi hem de geniş tabana yayılmış olması ile vergilendirme politikalarında önemli bir yer tutmaktadır. Siyasi otoriteler ÖTV’nin malın fiyatının içerisinde gizlenebilen bir yapıda olması sebebiyle, vergi oranlarının arttırılması sonucunda kolay bir gelir kaynağı elde

etmiş olurlar. Bu sayede vatandaşların söz konusu vergi yükünü hissetmedikleri bir durum ortaya çıkmaktadır. Ayrıca verginin tabana yayılması ile küçük bir vergi oranı artışında bütçeye yüksek düzeyde gelir sağlama imkânı ortaya çıkmaktadır (Ünlü, 2019: 56).

Vergi politikaları esas itibarıyla mali amaç doğrultusunda hazırlanmaktadır. Ancak zaman içerisinde nüfus artışı, işsizlik, yoksulluk gibi etkenler devletin görevlerinde birtakım değişiklikleri meydana getirmiştir. Bu doğrultuda devletin vergilerden beklediği amaçlar da değişmiştir. ÖTV’de mali amacın yanında bir de sosyal amaç olgusu gelişmiştir. Verginin sosyal amacı ve sosyal etkileri ile gelir dağılımını düzenleme ve bazı malların tüketimlerinin yönlendirilmesi sağlanmaktadır. ÖTV kapsamında olan sigara ve alkollü içeceklerin tüketiminin kısılması ile sağlık harcamaları, benzin ve diğer akaryakıt ürünlerinin tüketimi ile çevre kirliliğinin azaltılması hedeflenmektedir. Bu ürünleri tüketen bireylerin kamu harcamalarına ek olarak katkıda bulunmaları ile ilgili malların tüketimlerinin azaltılması sağlanmaktadır (Ay, 2004: 49).

Vergiler, ekonomik ve sosyal hayata müdahale için çeşitli şekillerde kullanılırlar. Verginin yönlendirici ve düzeltici etkisi ile bazı mal ve hizmetlerin üretim ve tüketim miktarları kontrol altına alınabilir (Erdem vd., 2017: 132).

ÖTV vergileri ile gelişmiş ülkelerde otomobil, kürk, mücevher, elektrikli aletler, tütün mamulleri, kahve gibi lüks sayılabilecek birçok mal ve hizmet vergi kapsamına dahil edilir. Ayrıca bu ekonomilerde malın maliyetinin olumsuz dışsal ekonomileri kapsamaması durumunda bazı mal ve hizmetlerin tüketim miktarlarının düzenlenmesi adına, üretim ve tüketimi kısıtlayıcı özellikte vergilere başvurulur. Çevre kirliliğinin önlenmesi adına petrol ve ürünleri ve motorlu taşıtların ÖTV kapsamında olması bu sebeptir (Edizdoğan vd., 2016: 331).

ÖTV’nin; sosyal maliyeti özel maliyetleri aşan mallarda ortaya çıkan negatif dışsallığı engellemek adına üstlendiği fonksiyon verginin “düzeltici” fonksiyonudur. Petrol ve ürünleri üzerinden alınan vergilerin amacı çevreye verilen hava kirliliği ve sera gazlarının yayılmasının zararlarını karşılamaktır. ÖTV yoluyla bahsi geçen malların yarattığı dışsallıkların azaltılması ile ekonomik etkinliğin artması hedeflenmektedir (Giray ve Zeren, 2020: 242).

Tablo 2.4’te Türkiye’de 2011-2020 yılları arasında petrol ve doğalgaz ürünlerine ilişkin ÖTV ile motorlu taşıtlara ilişkin ÖTV’nin tahsilat tutarları, tahsilat tahakkuk oranları ve toplam ÖTV gelirleri içerisindeki payları verilmiştir. Buna göre genel bütçe vergi gelirleri içerisinde ÖTV konusunu oluşturan mal grupları arasında, petrol ve doğalgaz ürünleri 2020 itibarıyla hala en büyük paya sahiptir. 2011 yılından bugüne kadar tahsilat miktarı artış gösterse de toplam

ÖTV gelirlerinin gösterdiği artışın gerisinde kalmıştır. Bu doğrultuda ÖTV gelirleri içindeki payı yüzde 52 seviyelerinden yüzde 33 seviyesine kadar düşüş göstermiştir.

Tablo 2.4. Doğalgaz ve Petrol Ürünlerinin ÖTV Tahsilat ve Payı ve Motorlu Araçların ÖTV Tahsilat ve Payı (2011-2020)

Yıllar	Doğalgaz ve Petrol Ürünlerinin ÖTV Tahsilat ve Payı			Motorlu Araçların ÖTV Tahsilat ve Payı		
	Tahsilat (Bin TL)	T/T Oranı (%)	Pay (%)	Tahsilat (Bin TL)	T/T Oranı (%)	Pay (%)
2011	33.572.623	93	52	8.567.837	99	13
2012	35.934.622	93	50	8.408.972	99	11
2013	45.158.151	93	52	10.564.665	99	12
2014	45.628.139	93	50	12.850.802	98	14
2015	50.829.553	92	47	17.026.579	98	16
2016	56.296.381	90	46	18.872.615	97	15
2017	63.602.587	90	45	22.017.408	96	15
2018	55.593.473	86	41	17.327.830	93	12
2019	60.996.638	84	41	13.807.149	89	9
2020	69.009.457	86	33	46.596.252	96	22

T/T Oranı: Tahsil/Tahakkuk Oranı, Pay (%): Toplam ÖTV Geliri İçindeki Ağırlığı

Kaynak: HMB, 2021 verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2.4'te motorlu taşıt araçlarına ilişkin ÖTV gelirlerinde tahsilat miktarları 2011 yılından 2017 yılına kadar genel anlamda artış içerisinde olmuştur. 2019 yılında ise motorlu taşıtların toplam ÖTV gelirleri içindeki payı da yüzde 9 düzeyine kadar çekilse de 2020 itibariyle yüzde 22 düzeyine kadar artış göstermiştir. Bu durumda Türkiye'de 2018 yılında döviz fiyatlarının artmasıyla birlikte sıfır araç satış rakamlarının düşüşe geçmesi etkili olmuştur.

Petrol ve doğalgaz ürünleri üzerinden alınan ÖTV'de tahsilat/tahakkuk oranlarının 2011 yılında yüzde 93 seviyesinden 2020 yılında yüzde 86 düzeyine düştüğü gözlenmiştir. Motorlu taşıtlar üzerinden alınan ÖTV'de ise tahsilat/tahakkuk oranı 2011 yılında yüzde 99 oranında iken 2020 yılında yüzde 96 seviyesine gerilemiştir. 2019 yılında yüzde 89 düzeyiyle en düşük oranı görmüştür.

Vergilerin sınıflandırılmasında sıklıkla kullanılan yöntemlerden biri de dolaylı ve dolaysız vergi ayrımı olduğu daha önce ifade edilmişti. Bu ayrıma göre dolaysız vergilerin adil gelir dağılımında daha etkin olduğu, dolaylı vergilerin de gelir dağılımında adalet konusunda daha olumsuz etkiler meydana getirdiği kabul edilir. Dolaysız vergilerde bireyler elde ettikleri gelir ve edindikleri mal varlıkları neticesinde vergilendirmeye tabi tutulmaları gelir dağılımını olumlu olarak etkilemektedir. Dolaylı vergilerin ise harcamalar üzerinden alınması ve tüm

tüketicilerden aynı düzeyde alınması gelir dağılımında olumsuz bir etki meydana getirir. Bir dolaylı vergi türü olan özel tüketim vergisini diğer genel tüketim vergilerinden ayıran önemli farkları bulunmaktadır. ÖTV sosyal, ekonomik ve mali amaçlar doğrultusunda alınmaktadır. Bu doğrultuda ilgili kanunda belirlenen dört farklı listedeki malları vergilendirme kapsamına alır. Bu listedeki malların türleri, ÖTV'nin ekonomik ve sosyal hayata etkisinde önemlidir (Özkan, 2017: 64).

Dünyada ÖTV ilk kez uygulama alanı bulduğu ülkelerde daha çok iki grup mal üzerinden vergilendirme yapılmıştır. İlk grup alışkanlık verici maddeler olan çay, kahve, alkol ve sigara gibi ürünler iken ikinci grup sürümü çok yüksek olan benzin, motorin ve çimento gibi ürünlerden oluşmaktaydı. Daha sonra vergilerin sosyal ve ekonomik amaçları doğrultusunda lüks mallar da verginin konusuna dahil olmuştur. Türkiye'ye özel tüketim vergisinin getirilme amacı ile ilgili ÖTVK'de, genel tüketim vergilerinin yanında özel tüketim vergileri ile kamu geliri sağlanmasının yanında tüketicilerin harcama kalıplarını etkilemek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca ÖTV'nin verginin mali amacının yanında sosyal ve ekonomik amacına da hizmet ettiği, enerji tasarrufu, çevrenin korunması, gelir eşitsizliklerinin giderilmesi gibi olumlu etkilerinin olduğu ifade edilmiştir. ÖTV'nin konusunu oluşturan mal grupları ülkeden ülkeye değişmekte olup, gelişmiş ülkelerde viski, kakao, benzin, televizyon gibi lüks sayılabilecek malları kapsarken, az gelişmiş ülkelerde kibrit, şekeri tuz, sigara gibi zorunlu ihtiyaç mallarını da kapsayabilmektedir. Gelişmiş ülkelerde gerçek anlamda lüks kabul edilen malların ÖTV'ye tâbi olmasının gelir eşitsizliklerini düzenlediği kabul edilir. Az gelişmiş ekonomilerde ise temel zorunlu ihtiyaç mallarının da verginin konusuna dahil olması sebebiyle azalan oranlı bir vergi oranı söz konusu olur ve gelir eşitsizliklerini arttırıcı etki meydana getirir (Ay, 2004: 33-34).

ÖTV'nin amacı lüks mallara yönelik kademeli bir vergi yapısı geliştirerek daha adil bir vergi sistemi oluşturmaktır. Lüks mallara uygulanan vergi talebinin fiyat esnekliği yüksek gelirli bireyler için oldukça düşüktür. Ancak gelir esnekliği tam tersidir. Ortalama gelire sahip kişiler için lüks malların fiyat esnekliğinin yüksek olduğu söylenebilir. Bu durumda lüks mallara uygulanan vergiler, üst gelir grubuna mensup kişilerin bu mallara olan talebini azaltmayacak, sadece topladıkları vergi miktarını arttıracaktır. Sonuç olarak lüks mallara uygulanan vergi, yüksek gelir grubundan ziyade orta gelir grubundaki kişilerin talebini etkileyecektir (Mutlu, 2002: 49). Bu bağlamda lüks mallar üzerine getirilen ÖTV ile bu malları kullanmak isteyenlerin daha yüksek düzeyde vergi ödemeye katlanmaları gerekmektedir. Burada ise amaç lüks mallar üzerine konulan vergi ile lüks malların tüketim ve üretim miktarlarını kontrol altına alarak gelir dağılımında düzenleyici bir rol üstlenmektir (Çakıroğlu, 2005: 25).

ÖTV'nin ekonomide gelir dağılımında adaletin sağlanmasında önemli rolü bulunmaktadır. Bu konuda etkinliğin sağlanması için lüks tüketim mallarının yüksek oranda vergilendirilmesi, zorunlu tüketim mallarının da hiç veya çok düşük oranlarda vergilendirilmesi gerekmektedir. Teorik olarak bakıldığında ÖTV lüks malları kapsadığı için temel ihtiyaç ürünlerini ve dolayısıyla düşük gelir gruplarındaki kişileri olumsuz anlamda etkilememektedir. Ancak ülkeler arasında farklı uygulamalar görülebilmektedir (Ay, 2004: 186).

ÖTV dolaylı vergiler sınıflandırmasında önemli bir yere sahiptir. Dolaylı vergiler ise genel itibariyle yansıtılabilir özellikte olan vergilerdir. Verginin yansıtılabilmesinde malın arz ve talep esnekliği son derece önemlidir. Talep esnekliği düşük olan bir malda yansımanın gerçekleşmesi daha kolaydır (Mckenzie, 1991: 35). Bu durumda zorunlu tüketim malları üzerinden alınan vergi kolay yansıtılabilirken, lüks tüketim malları üzerinden alınan bir verginin yansıtılması daha zor olacaktır.

ÖTVK'ye ekli IV sayılı listede dayanaklı tüketim malları ile lüks tüketim malları tek tek belirtilmiştir. Tablo 2.5'te son 10 yılda (2011-2020) IV sayılı listede bulunan malların tahsilat tutarları, tahsilat/tahakkuk oranları, toplam ÖTV gelirleri içindeki payları ve genel bütçe gelirleri içindeki payları ele alınmıştır.

Tablo 2.5. Diğer ÖTV Kapsamına Giren Mallar ile Dayanaklı Tüketim Mallarına İlişkin ÖTV (2011-2020)

Yıllar	Diğer ÖTV Kapsamına Giren Mallar ile Dayanaklı Tüketim Mallarına İlişkin ÖTV			
	Tahsilat (Bin TL)	T/T Oranı (%)	ÖTV Payı (%)	Genel Bütçe Payı (%)
2011	2.057.748	88,9	3,2	0,7
2012	2.466.816	90,1	3,4	0,7
2013	2.916.325	89,7	3,4	0,7
2014	3.392.471	89,1	3,7	0,8
2015	3.955.781	89,4	3,7	0,8
2016	4.726.061	88,8	3,9	0,8
2017	4.877.178	91,0	3,5	0,7
2018	4.998.006	88,2	3,7	0,6
2019	6.234.986	88,1	4,2	0,7
2020	12.069.982	89,0	5,8	1,1

T/T Oranı: Tahsilat/Tahakkuk Oranı, ÖTV Payı: Toplam ÖTV Gelirleri İçindeki Ağırlığı, Genel Bütçe Payı: Genel Bütçe Gelirleri İçindeki Ağırlığı

Kaynak: HMB, 2021 verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2.5'e göre dayanıklı tüketim ve diğer mallara ilişkin alınan ÖTV tahsilat miktarları yıllar içerisinde sürekli olarak artmıştır. Tahsilat miktarları 2020 yılında bir önceki yıla göre büyük bir artış göstererek yaklaşık iki katına çıkmıştır.

Dayanıklı tüketim ve diğer mallara ilişkin alınan ÖTV'ye esas olan IV sayılı liste, toplam ÖTV gelirleri içerisinde en az paya sahip olan grup konumundadır. IV sayılı listedeki malların toplam ÖTV içindeki payı ve genel bütçe gelirleri içindeki payı Tablo 2.5'te verilmiştir. İlgili malların toplam ÖTV gelirleri içindeki payı son 10 yılında iki katına yakın artarak %5,8 seviyesine gelmiştir. Yine bu malların genel bütçe gelirleri içerisindeki 2020 itibarıyla %1,1 düzeyine yükselmiştir.

IV sayılı listedeki mallardan alınan ÖTV'nin son 10 yılda (2011-2020) genel bütçe gelirleri içerisindeki payının ortalaması %0,76 olmuştur. IV sayılı listede bulunan mallar diğer listelere göre çok daha fazla sayıdadır. Bu listenin çok sayıda malı vergilendirmesi ve toplam vergi gelirleri içerisinde önemli bir paya sahip olamaması, toplumsal tepki ve eleştirilere neden olmaktadır. Hâlihazırda parfüm, saç spreyi, tırnak makası gibi tüketim mallarından %20, buzdolabı, çamaşır makinası, tıraş losyonu gibi tüketim mallarından da %6,7 oranında ÖTV alınmaktadır. Bu doğrultuda ürün çeşitliliğinin fazlalığı ve çok detaylı olması konusunda eleştirilen bu listede, lüks tüketim ürünü sayılamayacak mallar ile lüks kabul edilen mallar üzerinden aynı oranda vergi alınması söz konusudur. Bu durum ise ÖTV'nin gerekçelerinden biri olan dolaylı vergilerde artan oranlılığın sağlanamadığını göstermektedir. ÖTV ile lüks tüketimi yüksek oranda vergilendirilmek suretiyle hem dolaylı vergilerde artan oranlı bir yapı oluşturmak hem de lüks tüketim sonucu ülke içindeki döviz kaynaklarının yurtdışına gitmesine engel olmak amaçlanmaktadır. Fakat vergiye konu olan malların içerisinde hâlen tıraş köpüğü, saç spreyi, gazete, dergi, buzdolabı, tırnak makası gibi ürünlerin bulunması eleştiri konusu olmaktadır (Hanbay, 2013: 160).

ÖTV; geniş bir taban üzerindeki çok aşamalı bir katma değer vergisinden ziyade birtakım teknik veya idari özel sebepler doğrultusunda konulan bir vergi türüdür. ÖTV kapsamındaki malların belirlenmesi ve bu mallara uygulanacak oranların belirlenmesi, nispi fiyat dengesinin sağlanmasında, üretim ve talebin doğru miktarlarda kalmasında son derece önemlidir. Bu kapsamda temel üretim süreçlerinde bu verginin konulması mali amaç doğrultusunda doğru bir karar gibi gözükse de vergi adaletinde olumsuz bir etki meydana getirecektir. Bu haliyle ÖTV gelir sağlama amacından çok, teknik ve sosyal amaçlarla uygulanmaya daha elverişli bir vergi türüdür. Bu sebeple verginin düzenlenmesinde ve uygulanmasında çok dikkatli olmak gerekir (Önder, 2002: 8).

Lüks ürünler ülkeye göre değişiklik gösterebilir. Ayrıca lüks mal olarak sınıflandırılan mallar, ülkelerin gelişmişlik düzeyine, sosyal ve ekonomik durumuna bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Örneğin ulaşım amacıyla satın alınan bir araba, bir ülkede ihtiyaç olarak değerlendirilip özel tüketim vergisine tabi olmayabilirken, başka bir ülkede lüks bir eşya olarak değerlendirilebilir. Çünkü ülkelerin teknolojik ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri birbirinden farklılık gösterebilmektedir. ÖTV kapsamına giren lüks ürünler, teknoloji ve ekonomi ilerledikçe zamanla kendi kategorisinin dışına çıkıyor. Bir zamanlar lüks olarak kabul edilen bir ürün, zamanla tüketicinin vazgeçilmezi haline gelebilir. Bu nedenle özel tüketim vergisine tabi malların zamana göre yeniden dağıtılması gerekmektedir (Ay, 2004: 53).

Az gelişmiş ülkelerde gelir dağılımının eşitsiz yapısı, yüksek gelir gruplarının lüks harcamalarından kaynaklanmakta ve tüketimde eşitsizliğe yol açmaktadır. Teşvik sistemiyle ilgili önemli dağıtım ve vergi maliyetleri olacağından, tüketimin artan oranlı bir vergi politikası kullanılarak vergilendirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan lüks malların tüketiminin vergilerle sınırlandırılması gerekmektedir (Batirel, 1984: 55).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖTV ARTIŞLARINA TÜKETİCİLERİN TEPKİSİ: ALANYA ÖRNEĞİ

Bu bölümde ÖTV'nin etkilerini ele alan literatürdeki çalışmaların bulguları ele alınacak ve Alanya ilçesi özelinde anket çalışmasının sonuçları raporlanacaktır.

3.1. Literatür Taraması

Altıok (2007) tarafından yapılan “*Avrupa Birliği ile İlişkiler Çerçevesinde Özel Tüketim Vergisi Uygulaması ve Türkiye Örneği*” isimli çalışmada, Türkiye’de özel tüketim vergisi uygulamasına tabi olan listeler ve içeriklerinin Avrupa Birliği ile kapsam açısından farklılık göstermesi ve dağınık bir şekilde uygulanmasının olumsuzluklara neden olduğunu ve ÖTV’nin özel tüketime değil de çoğunlukla genel tüketime konu olduğu ortaya konulmaktadır.

Çimen (2009) tarafından yapılan “*Özel Tüketim Vergilerinin Bütçe Gelirleri ve Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkisi*” isimli çalışma literatürde yer alan vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin merkezi bütçe içindeki payının arttıkça dolaysız vergilerden elde edilen gelirlerin payının azalmasının vergi adaletsizliği görüşüne karşın, Türkiye’de dolaylı vergilerde ÖTV gelirlerinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının KDV’den elde edilen gelirlere kıyasla daha yüksek olmasının Özel Tüketim Vergisi’nin adil bir vergi olduğunun göstergesi olduğunu savunmaktadır.

Gülüm (2009) tarafından yapılan “*AB’de ve Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi ve Ekonomik Etkileri*” isimli çalışmada, Türkiye’de yaşanan vergi gelirlerindeki kaybın telafi edilebilmesi ve daha adil bir vergilendirmenin uygulanabilmesi için gelir üzerinden alınan vergilerin arttırılması ile daha adil bir vergilemenin gerçekleşeceği savunulmaktadır. Bunun da mevcut vergilerdeki payların arttırılması yoluyla değil; verginin tabana yayılması ile daha çok kişiden adil bir biçimde alınarak vergi kaçaklarının önlenmesi şeklinde uygulanması gerektiği öne sürülmektedir.

Kukuş (2010) tarafından yapılan “*Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi ve Avrupa Birliği Özel Tüketim Vergisi ile Uyumlaştırılması*” isimli çalışma, AB tarafından alkol, sigara ve akaryakıt üzerinden alınan özel tüketim vergilerinin kamu harcamalarını azaltmak amacı ile alınırken Türkiye’de ise özel tüketim vergilerinin bütçe açıklarının kapatılmasına yardımcı olması bakımından alındığını savunmaktadır.

Hanbay (2013), “*Özel Tüketim Vergisinin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri*” isimli çalışmada dolaylı vergilerin adaletsizliğe yol açtığını ve bütçe açıklarının giderilebilmesi

için özel tüketim vergisinde sürekli artışa gidilmesinin çözümden çok yapısal sorunların giderilmesi için atılacak adımları geciktirici bir etki yarattığını öne sürmektedir.

Ateş (2017) tarafından yapılan “*Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi Uygulaması*” isimli çalışmada, verginin yalnızca gelir sağlama amacı açısından değil diğer amaçları açısından da değerlendirilerek istikrarlı politikaların uygulanabilmesi için gerekli olan adımların atılmasının ÖTV uygulamasının başarısını arttıracığı savunulmaktadır.

Şanver vd., (2017) tarafından yapılan “*Mükelleflerin Özel Tüketim Vergisinde Yapılan Değişikliklere Tepkileri*” isimli çalışmada, vergi gelirleri içerisinde özel tüketim vergisi önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışma, 13 Ekim 2016 tarih ve 29856 sayılı Resmî Gazete’de ve 3 Şubat 2017 tarih ve 29968 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan (II) ve (IV) sayılı listelerde yer alan özel tüketim vergilerinde yapılan değişikliklere ilişkin mükelleflerin tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda 345 kişiyle anket yapıldı. Araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların ÖTV sorunu ve yapılan değişikliklerden haberdar oldukları tespit edilmiştir. İndirimlerin devam etmesi piyasaya olumlu yansiyacak gibi görünüyor. Lüks otomobillerdeki indirimler vergi mükellefleri tarafından adil görülüp desteklenirken, tekne ve yatlarda özel tüketim vergisinin kaldırılması haksızlık olarak değerlendiriliyor.

Türker (2019) tarafından yapılan “*Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki*” isimli çalışmada, ÖTV’ye konu olan malların çeşitliliğinin sınırlandırılarak düşük gelirli vatandaşların aşırı vergilendirmeye maruz kalmalarının önüne geçilebileceği ve böylelikle vergilendirmede adaletin tesis edilebileceği önerilmektedir. Ayrıca ÖTV’nin fiili olarak nihai tüketiciye yansması halinde tüketicilerin bir takvim yılına ait faturaları biriktirerek bir vergi iade sistemine gidilerek ÖTV’nin gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılabileceği de savunulmaktadır.

Şengül (2022) tarafından yapılan “*Türkiye’de Otomotiv Sektörüne Yönelik ÖTV Düzenlemeleri ve İktisadi Etkileri*” isimli çalışmada, otomotiv sektörü Dünya’da ve ülkemizde ekonomiye yaptığı katkılar, diğer sektörlerle olan bağlantıları ve teknolojik gelişmelere öncülük etmesi bakımından lokomotif niteliğindeki sektörler arasında yer almaktadır. Ülkemizde motorlu taşıtlar üzerinden alınan Özel Tüketim Vergisi’nin gelişmiş otomotiv sanayine sahip ülkelere kıyasla oldukça yüksek olduğu ve motorlu taşıt maliyetleri içerisinde önemli bir paya sahip olduğu bilinmektedir. Bu yönüyle otomotiv sektörüne yönelik yapılan Özel Tüketim Vergisi düzenlemelerinin sektöre ve ekonomiye yansımaları büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada ülkemizde otomotiv sektörüne yönelik uygulanan ÖTV düzenlemeleri ve bu yönde

yapılan değişiklikler ele alınmış ve bu değişikliklerin otomotiv sektörüne ve ekonomiye olan yansımaları analiz edilmiştir.

Literatür incelendiğinde otomotiv ve beyaz eşya sektörleriyle ilgili ayrı ayrı çok sayıda çalışmaya rastlanılmıştır. Fakat otomotiv ve beyaz eşya sektörlerinin bir arada incelendiği bir çalışmaya literatür taramasında rastlanılmamıştır. Özel Tüketim Vergisi'nin oran ve matrah değişimlerine tüketicilerin vermiş olduğu tepkilerin nicel olarak araştırıldığı konumuz özelinde başka bir tez çalışmasına rastlanılmamıştır. Bu doğrultuda yapılan bu çalışmanın literatüre bir yenilik kazandırdığı düşünülmektedir.

3.2. Anket Çalışması

Tez çalışmasında kullanılan anket Şanver, Ayas ve Topalfakıoğlu'nun "Mükelleflerin Özel Tüketim Vergisinde Yapılan Değişikliklere Tepkileri (2017)" adlı makalesinden derlenerek hazırlanmıştır. Baz alınan anket çalışmasına ekleme çıkarmalar yapılarak geçerlilik ve güvenilirlik testleri de yapılarak özgün bir anket oluşturulmuştur.

3.2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın temel amacı ÖTV'nin oran ve matrah değişimlerinin tüketicilerin satın alma davranışları üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Araştırma için tüketicilere yöneltilen sorular ile beyaz eşya ve otomotiv sektöründeki ÖTV oranlarının değişimi üzerinden veriler elde edilmiştir. Bu bağlamda bireylerin ÖTV hakkında ne kadar bilgiye sahip olduğu ve bu durumu ne kadar sorgulayabiliyor olduğu araştırılmıştır. Ayrıca araştırmanın bir diğer amacı, yüksek vergiler uygulayarak tüketimin azaltılması amacıyla uygulanan ÖTV'nin bireylerin tüketim alışkanlıklarını ne yönde etkilediğini ve ankete katılan katılımcılar üzerinden ÖTV'nin ne şekilde algılandığını ortaya koymak bu araştırmanın diğer önemli amaçlarıdır.

3.2.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini Antalya şehrinin Alanya ilçesinde yaşayan motorlu taşıt ve beyaz eşya tüketicileri oluşturmaktadır.

3.2.3. Örneklem

Araştırmanın örneklemine Alanya ilçesinde yaşayan 387 tüketici oluşturmaktadır. Katılımcılar kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

3.2.3.1. Normal Dağılıma Uygunluk

Verilerin normal dağılıma uygunluğunun tespiti Kolmogorov Smirnov testi ile incelenmiştir.

Tablo 3.1. Normal Dağılıma Uygunluk

	Kolmogorov-Smirnov ^a		
	Değer	sd	p
ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum	0,318	337	0,783
ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım	0,301	337	0,809
ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracacağını düşünüyorum	0,250	337	0,799
ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağını düşünüyorum	0,326	337	0,697
ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğrattır.	0,223	337	0,882
Lüks Otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil buluyorum	0,235	337	0,805
Tekne ve Yatlardan ÖTV alınmamasını adil buluyorum	0,366	337	0,710
Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.	0,259	337	0,785
Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.	0,304	337	0,745
ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendiriyor.	0,285	337	0,741
ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelliyor.	0,407	337	0,596
ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden oluyor.	0,362	337	0,675
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebim azalır.	0,323	337	0,697
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilirim.	0,265	337	0,740
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.	0,237	337	0,846
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşir.	0,351	337	0,660
Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	0,208	337	0,846
Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	0,250	337	0,823
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	0,210	337	0,848
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	0,216	337	0,847
Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur	0,380	337	0,630
Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olur	0,337	337	0,683
Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur	0,298	337	0,720

Kolmogorov Smirnov testi sonuçlarına göre; ölçek maddelerinin normal dağılıma uygunluk gösterdiği görülmüştür. Bu yüzden karşılaştırmalarda parametrik testler kullanılmıştır.

3.2.4. Analizler

Araştırmanın veri analizinde değerlendirilebilir nitelikteki anket formlarının SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırmada frekans ve yüzde oranları için tablo ve anket formunda yer alan değişkenlerin frekans analizi hesaplanmıştır. Ayrıca çalışmamızda kullanılmış olan istatistiki analizler Ek 2’de tanımlarıyla beraber sunulmuştur.

3.2.5. Bulgular

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.2.5.1. Demografik Bilgilerin Dağılımı

Katılımcıların demografik bilgileri dağılımı frekans analizi yardımıyla incelenmiştir.

Tablo 3.2. Demografik Bilgiler

		n	%
Cinsiyet	Erkek	240	62,0
	Kadın	147	38,0
	Total	387	100,0
Yaş	0-25	56	14,5
	26-40	207	53,5
	41-50	76	19,6
	51-60	29	7,5
	61-70	19	4,9
	Total	387	100,0
Medeni Durum	Bekar	139	35,9
	Evli	248	64,1
	Total	387	100,0
Eğitim Durumu	İlköğretim	174	45,0
	Lise	24	6,2
	Ön Lisans	16	4,1
	Lisans	141	36,4
	Yüksek Lisans	32	8,3
	Total	387	100,0
Meslek	Akademisyen	6	1,6
	Çiftçi	1	,3
	Diğer	81	20,9

	Emekli	21	5,4
	Esnaf/Tacir	18	4,7
	Ev Hanımı	15	3,9
	İşçi	33	8,5
	Memur	159	41,1
	Öğrenci	20	5,2
	Serbest Meslek	33	8,5
	Total	387	100,0
Gelir	0-11402 TL	25	6,5
	11402-20000 TL	75	19,5
	20000-30000 TL	134	34,8
	30.001-50.000 TL	100	26,0
	50.001-100.000 TL	42	10,9
	100.001 ve üstü	9	2,3
	Total	385	100,0

Katılımcıların dağılımı cinsiyet bağlamında incelendiğinde erkek katılımcıların oranı %62, kadın katılımcıların oranı ise %38'dir. Yaş gruplarına göre dağılım incelendiğinde 25 yaşından küçük olanların oranı %14,5, 26-40 yaşında olanların oranı %53,5, 41-50 yaş arasında olanların oranı %19,6, 51-60 yaş arasında olanların oranı %7,5, 61-70 yaş arasında olanların oranı %4,9'dur. Bekâr olanların oranı %35,9, evli olanların oranı %64,1'dir. Anket verileri Eğitim durumu açısından incelendiğinde ilköğretim diplomasına sahip olan kişilerin oranı %45, lise mezunları oranı %6,2, ön lisans mezunu olanların oranı %4,1, lisans diplomasına sahip kişilerin oranı %36,4, yüksek lisans diplomasına sahip kişilerin oranı ise %8,3'tür. Gelire göre anket katılımcılara bakıldığında ise; geliri 0-11402 TL olanların oranı %6,5, 11402-20000 TL olanların oranı %19,5, 20000-30000 TL geliri olanların oranı %34,8, 30001-50000 TL gelir sahibi olanların oranı %26, 50001-100000 TL gelire sahip olan kişilerin oranı %10,9, 100000 TL ve üzeri gelir elde eden katılımcıların olanların oranı ise %2,3'tür.

3.2.5.2. Anket Sorularına Verilen Cevapların Dağılımı

Anket sorularına katılımcıların verdikleri yanıtların dağılımı frekans analizi aracılığıyla incelenmiştir.

Tablo 3.3. Anket Sorularına Verilen Cevapların Dağılımı

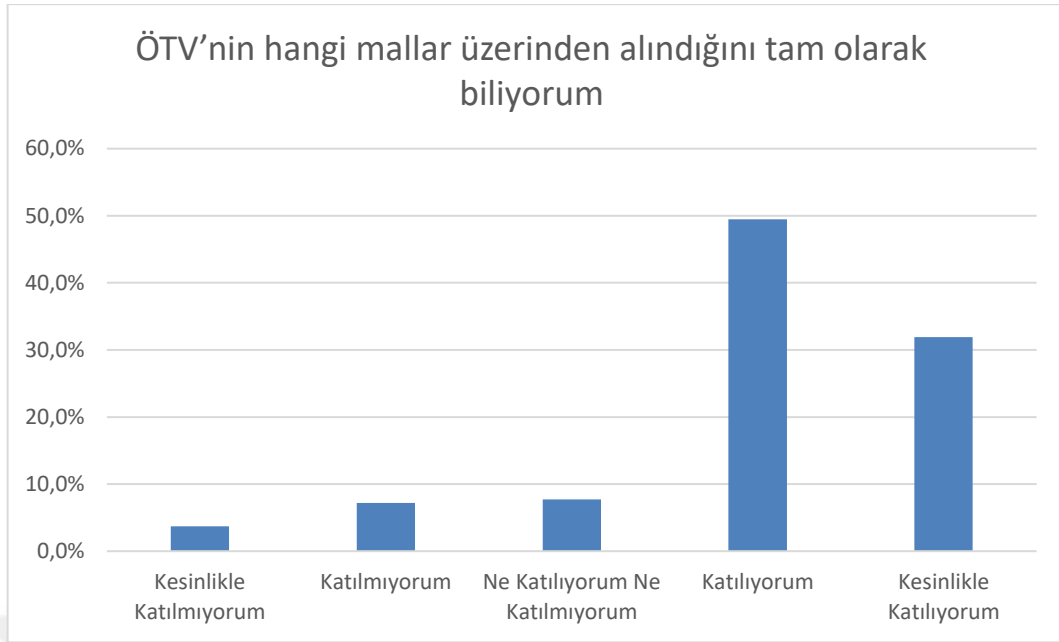
	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
ÖTV'nin hangi mallar üzerinden	14	3,7%	27	7,2%	29	7,7%	186	49,5%	120	31,9%

alındığını tam olarak biliyorum										
ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım	40	10,5%	26	6,8%	43	11,3%	158	41,6%	113	29,7%
ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracığını düşünüyorum	37	9,7%	18	4,7%	55	14,4%	119	31,2%	152	39,9%
ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağını düşünüyorum	23	6,0%	13	3,4%	36	9,4%	92	24,1%	217	57,0%
ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğrattır.	78	20,6%	59	15,6%	66	17,4%	122	32,2%	54	14,2%
Lüks Otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil buluyorum	81	21,3%	28	7,4%	41	10,8%	89	23,4%	141	37,1%
Tekne ve Yatlardan ÖTV alınmamasını adil buluyorum	216	57,0%	16	4,2%	18	4,7%	65	17,2%	64	16,9%
Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.	60	15,9%	24	6,4%	36	9,5%	96	25,5%	161	42,7%
Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.	23	6,0%	31	8,1%	39	10,2%	88	23,1%	200	52,5%
ÖTV zammı ikinci el otomobil	23	6,1%	14	3,7%	41	10,8%	104	27,4%	197	52,0%

almaya yönlendiriyor.										
ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelliyor.	12	3,2%	10	2,6%	23	6,1%	66	17,5%	267	70,6%
ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden oluyor.	14	3,7%	15	4,0%	37	9,8%	73	19,3%	239	63,2%
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebim azalır.	18	4,8%	20	5,3%	25	6,6%	99	26,3%	215	57,0%
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilirim.	28	7,4%	17	4,5%	31	8,2%	113	30,1%	187	49,7%
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.	25	6,6%	29	7,7%	68	18,1%	123	32,7%	131	34,8%
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşir.	15	4,0%	12	3,2%	24	6,4%	91	24,1%	235	62,3%
Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	124	33,1%	58	15,5%	45	12,0%	99	26,4%	49	13,1%
Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	149	39,6%	45	12,0%	46	12,2%	94	25,0%	42	11,2%

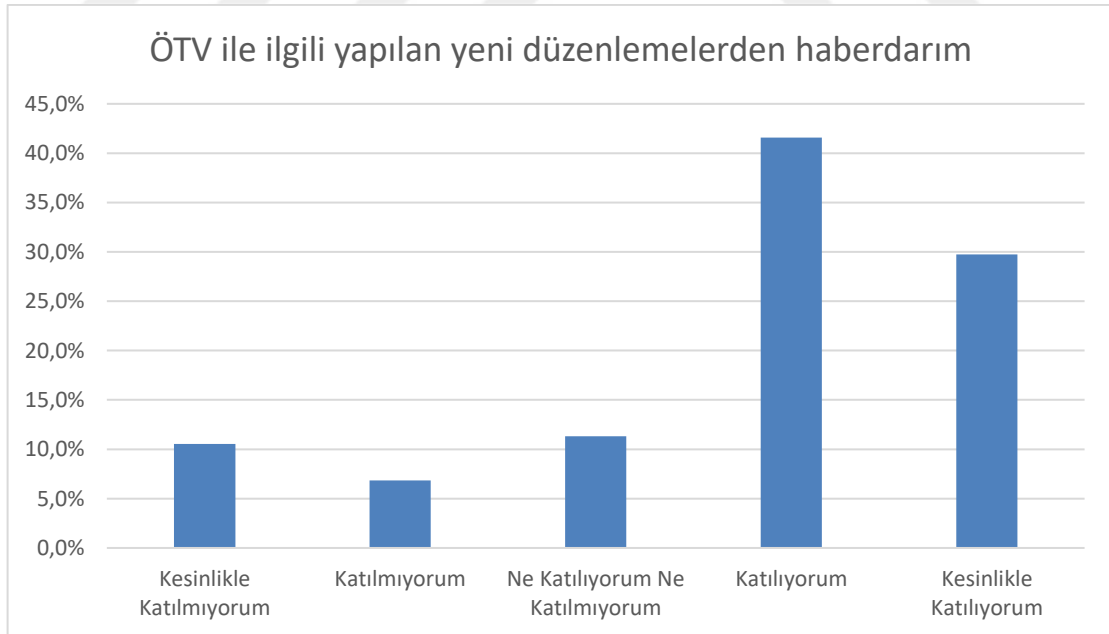
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	128	34,3%	49	13,1%	52	13,9%	91	24,4%	53	14,2%
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	133	35,6%	56	15,0%	50	13,4%	93	24,9%	42	11,2%
Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur	15	4,0%	15	4,0%	25	6,6%	77	20,4%	245	65,0%
Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olur	18	4,7%	15	4,0%	30	7,9%	93	24,5%	223	58,8%
Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur	18	4,8%	24	6,3%	26	6,9%	106	28,0%	204	54,0%

Bu bölümden itibaren ise anket sorularına katılımcıların verdikleri yanıtlar frekans analizi çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmıştır;

Şekil 3.1. ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığına dair bulgular

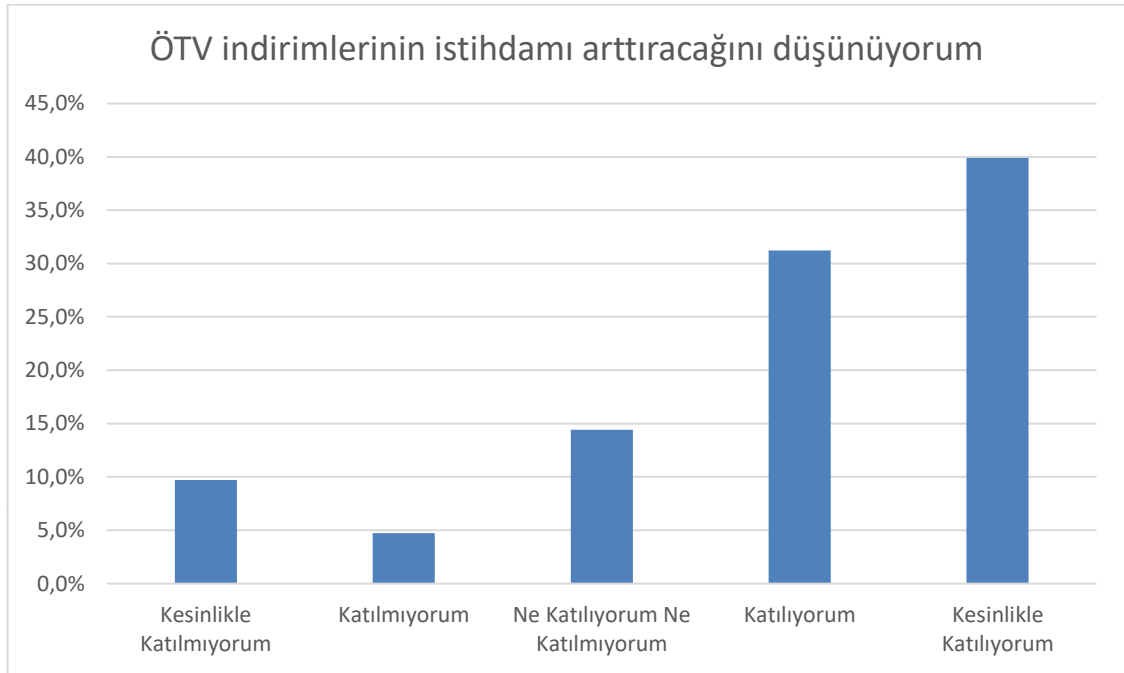
“ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %3,7, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %7,2, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %7,7'dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %49,5, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %31,9'dur.

Şekil 3.2. ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemeler ile ilgili bulgular

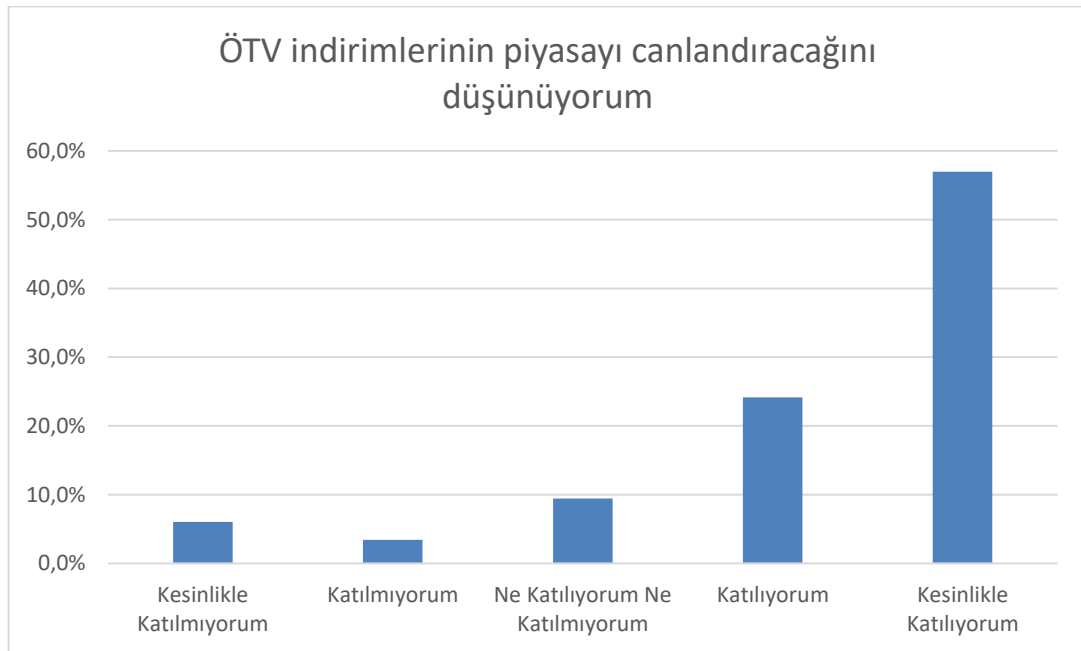
“ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %10,5, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6,8, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %11,3'tür.

Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %41,6, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %29,7'dir.

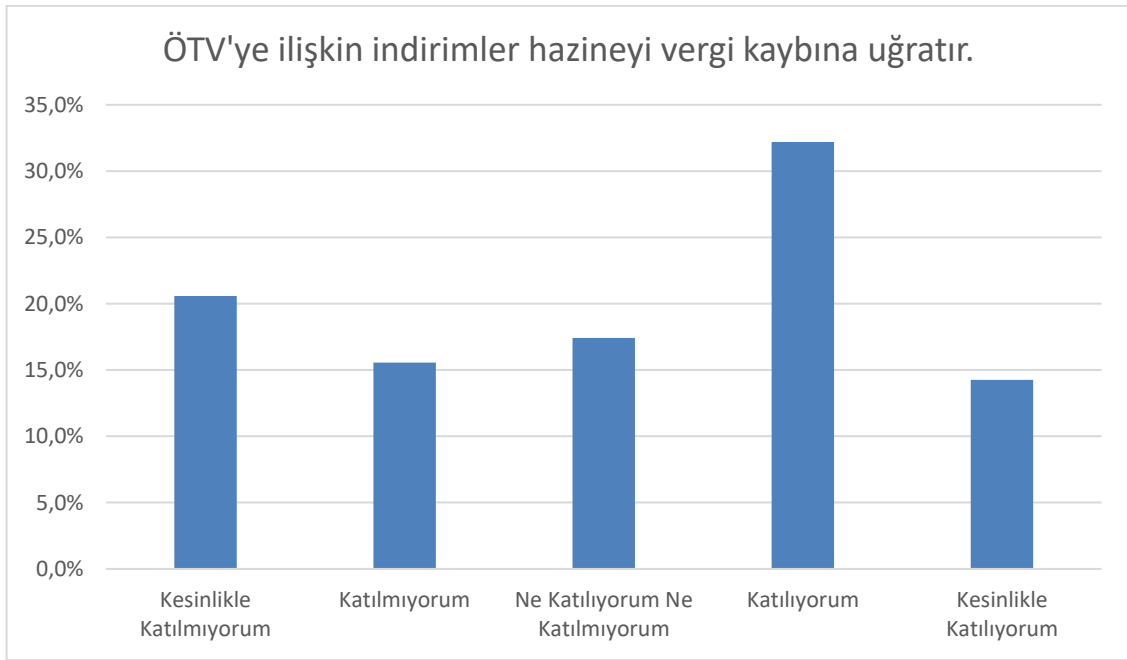
Şekil 3.3. ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracığına dair bulgular

“ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracığını düşünüyorum” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %9,7, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4,7, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %14,4’tür. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %31,2, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %39,9’dur.

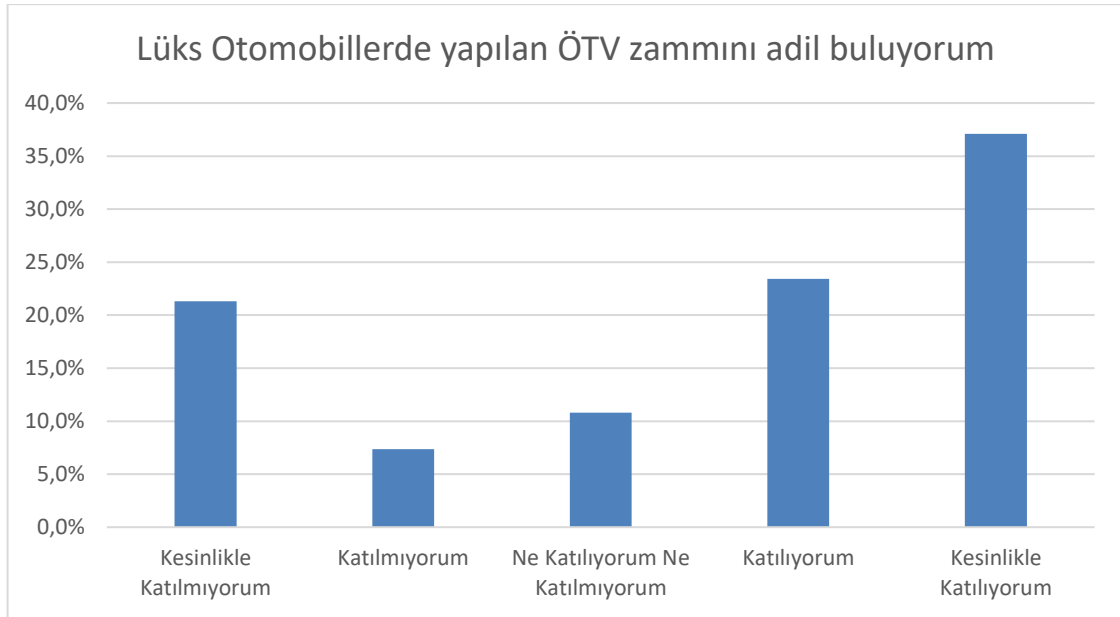
Şekil 3.4. ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağına dair bulgular

“ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağını düşünüyorum” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %3,4, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %9,4’tür. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %24,1, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %57’dir.

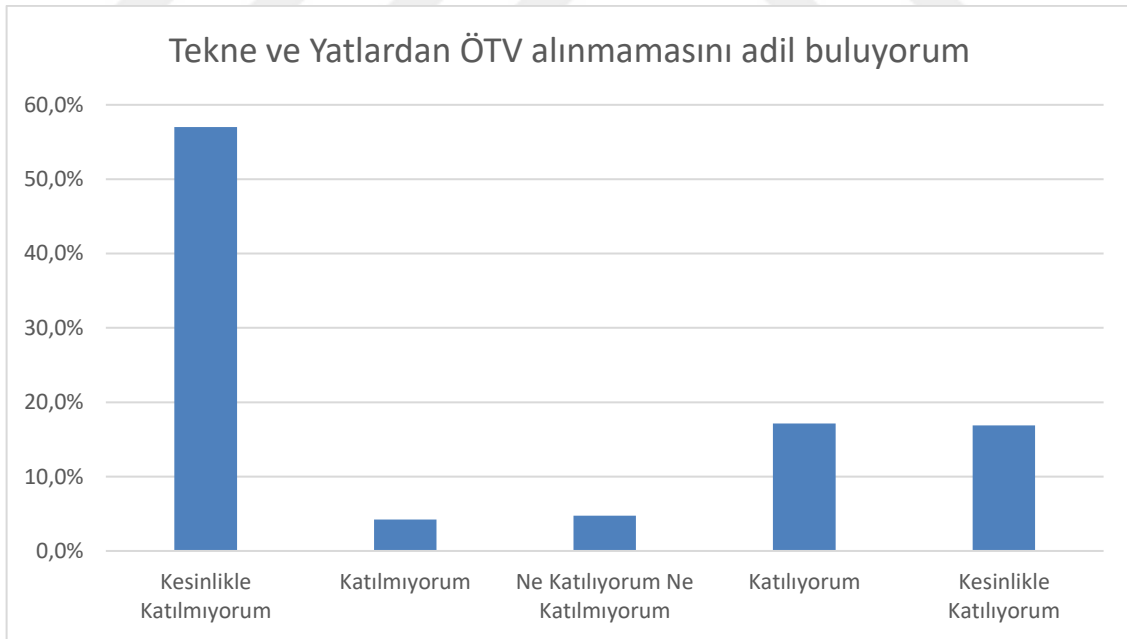
Şekil 3.5. ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına dair bulgular

“ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğrattır” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %20,6, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %15,6, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %17,4’tür. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %32,2, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %14,2’dir.

Şekil 3.6. Lüks otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil bulma durumuna dair bulgular

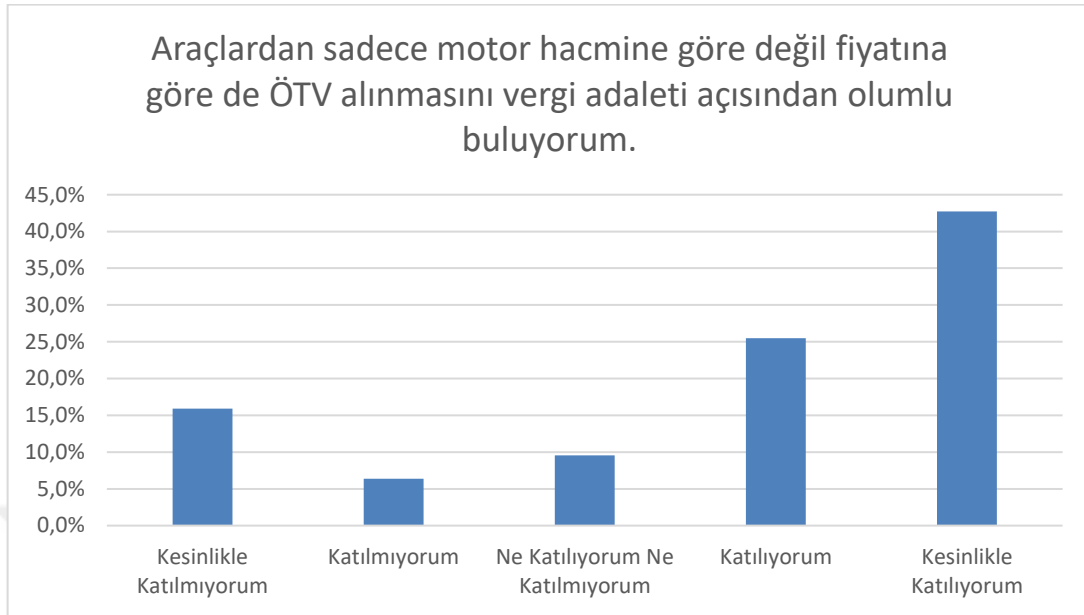
“Lüks Otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil buluyorum” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %21,3, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %7,4, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %10,8’dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %23,4, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %37,1’dir.

Şekil 3.7. Tekne ve yatlardan ÖTV alınmamasını adil bulma durumuna dair bulgular

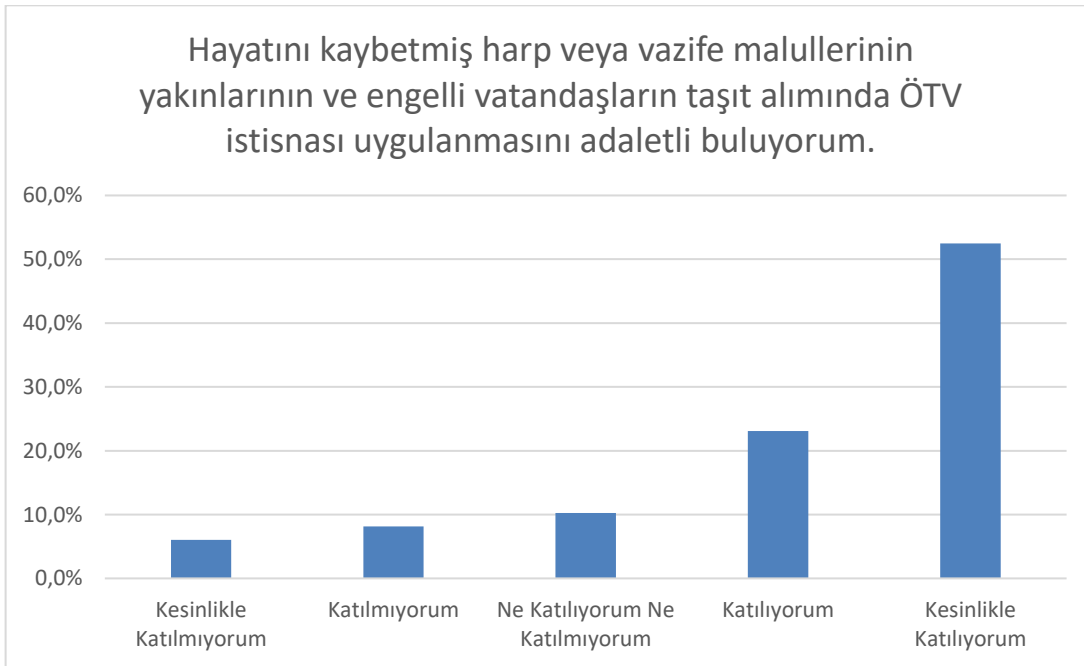
“Tekne ve Yatlardan ÖTV alınmamasını adil buluyorum” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %57, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4,2, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4,7’dir.

Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %17,2, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %16,9'dur.

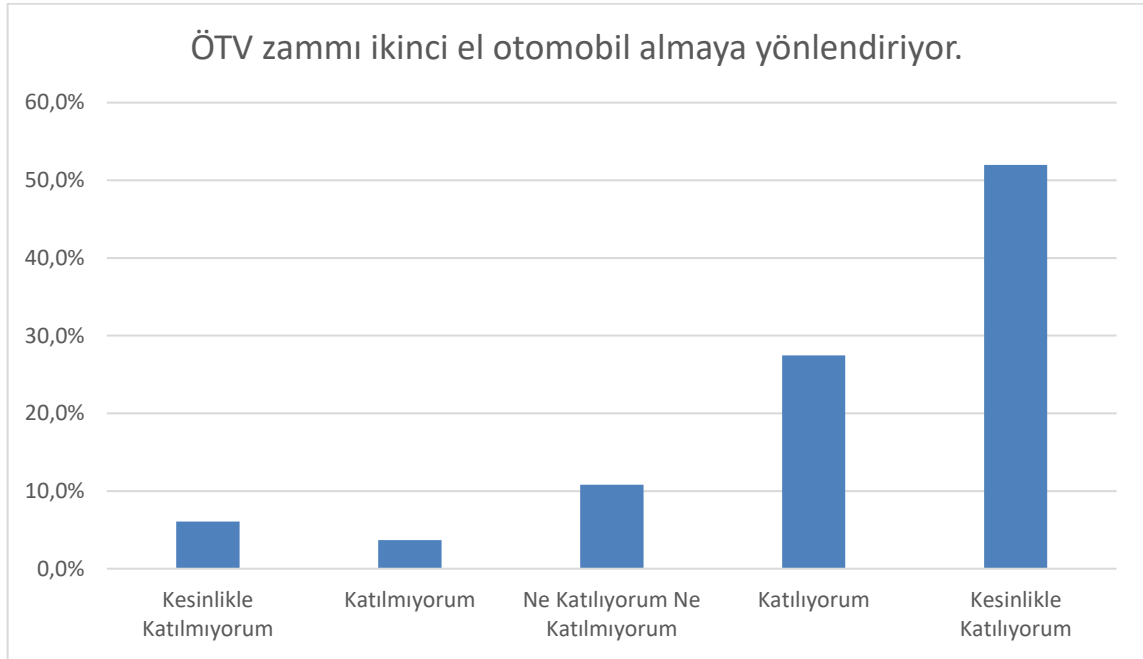
Şekil 3.8. Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu bulma durumuna dair bulgular

“Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %15,9, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6,4, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %9,5'dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %17,2, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %16,9'dur.

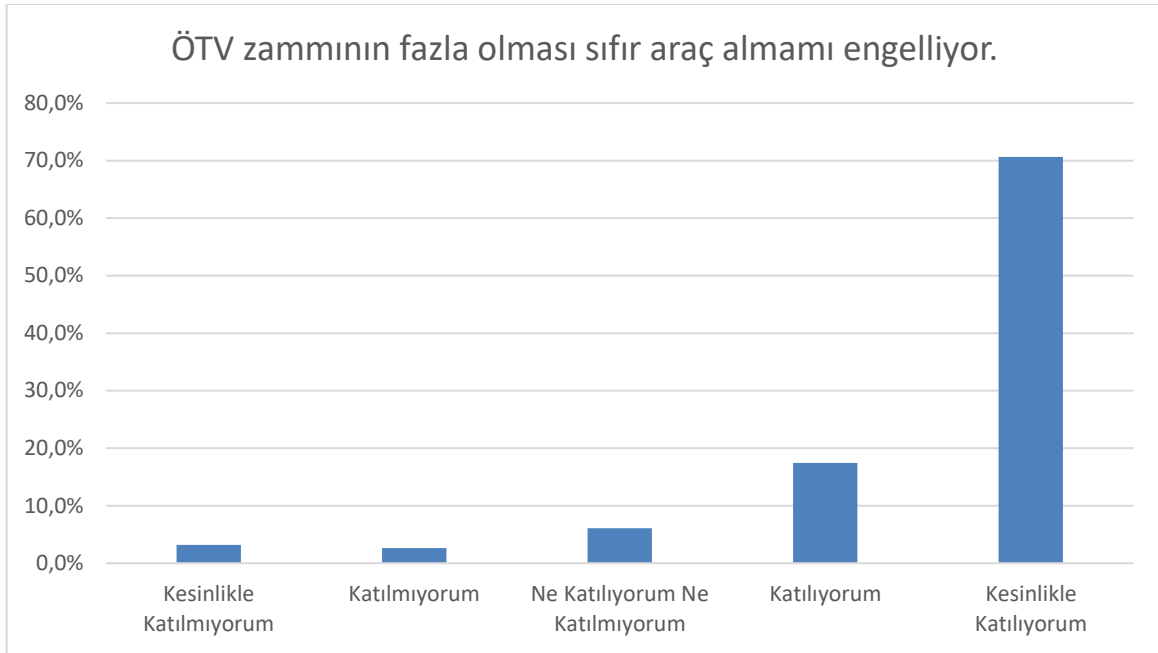
Şekil 3.9. Hayatını kaybetmiş harp ve vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli bulma durumuna dair bulgular

“Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %8,1, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %10,2’dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %23,1, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %52,5’tir.

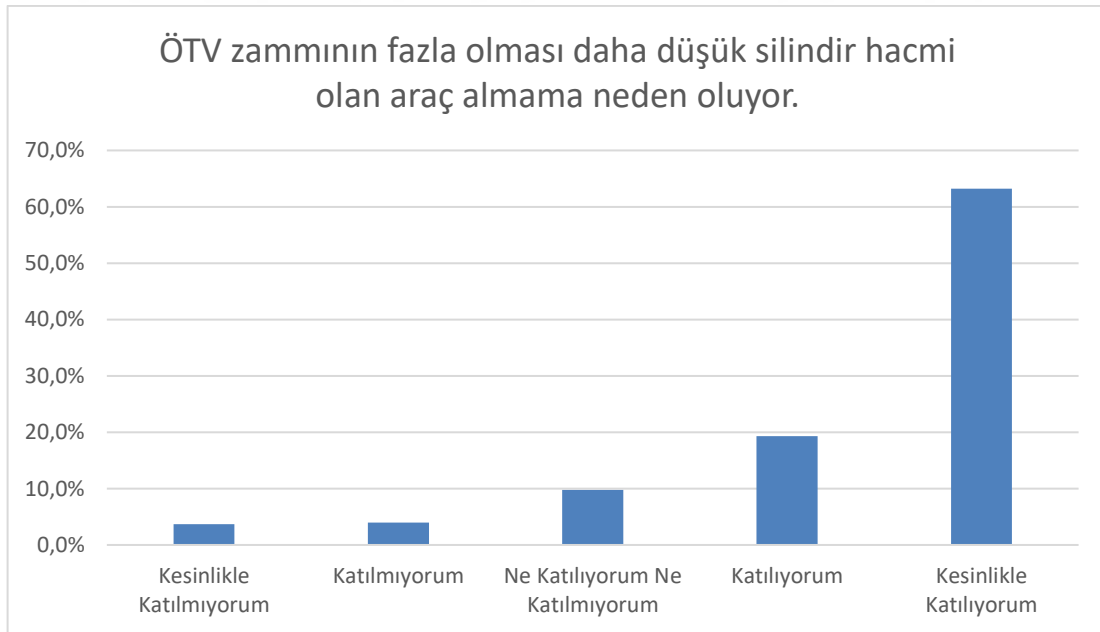
Şekil 3.10. ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendirme durumuna dair bulgular

“ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendiriyor.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6,1, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %8,1, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %10,2’dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %23,1, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %52,5’tir.

Şekil 3.11. ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelleme durumuna dair bulgular

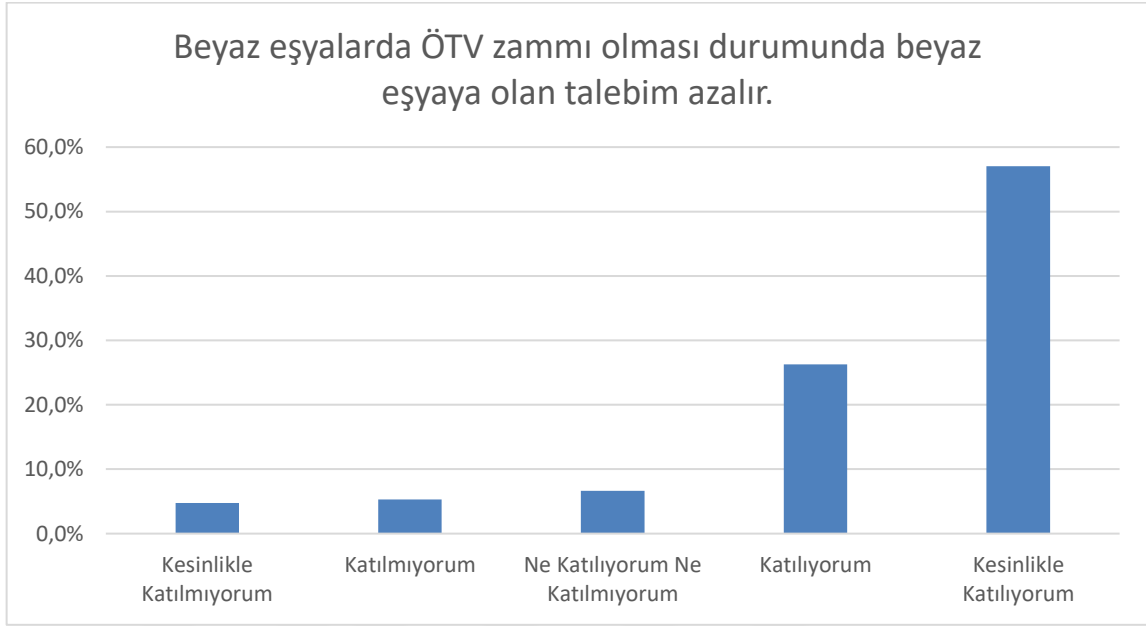
“ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelliyor.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum cevabı verenlerin oranı %3,2, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %2,6, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6,1’dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %17,5, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %70,6’dır.

Şekil 3.12. ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden olma durumuna dair bulgular

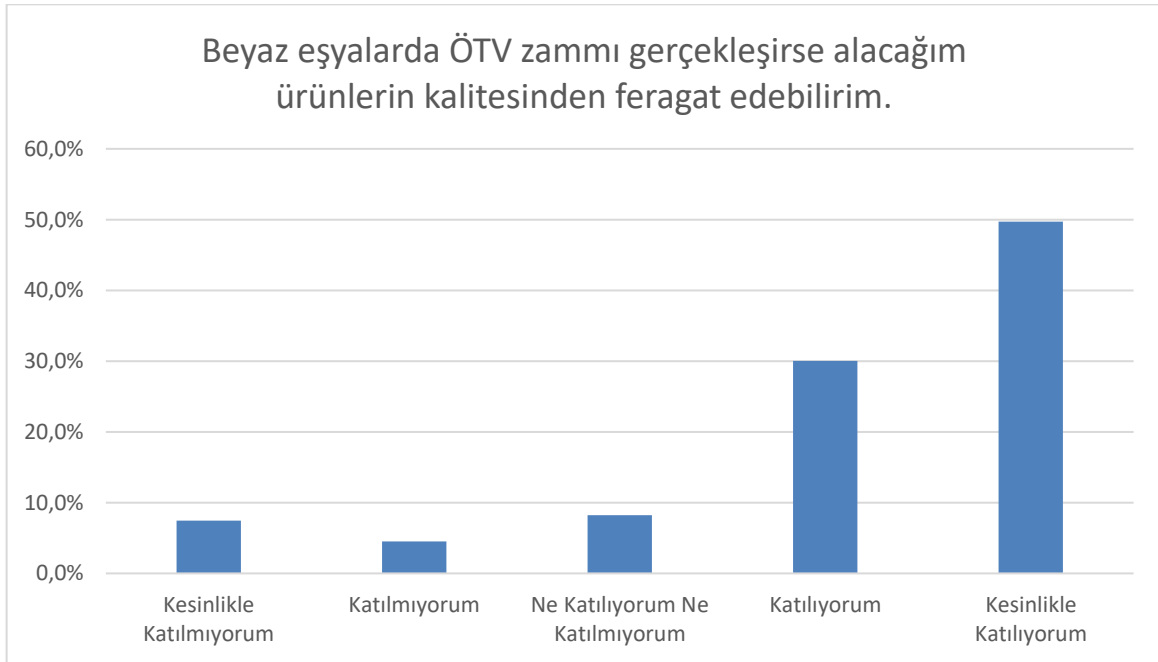
“ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden oluyor.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %3,7, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren

katılımcıların oranı %9,8'dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %19,3, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %63,2'dir.

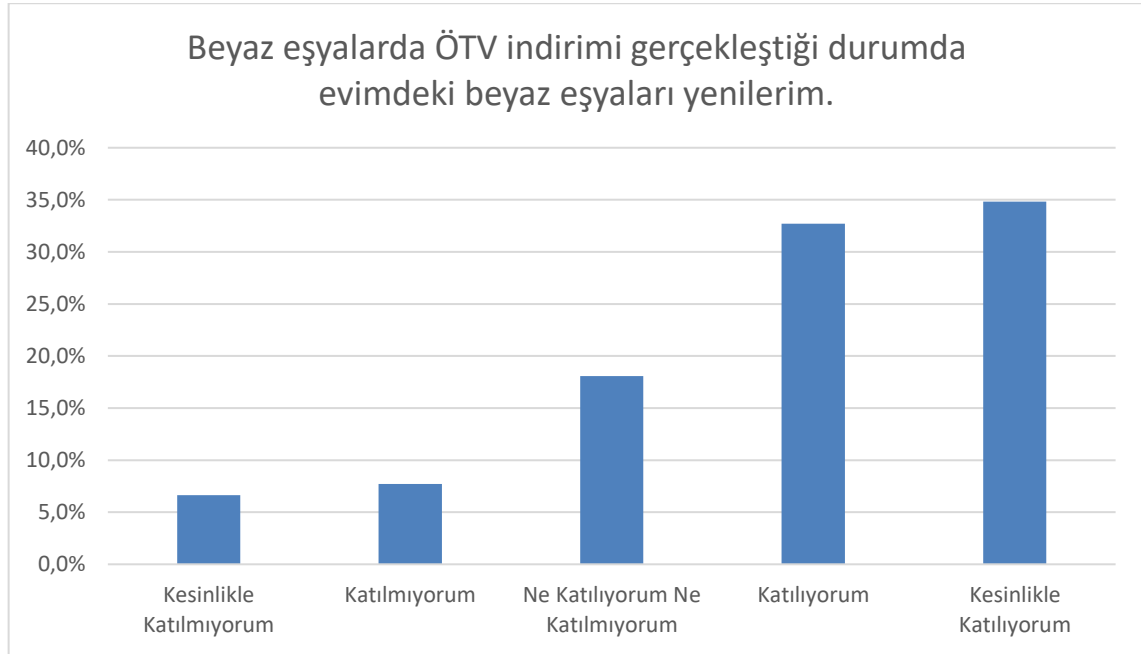
Şekil 3.13. Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebin azalma durumuna dair bulgular

“Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebim azalır.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4,8, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %5,3, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6,6'dır. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %26,3, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %57'dir.

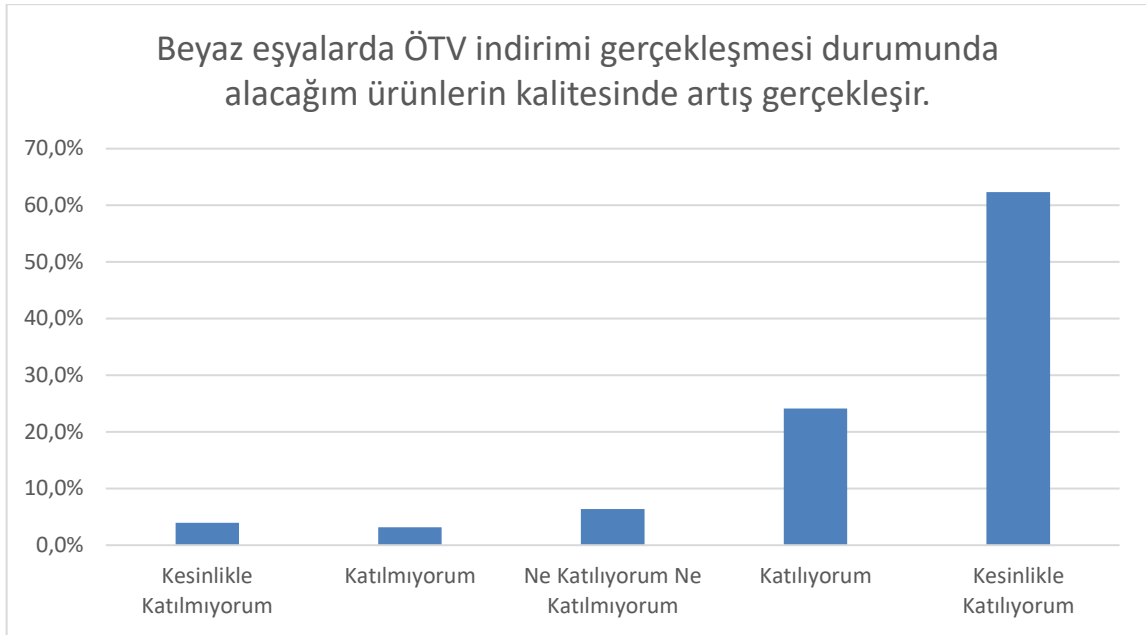
Şekil 3.14. Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilme durumuna dair bulgular

“Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilirim.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %7,4, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4,5, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %8,2’dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %30,1, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %49,7’dir.

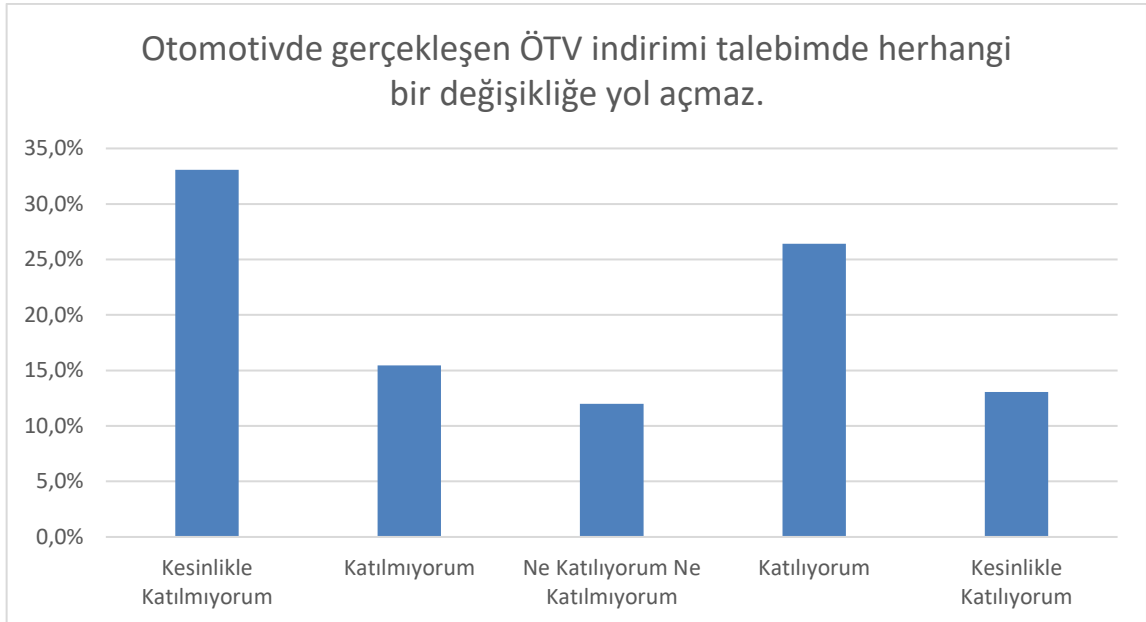
Şekil 3.15. Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenileme durumuna dair bulgular

“Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6,6, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %7,7, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %18,1’dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %32,7, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %34,8’dir.

Şekil 3.16. Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşme durumuna dair bulgular

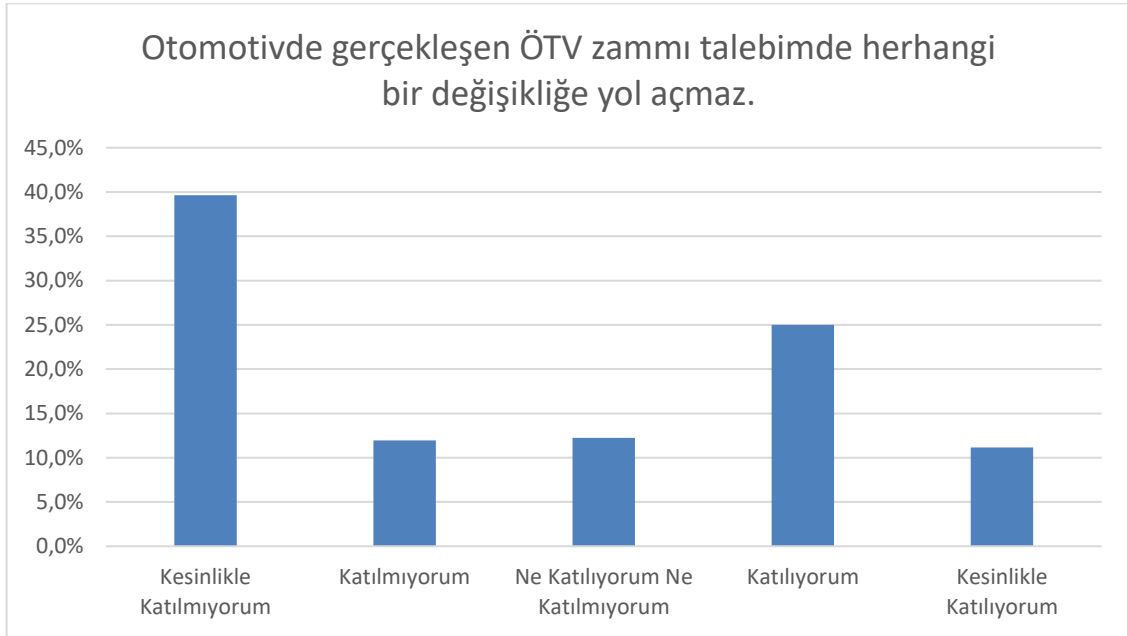
“Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşir.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %3,2, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6,4’tür. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %24,1, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %62,3’tür.

Şekil 3.17. Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açma durumuna dair bulgular

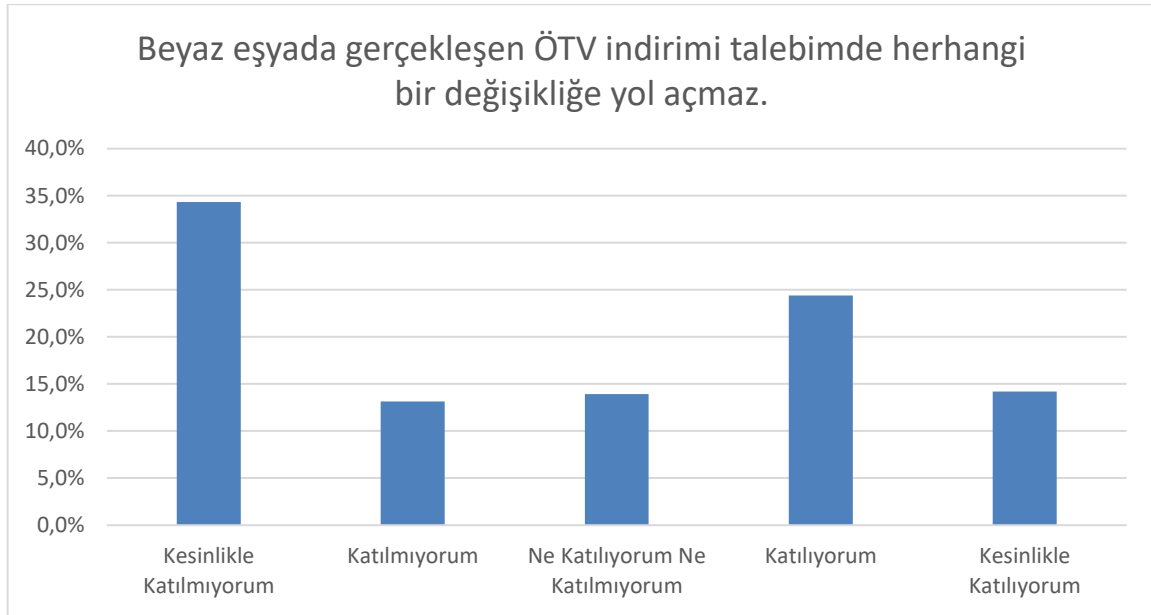
“Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %33,1, katılmıyorum

yanıtı veren katılımcıların oranı %15,5, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %12'dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %26,4, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %13,1'dir.

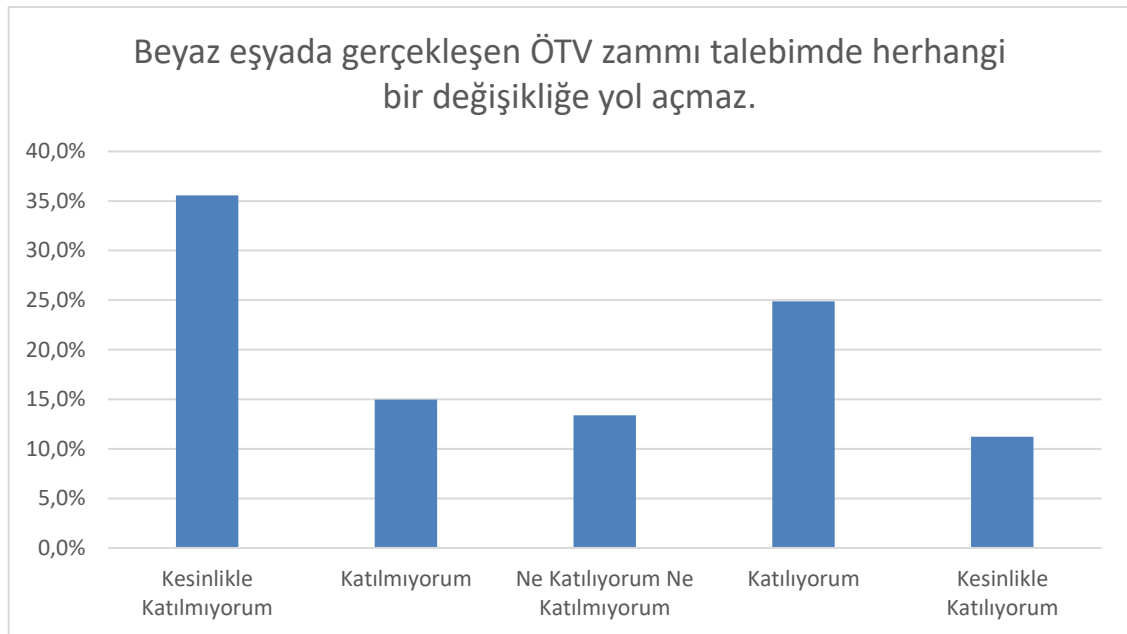
Şekil 3.18. Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açma durumuna dair bulgular

“Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %39,6, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %12, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %12,2'dir. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %25, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %11,2'dir.

Şekil 3.19. Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açma durumuna dair bulgular

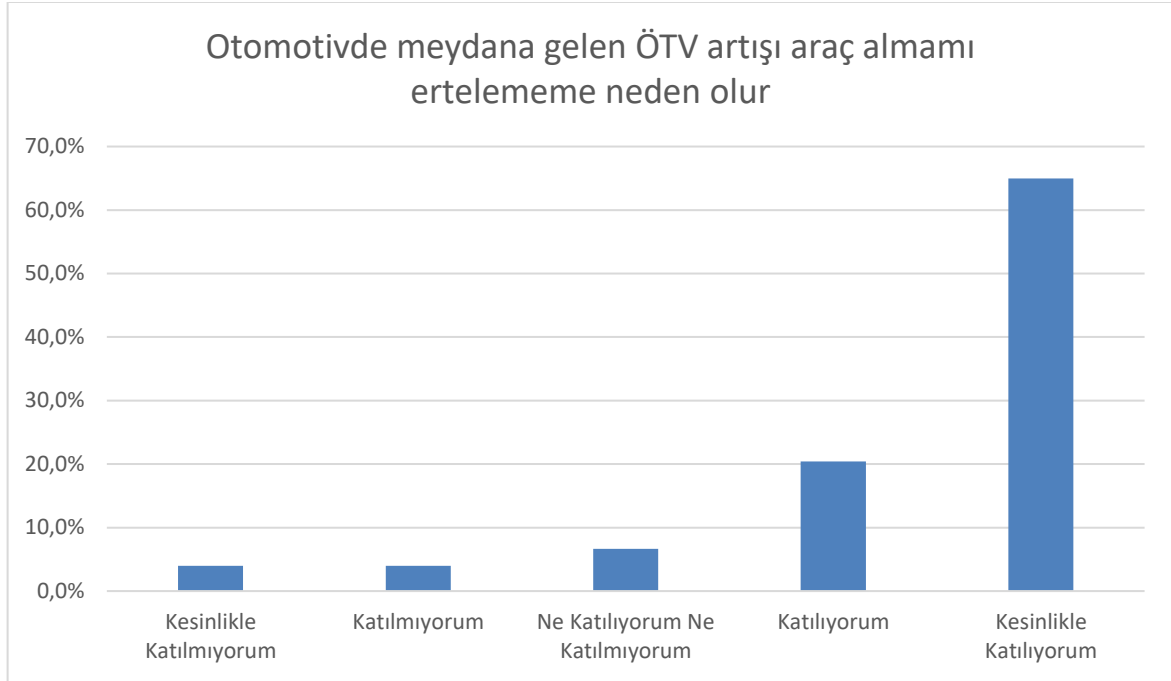
“Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %34,3, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %13,1, ne katılıyorum ne katılmıyorum cevabı yanıtı veren katılımcıların %13,9’dur. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %24,4, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %14,2’dir.

Şekil 3.20. Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açma durumuna dair bulgular

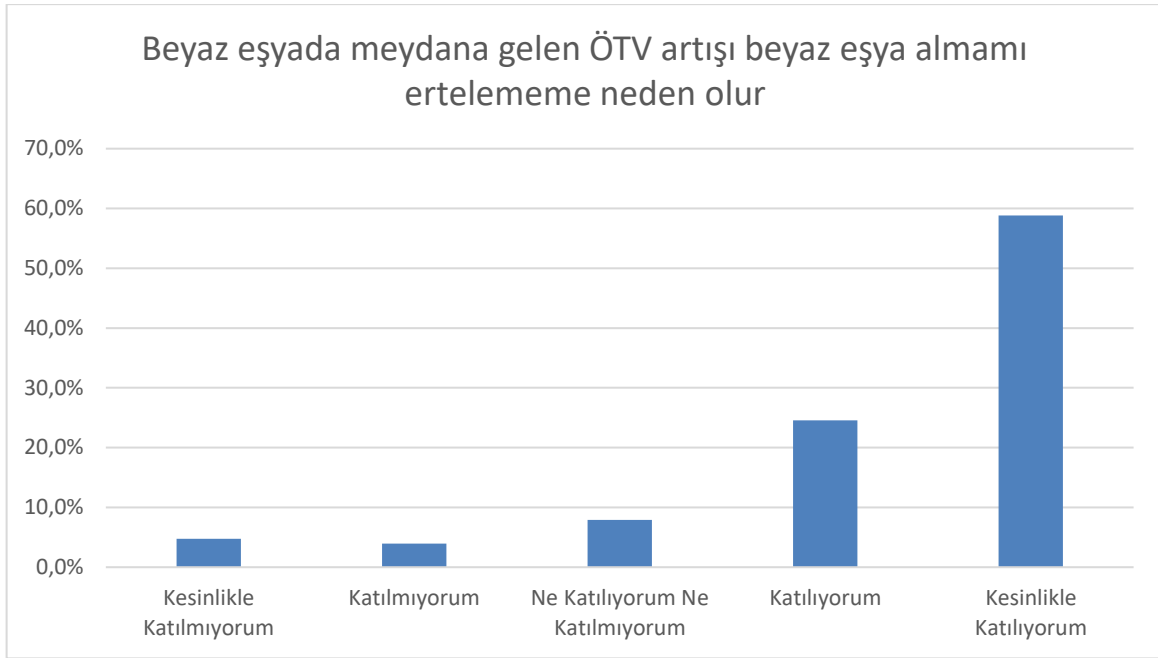
“Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %35,6, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %15, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren

katılımcıların oranı %13,4'tür. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %24,9, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %11,2'dir.

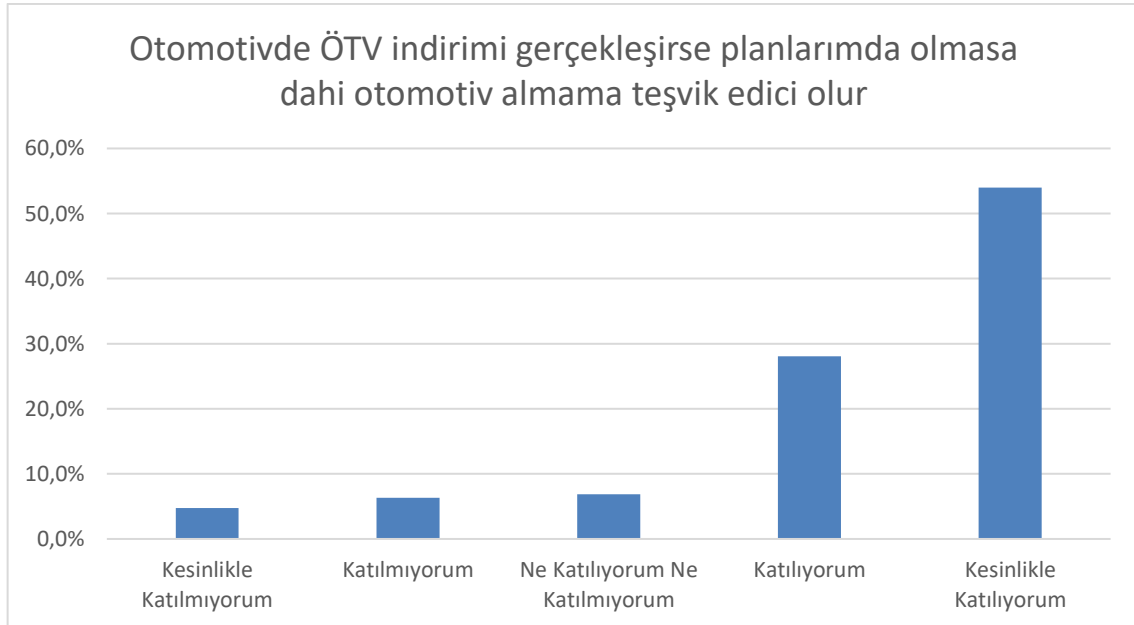
Şekil 3.21. Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olma durumuna dair bulgular

“Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6,6'dır. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %20,4, kesinlikle katılıyorum c yanıtı veren katılımcıların oranı %65'tir.

Şekil 3.22. Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olma durumuna dair bulgular

“Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olur.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4,7, katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %7,9’dur. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %24,5, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %58,8’dir.

Şekil 3.23. Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olma durumuna dair bulgular

“Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur.” ifadesi için kesinlikle katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %4,8,

katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6,3, ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %6,9'dur. Katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %28, kesinlikle katılıyorum yanıtı veren katılımcıların oranı %54'tür.

3.2.5.3. Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi

Çalışmamızda kullanılan ölçeğin geçerlilik düzeyinin belirlenebilmesi amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi öncesinde verilerin faktör analizi için uygunluğunun belirlenebilmesi amacıyla KMO katsayısı ve Bartlett Küresellik Testi anlamlılık düzeyi incelenmiştir.

Tablo 3.4. Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi

KMO		,839
Bartlett Küresellik Testi	Ki kare	3640,320
	sd	253
	p	0,000

KMO katsayısının 1'e yakın olması ve Bartlett Küresellik Testi anlamlılık düzeyinin <0,05 olması nedeniyle verilerin faktör analizinin yapılması için uygun olduğu görülmektedir.

Aşağıda verilen toplam açıklanan varyans oranı tablosunda özdeğeri 1'den büyük faktör sayısı 6 olduğu için 23 maddenin 6 maddenin altında ağırlıklandığı söylenebilir.

Tablo 3.5. Varyans Analizi

Faktör	Başlangıç Özdeğerleri			Kareler Toplamı		
	Total	Varyans %	Birikimli %	Total	Varyans %	Birikimli %
1	5,947	25,856	25,856	5,947	25,856	25,856
2	4,014	17,451	43,307	4,014	17,451	43,307
3	1,752	7,618	50,925	1,752	7,618	50,925
4	1,256	5,459	56,384	1,256	5,459	56,384
5	1,183	5,146	61,530	1,183	5,146	61,530
6	1,075	4,673	66,203	1,075	4,673	66,203
7	,907	3,942	70,145			
8	,787	3,421	73,566			
9	,674	2,932	76,498			
10	,655	2,847	79,345			
11	,605	2,633	81,978			
12	,587	2,553	84,531			
13	,514	2,236	86,767			
14	,482	2,096	88,863			
15	,422	1,836	90,698			
16	,387	1,684	92,382			
17	,338	1,470	93,852			
18	,307	1,333	95,185			

19	,280	1,216	96,401			
20	,246	1,071	97,472			
21	,225	,977	98,449			
22	,214	,928	99,377			
23	,143	,623	100,000			

Birinci faktörün tek başına varyans açıklama oranı %25,86, ikinci faktör tek başına toplam varyansın %%17,45'ini, üçüncü faktör tek başına toplam varyansın %7,618'ini, dördüncü faktör tek başına toplam varyansın %5,459'unu, beşinci faktör tek başına toplam varyansın %5,146'sını, altıncı faktör tek başına toplam varyansın %4,673'ünü açıklamakta olup 6 faktör birlikte toplam varyansın %66,2'sini açıklamaktadır.

Aşağıda verilen madde ağırlık matrisinde ise maddelerin hangi faktör altında ağırlıklandığı belirtilmiştir.

Tablo 3.6. Faktör Analizi

	Faktör					
	1	2	3	4	5	6
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebim azalır.	0,788					
Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olur	0,750					
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilirim.	0,707					
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.	0,705					
Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur	0,691					
Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur	0,671					
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşir.	0,658					
ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelliyor.	0,620					
ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden oluyor.	0,544					
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.		0,889				
Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.		0,884				
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.		0,861				

Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.		0,853				
Tekne ve Yatlardan ÖTV alınmamasını adil buluyorum		0,612				
Lüks Otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil buluyorum			0,813			
Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.			0,786			
ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğratar.			0,563			
ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendiriyor.				0,712		
Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.				0,671		
ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağını düşünüyorum					0,853	
ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracığını düşünüyorum					0,848	
ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım						0,854
ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum						0,846

Buna göre; 11,12,13,14,15,16,21,22 ve 23. Maddeler birinci faktör altında, 7,17,18,19,20. Maddeler ikinci faktör altında, 5,6 ve 8. Maddeler üçüncü faktör altında, 9 ve 10. Maddeler dördüncü faktör altında, 3 ve 4. Maddeler beşinci faktör altında, 1 ve 2. Maddeler ise altıncı faktör altında ağırlıklanmıştır.

Ölçeğin güvenirlik düzeyinin belirlenmesi amacıyla elde edilmiş olan cronbach alfa katsayısı 0,855 olarak hesaplanmış olup ölçeğin oldukça yüksek oranda güvenilir olduğu görülmüştür.

3.2.5.4. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Değişimi

Ölçek maddelerine katılım düzeylerinin cinsiyete göre ortalama düzeyleri ve bu ortalamalar arasında meydana gelen farkın anlamlı olup olmadığı bağımsız gruplarda t testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 3.7. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Değişimi

	Erkek		Kadın		t	p
	Ort	ss	Ort	ss		
ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum	4,03	1,01	3,91	1,01	1,180	0,239
ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım	3,84	1,24	3,55	1,25	2,206	0,028*

ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracığını düşünüyorum	3,91	1,28	3,80	1,24	0,786	0,433
ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağını düşünüyorum	4,29	1,10	4,12	1,20	1,403	0,162
ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğratar.	3,15	1,37	2,85	1,35	2,073	0,039*
Lüks Otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil buluyorum	3,65	1,55	3,19	1,54	2,822	0,005*
Tekne ve Yatlardan ÖTV alınmamasını adil buluyorum	2,45	1,73	2,13	1,49	1,836	0,067
Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.	4,00	1,34	3,27	1,55	4,878	0,000*
Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.	4,21	1,16	3,86	1,30	2,729	0,007*
ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendiriyor.	4,16	1,17	4,16	1,10	-0,005	0,996
ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelliyor.	4,55	,88	4,41	1,07	1,404	0,161
ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden oluyor.	4,40	1,01	4,25	1,11	1,365	0,173
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebim azalır.	4,27	1,10	4,23	1,11	0,280	0,780
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilirim.	4,14	1,17	4,04	1,23	0,728	0,467
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.	3,87	1,15	3,71	1,24	1,255	0,210
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşir.	4,40	,97	4,35	1,10	0,469	0,640
Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,83	1,53	2,50	1,36	2,102	0,036*
Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,68	1,54	2,36	1,37	2,056	0,040*
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,89	1,53	2,41	1,39	3,047	0,002*
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,76	1,51	2,36	1,34	2,639	0,009*
Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur	4,38	1,03	4,39	1,07	-0,118	0,906
Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olur	4,25	1,08	4,35	1,09	-0,897	0,370
Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur	4,25	1,04	4,12	1,24	1,078	0,282

*p<0,05

Bağımsız gruplarda t testi sonuçlarına göre;

ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım.

ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğratar.

Lüks Otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil buluyorum.

Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.

Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.

Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.

Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.

Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.

Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.

İfadelerine katılım düzeyi cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Anlamlı farklılık gösteren bu ifadelerin tümü için erkeklerin ifadelere katılım düzeyi kadınlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

3.2.5.5. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Yaşa Göre Değişimi

Ölçek maddelerine katılım düzeylerinin yaşa göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile analiz edilmiştir.

Tablo 3.8. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Yaşa Göre Değişimi

	0-25		26-40		41-50		51-60		61-70		F	p
	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss		
ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum	3,69	1,10	3,92	1,03	4,19	,90	4,59	,50	3,83	1,15	4,991	0,001*
ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım	3,55	1,36	3,62	1,27	4,00	1,13	4,28	,75	3,56	1,50	3,098	0,016*
ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracığını düşünüyorum	4,00	1,29	3,73	1,29	3,99	1,26	4,10	1,05	4,11	1,18	1,314	0,264
ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağını düşünüyorum	4,16	1,19	4,20	1,13	4,19	1,22	4,31	1,14	4,72	,57	0,984	0,416
ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğrattır.	3,07	1,14	2,98	1,40	3,04	1,39	3,38	1,35	3,12	1,65	0,578	0,679
Lüks Otomobillerde	3,24	1,47	3,39	1,59	3,58	1,56	3,86	1,46	4,11	1,37	1,756	0,137

yapılan ÖTV zammını adil buluyorum												
Tekne ve Yatlardan ÖTV alınmamasını adil buluyorum	2,30	1,58	2,12	1,57	2,59	1,76	2,83	1,83	2,83	1,72	2,388	0,051
Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.	3,27	1,42	3,64	1,47	4,07	1,41	3,93	1,46	4,35	1,32	3,502	0,008*
Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.	4,15	1,15	3,96	1,28	4,24	1,20	4,41	,82	4,06	1,35	1,436	0,221
ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendiriyor.	4,23	1,18	4,05	1,18	4,26	1,06	4,38	,98	4,35	1,17	1,056	0,378
ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelliyor.	4,45	1,07	4,48	,91	4,55	1,00	4,57	,88	4,53	1,07	0,144	0,966
ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden oluyor.	4,34	1,03	4,28	1,11	4,38	1,03	4,61	,69	4,59	1,00	0,899	0,465
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebim azalır.	4,16	1,20	4,15	1,16	4,55	,84	4,29	,98	4,47	1,12	2,067	0,085
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin	3,91	1,17	4,11	1,21	4,20	1,22	4,10	,94	4,19	1,38	0,510	0,728

kalitesinden feragat edebilirim.												
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.	3,76	1,18	3,67	1,23	4,14	1,00	4,00	1,16	4,00	1,26	2,450	0,046*
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşir.	4,30	1,04	4,37	1,00	4,39	1,10	4,41	1,02	4,53	,83	0,174	0,952
Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,60	1,47	2,56	1,42	2,95	1,60	3,10	1,45	3,13	1,54	1,897	0,110
Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,55	1,45	2,45	1,45	2,70	1,59	2,79	1,54	2,94	1,61	0,879	0,477
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,76	1,44	2,62	1,46	2,74	1,61	3,00	1,56	3,06	1,61	0,718	0,580
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,84	1,44	2,50	1,44	2,59	1,53	2,86	1,46	2,94	1,48	1,053	0,379
Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur	4,50	1,01	4,28	1,10	4,49	,99	4,59	,73	4,44	1,09	1,095	0,359
Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı	4,34	1,07	4,18	1,18	4,42	,92	4,52	,74	4,44	1,09	1,199	0,311

ertelememe neden olur												
Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur	4,30	1,04	4,12	1,17	4,21	1,08	4,59	,82	4,19	1,33	1,244	0,292

*p<0,05

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre;

ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum.

ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım.

Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.

Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.

İfadelerine katılım düzeyi yaş farklılığına göre anlamlı seviyede farklılık göstermektedir (p<0,05). Oluşan bu farklılık hangi gruptan kaynaklanmış olduğunu anlamak için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre;

“ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum” ifadesine 41-50 ve 51-60 yaş grubundaki katılımcıların katılım düzeyi 0-25 ve 26-40 yaş grubundaki katılımcılara kıyasla anlamlı derecede daha yüksektir. Ayrıca 51-60 yaş arasındaki katılımcıların ifadeye katılım oranı 61-70 yaş arasındaki katılımcılardan anlamlı derecede daha fazladır.

“ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım” ifadesi için; 41-50 ve 51-60 yaş grubuna sahip katılımcıların katılım düzeyi 0-25 ve 26-40 yaş grubundan anlamlı derecede daha yüksektir.

“Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.” ifadesine 41-50 yaş arası katılımcıların katılım düzeyi 0-25 ve 26-40 yaş grubu katılımcılarından anlamlı derecede daha yüksektir. Ayrıca 51-60 yaş grubu kişilerin ifadeye katılım düzeyi 0-25 yaş grubundan anlamlı derecede daha yüksektir.

“Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.” İfadesi için 41-50 yaş grubu kişilerin ifadeye katılım düzeyi 26-40 yaş grubundaki katılımcılardan önemli derecede fazladır.

3.2.5.6. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Medeni Duruma Göre Değişimi

Ölçek maddelerine katılım düzeylerinin katılımcıların medeni durumuna göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasında oluşan farkın anlamlı olup olmadığı bağımsız gruplarda t testi aracılığıyla incelenmiştir.

Tablo 3.9. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Medeni Duruma Göre Değişimi

	Medeni Durum				t	p
	Bekar		Evli			
	Ort	ss	Ort	ss		
ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum	3,80	1,09	4,09	0,95	-2,716	0,007*
ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım	3,51	1,33	3,86	1,19	-2,630	0,009*
ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracacağını düşünüyorum	3,82	1,26	3,89	1,27	-0,509	0,611
ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağını düşünüyorum	4,21	1,06	4,23	1,18	-0,201	0,841
ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğratar.	3,03	1,30	3,05	1,41	-0,111	0,912
Lüks Otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil buluyorum	3,36	1,53	3,54	1,57	-1,116	0,265
Tekne ve Yatlardan ÖTV alınmamasını adil buluyorum	2,37	1,63	2,30	1,67	0,378	0,706
Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.	3,44	1,47	3,89	1,43	-2,900	0,004*
Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.	4,10	1,14	4,07	1,27	0,288	0,774
ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendiriyor.	4,18	1,10	4,14	1,16	0,250	0,803
ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelliyor.	4,48	0,97	4,51	0,95	-0,296	0,768
ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden oluyor.	4,32	1,04	4,36	1,06	-0,282	0,778
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebim azalır.	4,16	1,18	4,31	1,06	-1,281	0,201
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilirim.	4,04	1,23	4,14	1,18	-0,786	0,432
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.	3,82	1,17	3,81	1,20	0,029	0,977
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşir.	4,42	0,99	4,35	1,03	0,673	0,501
Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,64	1,49	2,75	1,47	-0,637	0,525
Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,49	1,48	2,60	1,49	-0,672	0,502
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,71	1,49	2,71	1,51	0,006	0,995

Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,63	1,50	2,60	1,43	0,201	0,841
Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur	4,36	1,07	4,40	1,03	-0,404	0,687
Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olur	4,29	1,05	4,29	1,10	-0,011	0,991
Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur	4,18	1,11	4,21	1,13	-0,301	0,764

*p<0,05

Bağımsız gruplarda t testi sonuçlarına göre;

ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum.

ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım.

Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.

İfadelerine katılım düzeyi medeni duruma göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (p<0,05). Evli olanların ifadelere katılım düzeyi bekar olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

3.2.5.7. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Eğitim Durumuna Göre Değişimi

Ölçek maddelerine katılım düzeylerinin eğitim durumuna göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

Tablo 3.10. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Eğitim Durumuna Göre Değişimi

	İlköğretim		Lise		Ön Lisans		Lisans		Y.Lisans		t	p
	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss		
ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum	4,15	0,89	3,59	1,37	4,38	0,89	3,85	1,10	3,78	,83	3,523	0,008*
ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım	3,86	1,18	3,39	1,62	4,13	1,02	3,58	1,32	3,75	1,02	1,796	0,129
ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracığını düşünüyorum	3,91	1,19	4,39	1,20	3,56	1,63	3,79	1,29	3,75	1,30	1,481	0,207
ÖTV indirimlerinin piyasayı	4,13	1,24	4,61	0,58	4,50	1,03	4,24	1,08	4,28	1,14	1,211	0,306

canlandıracağını düşünüyorum												
ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğrattır.	3,13	1,39	3,04	1,52	2,75	1,57	2,99	1,34	2,91	1,23	0,478	0,752
Lüks Otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil buluyorum	3,58	1,50	3,22	1,88	3,25	1,61	3,33	1,56	3,84	1,57	1,168	0,325
Tekne ve Yatlardan ÖTV alınmamasını adil buluyorum	2,28	1,62	2,96	1,87	2,94	1,84	2,23	1,61	2,25	1,67	1,568	0,182
Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.	3,83	1,43	3,86	1,64	4,13	1,45	3,53	1,49	3,75	1,37	1,161	0,328
Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.	4,09	1,18	3,73	1,52	4,31	1,25	4,09	1,23	4,06	1,19	0,611	0,655
ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendiriyor.	4,28	1,04	4,09	1,34	4,13	1,26	4,09	1,18	3,84	1,27	1,289	0,274
ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelliyor.	4,55	0,89	4,48	1,08	4,63	0,72	4,47	1,01	4,28	1,08	0,659	0,621
ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden oluyor.	4,44	0,96	4,33	1,24	4,06	1,34	4,33	1,08	4,06	1,11	1,206	0,308

Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebim azalır.	4,38	0,99	4,45	1,06	4,44	0,81	4,12	1,23	3,94	1,13	2,052	0,087
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilirim.	4,28	1,10	4,29	1,19	3,87	1,41	3,96	1,28	3,75	1,05	2,399	0,050
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.	3,92	1,16	4,18	1,14	4,31	1,01	3,60	1,24	3,66	1,04	2,898	0,022*
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşir.	4,40	0,98	4,41	1,10	4,75	0,58	4,35	1,05	4,16	1,14	0,976	0,421
Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,76	1,49	3,00	1,69	2,44	1,50	2,63	1,44	2,75	1,46	0,509	0,729
Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,50	1,46	3,00	1,60	2,44	1,55	2,55	1,49	2,69	1,51	0,639	0,635
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,70	1,53	3,00	1,80	2,88	1,63	2,65	1,42	2,75	1,39	0,320	0,864
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,56	1,45	2,95	1,60	2,56	1,55	2,64	1,46	2,56	1,44	0,363	0,835
Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç	4,44	1,02	4,59	0,67	4,19	1,38	4,37	1,03	4,13	1,21	0,977	0,420

almamı ertelememe neden olur												
Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olur	4,33	1,04	4,36	1,18	4,38	1,36	4,26	1,08	4,13	1,18	0,310	0,871
Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur	4,33	1,06	4,14	1,13	4,69	0,60	4,09	1,16	3,81	1,31	2,623	0,035*

*p<0,05

Tek yönlü yapılan varyans analizi sonuçlarına göre;

“ÖTV’nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum”

“Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.”

“Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur”

İfadelerine verilen cevaplar katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Oluşan bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit edebilmek amacıyla yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre;

“ÖTV’nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum” ifadesi için; ilköğretim ve ön lisans mezunlarının ifadeye katılım düzeyi lise ve lisans mezunlarından anlamlı derecede daha yüksektir.

“Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.” ifadesi için; ilköğretim, lise ve ön lisans mezunlarının ifadeye katılım düzeyi lisans mezunlarından anlamlı derecede daha yüksektir.

“Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur” ifadesi için; ön lisans mezunlarının ifadeye katılım düzeyi lisans ve yüksek lisans mezunlarından, ilköğretim mezunlarının ifadeye katılım düzeyi yüksek lisans mezunlarından anlamlı derecede daha yüksektir.

3.2.5.8. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Gelire Göre Değişimi

Ölçek maddelerine katılım düzeylerinin gelir düzeyine göre ortalamaları ve bu ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

Tablo 3.11. Ölçek Maddelerine Verilen Cevapların Gelire Göre Değişimi

	0-11402 TL		11402-20000 TL		20000-30000 TL		30.001-50.000 TL		50.001-100.000 TL		100.001 ve üstü		F	p
	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss	Ort	ss		
ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum	3,88	1,30	3,93	1,03	3,83	1,04	4,28	0,82	4,02	0,87	3,89	1,45	2,410	0,036*
ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım	3,44	1,39	3,67	1,46	3,69	1,22	3,81	1,18	3,95	1,06	3,89	1,27	0,692	0,630
ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracığını düşünüyorum	3,64	1,32	3,74	1,32	3,84	1,33	4,01	1,17	4,12	1,11	3,56	1,13	1,025	0,402
ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağını düşünüyorum	4,28	1,17	4,04	1,22	4,19	1,17	4,32	1,06	4,48	1,02	4,00	1,32	1,035	0,397
ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğratar.	3,21	1,22	3,12	1,33	2,96	1,37	3,00	1,44	3,14	1,30	3,11	1,83	0,277	0,926
Lüks Otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil buluyorum	3,54	1,38	3,53	1,47	3,52	1,57	3,38	1,62	3,45	1,66	3,44	1,74	0,124	0,987
Tekne ve Yatlardan ÖTV alınmamasını adil buluyorum	2,44	1,83	2,53	1,67	2,31	1,63	2,30	1,64	2,02	1,60	2,44	1,94	0,548	0,740
Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından	3,96	1,37	3,45	1,48	3,81	1,45	3,75	1,48	3,69	1,52	4,22	1,30	0,965	0,439

olumlu buluyorum.														
Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.	3,8 8	1,3 3	4,1 4	1,1 7	4,0 0	1,3 1	4,2 0	1,1 8	3,9 5	1,1 5	4,3 3	1,0 0	0,63 5	0,673
ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendiriyor.	4,1 2	1,4 2	4,1 7	1,2 0	4,1 9	1,1 1	4,1 4	1,0 9	4,1 2	1,2 1	3,8 9	0,7 8	0,13 8	0,984
ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelliyor.	4,2 5	1,2 9	4,5 9	0,8 8	4,4 5	1,0 0	4,5 6	0,8 5	4,4 8	0,9 7	4,4 4	1,0 1	0,62 1	0,684
ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden oluyor.	3,9 2	1,2 2	4,3 9	1,0 8	4,3 4	1,0 6	4,3 0	1,0 5	4,5 2	0,9 2	4,6 7	0,5 0	1,28 3	0,270
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebim azalır.	3,9 2	1,3 5	4,3 3	1,1 9	4,2 3	1,0 8	4,2 0	1,1 3	4,5 7	0,6 3	4,0 0	1,3 2	1,37 4	0,233
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilirim.	3,8 0	1,4 1	4,3 1	0,9 9	4,0 5	1,2 4	4,1 6	1,1 4	4,0 5	1,2 5	3,5 6	1,5 9	1,24 9	0,286

Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.	3,80	1,29	4,08	1,03	3,80	1,22	3,76	1,27	3,64	1,06	3,44	1,24	1,145	0,336
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşir.	4,25	1,19	4,39	1,09	4,33	1,04	4,44	0,89	4,50	0,94	4,11	1,27	0,446	0,816
Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,96	1,62	2,96	1,50	2,78	1,41	2,61	1,50	2,21	1,44	2,67	1,58	1,627	0,152
Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,88	1,62	2,76	1,59	2,58	1,39	2,50	1,53	2,05	1,38	2,67	1,41	1,529	0,180
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	3,12	1,51	3,04	1,59	2,70	1,43	2,62	1,46	2,00	1,32	3,11	1,83	3,200	0,008*
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.	2,84	1,34	2,97	1,58	2,50	1,40	2,66	1,46	2,00	1,29	2,89	1,62	2,771	0,018*
Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı	4,04	1,43	4,49	0,91	4,35	1,08	4,41	0,99	4,62	0,73	3,56	1,59	2,337	0,041*

ertelememe neden olur														
Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olur	4,2 0	1,2 2	4,3 7	1,0 6	4,2 5	1,1 0	4,2 7	1,1 2	4,5 0	0,7 7	3,6 7	1,4 1	1,05 2	0,387
Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur	4,1 6	1,1 1	4,3 7	0,9 6	3,9 9	1,2 6	4,2 8	1,0 5	4,4 3	0,9 9	3,8 9	1,2 7	1,81 2	0,110

*p<0,05

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre;

ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum.

Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.

Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.

Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur.

İfadelerine katılım düzeyleri gelire göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (p<0,05). Oluşan bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre;

“ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum” ifadesi için; geliri 30001-50000 TL olanların ifadeye katılım düzeyi geliri 11402-20000 TL olanlar ve 20000-30000 TL olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

“Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.” İfadesi için; geliri 0-11.402 TL, 11.402-20.000 TL, 20.000-30.000 TL, 30.000-50.000 TL ve 100.001 TL ve üzeri katılımcıların ifadeye katılım düzeyi geliri 50.000-100.000 TL geliri olan katılımcılardan anlamlı derecede daha yüksektir.

“Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.” İfadesi için; geliri 11402-20000 TL olanların ifadeye katılım düzeyi geliri 20000-30000 TL ve geliri 50001-100000 TL olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Geliri 30001-50000 TL olanların ifadeye katılım düzeyi geliri geliri 50000-100000 TL olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

“Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur” ifadesi için; geliri 11400-20000 TL, 20000-30000 TL, 30001-50000 TL, 50001-100000 TL olanların

ifadeye katılım düzeyi, geliri 100000 TL üzeri olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Ek olarak geliri 50001-100000 TL olanların ifadeye katılım düzeyi geliri 0-11400 TL olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

SONUÇ

Bir ülkenin iktisadi faaliyetlerinin düzenlenmesinde, büyüme ve kalkınmasında vergi sistemi önemli rol oynamaktadır. Tüm ülkelerde etkin olarak kullanılan bu sistem, ülkelerin üretim-tüketim ve ithalat-ihracat bileşenlerinin dengelenmesi açısından da önemlidir. Vergilendirme sistemi içinde yaygın olarak bulunan vergilendirmelerden biri ise ÖTV (Özel Tüketim Vergisi) olup birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de uygulanan bir vergilendirme sistemidir. Genellikle tüketicilerin en fazla tercih ettiği ürünler üzerinde uygulanan bu vergi, Türkiye’de ağırlıklı teknoloji, otomotiv, alkol ve sigara ürünleri üzerinde uygulanmaktadır.

Türkiye’de uygulanan vergi politikaları özel tüketim vergisi bağlamında incelendiğinde, tüketicilerin beyaz eşya ve otomotiv sektöründeki satın alma tercihlerini önemli oranda etkilediği görülmektedir. Vergi teşvik indirimleri belirli dönemlerde sektörel bazda uygulanmakta ve aynı zamanda uygulanış biçimi doğrultusunda satın alma davranışlarını da etkilediği anlaşılmaktadır. Bu anlamda tüketicilerin ihtiyaçlarını giderebilmek adına belirli dönemlerde yaşanan vergi indirim politikalarından yararlanma durumları, tüketicilerin satın alma davranışı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Öte yandan vergi indirimlerinin birçok ekonomik değişken üzerinde de etkisi vardır. Özellikle vergi indirimi ve muafiyetleri ile düşen fiyatlar, yüksek esnekliğe sahip ürünlerde tüketicilerin satın alma arzularını teşvik eder.

Çalışmamız kapsamında özel tüketim vergisinin (ÖTV) matrah ve oran değişimlerinin tüketiciler üzerindeki etkileri beyaz eşya ürünleri ve otomotiv sektörü örneği bağlamında oluşturulmuştur. Araştırmamız kapsamında elde edilen veriler, kullanılan ölçek ve anket soruları üzerinden değerlendirilmiştir. Ölçeklerin geçerlilik düzeyinin belirlenebilmesi amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi öncesinde verilerin faktör analizine uygunluğunun tespiti amacıyla KMO katsayısı ve Bartlett Küresellik Testi anlamlılık seviyesi incelenmiştir. KMO katsayısının 1’e yakın olması ve Bartlett Küresellik Testi anlamlılık seviyesinin $<0,05$ olması dolayısı ile verilerin faktör analizi için uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma kapsamında demografik faktörler incelendiğinde; katılımcılar cinsiyet, yaş, eğitim, meslek, medeni durum ve gelir durumlarına göre faktörlere ayrılmıştır. Katılımcılara ait demografik faktörlerin, bireylerin satın alma davranışlarında önemli düzeyde etken bir unsur olduğu görülmüştür. Özellikle sosyo-kültürel faktörler arasında görülen ekonomik durum, aile, kültür, kişilik özellikleri ve sınıfsal farklılıklar bireylerin satın alma davranışları ÖTV uygulamalarının değerlendirilmesi açısından önemlidir. Bunun yanında bazı durumsal farklılıklar olabilmektedir. Özellikle bireylerin içinde bulunduğu mevcut siyasal yaşam ya da dönemin koşullarının sağladığı avantajlar ve dezavantajlar, diğer faktörler olarak sınıflandırılır.

Araştırmamız kapsamında farklı ölçekler üzerinden elde edilen veriler ışığında toplamda 387 katılımcı üzerinden anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların cinsiyet açısından dağılım oranı analiz edildiğinde erkek katılımcıların oranı %62, kadın katılımcıların %38 olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte katılımcılar arasında yaş grubu değerlendirilmesinde ise; 25 yaşından küçük olanların oranı %14,5, 26-40 yaşında olanların oranı %53,5, 41-50 yaş grubu kişilerin oranı %19,6, 51-60 yaş grubu kişilerin oranı %7,5, 61-70 yaş grubu kişilerin oranı %4,9 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların medeni durumlarına baktığımızda ise bekâr olanların oranı %35,9, evli olanların oranı %64,1'dir.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılım incelendiğinde ise; ilköğretim mezunu katılımcıların oranı %45, lise mezunu katılımcıların oranı %6,2, ön lisans mezunu katılımcıların oranı %4,1, lisans mezunu katılımcıların oranı %36,4, yüksek lisans mezunu katılımcıların oranı %8,3'tür.

Gelire göre dağılım analiz edildiğinde; geliri 0-11402 TL olanların oranı %6,5, 11402-20000 TL olanların oranı %19,5, 20000-30000 TL geliri olanların oranı %34,8, 30001-50000 TL geliri olanların oranı %26, 50001-100000 TL geliri olanların oranı %10,9, 100000 TL ve üzeri geliri olanların oranı %2,3 olarak hesaplanmıştır.

Özel tüketim vergilerinin artışlarına etkilerini içeren sorularda, katılımcıların cinsiyetinin önemli farklılıklar ortaya çıkardığı görülmüştür. Katılımcıların cinsiyete göre yapılan karşılaştırmalı analizinde ise anlamlı düzeyde farklılık ortaya çıkmıştır ($p < 0,05$). İki cinsiyet arasında anlamlı farklılık gösteren bu durum, erkeklerin katılım düzeyinin kadınlara oranla daha anlamlı derecede yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Demografik anlamda ÖTV uygulaması tüketicilerin tercihleri yani talep ile yakından ilişkilidir. Özellikle geçmişe kıyasla günümüzde kadınlar da erkekler gibi çalışma hayatında daha fazla yer almaya başlamışlardır. Ancak yine de erkekler çalışma hayatında kadınlara oranla hala daha fazla yer almaktadır. Dolayısıyla çalışmamızda erkek katılımcıların sayısının yüksek olması, erkek katılımcıların çalışma hayatında daha fazla yer almalarından kaynaklanabilir. Toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden yapılan bir çalışmaya baktığımızda; Orhan, (2002), bireylerin cinsiyet rolleri bakımından tüketim alışkanlıklarının farklılık gösterebileceğini belirtmektedir. Özellikle cinsiyete dayalı tüketim ilişkilerinde erkek ve kadın katılımcılar arasında satın alma davranışının gerçekleştirilmesinde farklı psikolojik etkenler bulunmaktadır. Bu durum, psikolojik etmenler çerçevesinde içinde yaşanan ülkenin ekonomik, politik, ideolojik ve vergi sistemindeki koşul ve kurallara göre değişebilmektedir.

Küreselleşme ile hız kazanan serbest rekabet ortamında vergisel düzenlemeler daha da sıkılaştırılmıştır. Özellikle ülkelerin gelir durumları noktasında vergiler, mali finansman olarak

görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla artan vergi yükü ve politikaları toplumsa anlamda alım gücün doğrudan etki etmektedir. Dolayısıyla liberal politikaların, değişen dünya düzeni üzerinde vergi yapılanması ve değişimleri üzerinde doğrudan etkisi olmaktadır. Bu durum ağırlıklı olarak tüketici taleplerini etkilemekte ve aynı zamanda değişik gelir dağılımına sahip bireyler üzerinde eşitsizliği giderek artırmaktadır. Ayrıca çalışma kapsamında bireylerin piyasa hakkında ve vergi sistemi hakkında tam bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Literatürde yer alan Yörük (2017) ve Şen (2019) de çalışmalarında da bireylerin eksik bilgiye sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmamızda elde ettiğimiz diğer bulgulara baktığımızda, tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre “ÖTV’nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum” sorusuna genel olarak yaş grupları arasında 41-50 yaş grubu ve 51-60 yaş grubundaki katılımcıların katılım düzeyi, 0-25 ve 26-40 yaş grubundan anlamlı derecede daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ek olarak 51-60 yaş grubu kişilerin ifadeye katılım düzeyi 61-70 yaş grubundan anlamlı derecede daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, genellikle orta yaş grubunda yaygın olmasının iki nedeni bulunmaktadır. Orta yaş grubundaki bireylerin çalışma hayatında aktif olmaları ve talep edilen ihtiyaç malzemelerine karşı daha duyarlı olmalarından kaynaklanmaktadır.

Öte yandan gündelik yaşamda ÖTV’nin hangi ürünlerden alındığına dair temel bilgi ve güncellemelerden yana daima bilgi alverişinde bulunan kesim olarak orta yaş grubu öne çıkmaktadır. Bu durum ayrıca “Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.” sorusu için verilen yanıtların ağırlıklı olarak 41-50 yaş grubu etrafında cevaplandığı görülmektedir. Dolayısıyla orta yaş grubundan olan 41-50 yaş arası grubun cevapları 26-40 yaş gruptan anlamlı derecede daha yüksektir. Bununla birlikte bireyler arasında medeni durum bağlamında evli bireylerin bekar bireylere oranla bu önermeye katılım düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bağımsız gruplarda t testi sonuçlarına göre ÖTV’nin hangi mallar üzerinden alındığı ve bu vergi sisteminde yapılan düzenlemelerin takip edilmesi bakımından evli olanların katılım düzeyinin bekar olanlardan anlamlı derecede daha yüksek olduğu saptanmıştır. Literatürde ise Gergerlioğlu (2014), bekar ve dul bireylere oranla evli bireylerin ÖTV uygulamasına karşı maliyetlerin azalması ve ev ekonomisine katkı açısından daha destekleyici rolde oldukları belirtilmiştir.

Anket sonuçları eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde bulgular; “ÖTV’nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum” sorusuna farklı bulgular elde edilmiştir. Özellikle ilköğretim ve ön lisans mezunlarının konu hakkında bilgisi, lise ve lisans mezunu bireylere oranla ciddi düzeyde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “ÖTV’nin hangi

mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum” sorusu için; ilköğretim ve ön lisans mezunu katılımcıların soruya katılım düzeyi lise ve lisans mezunu katılımcılardan anlamlı derecede daha yüksektir. Bireylerin eğitim düzeyine göre tüketim tercihlerinde farklı faktörler olabilmektedir. Özellikle eğitim seviyesi yüksek grupların mal ve hizmet satın alımlarında ihtiyacına uygun ürünler tercih ettikleri ve oluşabilecek vergi indirimlerini takip ettikleri, genel literatür çerçevesinde tespit edilmiştir. Yücadağ ve arkadaşlarının (2005) yapmış oldukları çalışmada; eğitim seviyesi yönünden daha düşük grupta vergi durumlarına bakılmaksızın ani şekilde satın alma davranışı sergiledikleri anlaşılmıştır. Genel olarak ihtiyaç dışı satın alma davranışları gerçekleştirdikleri ve vergi indirimi fırsatlarını beklemedikleri açıklanmıştır. Bu noktada çalışmamız bulgularıyla literatür taraması sonuçları birbiriyle çelişmektedir.

ÖTV indirimlerinin tüketicilerin satın alma davranışlarının gerçekleşmesinde rolü büyüktür. Özellikle vergi indirimi veya iyileştirilmesi sürecinde, ÖTV birçok satın alma davranışını olumlu yönde etkilenmektedir. Literatürde yapılan incelemelerde ise bu yönde yapılan düzenlemelerin tüketicilerin satın alma davranışlarını tetiklediği yönündedir. Arslan (2002), Kitapçı (2014), Yavuz (2017), ve Köyoğlu (2018)’nin yapmış oldukları çalışmalarda katılımcıların vergi indirimleri karşısında satın almak istedikleri ürüne bir an önce sahip olma davranışı gösterdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcılar arasında gelir durumuna fark etmeksizin teknolojik ürün ve otomobil satın alma davranışında artış eğilimli oldukları tespit edilmiştir. Çalışmamız bulgusu “Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim” ifadesi için; ilköğretim, lise ve ön lisans mezunlarının ifadeye katılım düzeyi lisans mezunlarından anlamlı derecede daha yüksektir şeklindedir. Bu bağlamda çalışmamızın bulgularıyla literatür bulguları arasında zıt sonuçlara ulaşılmıştır. Bu durum, gelir dağılımı faktörü ile açıklanabilmektedir. Beyaz eşyalarda yaşanan ÖTV indirimleri, gelir durumu bağlamında daha dar katılımcılar açısından satın alma davranışının gerçekleşmesinde önemli etkindir. Çalışmamızda “Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz” ifadesi için; geliri 0-11.402 TL, 11.402-20.000 TL, 20.000-30.000 TL, 30.000-50.000 TL ve 100.001 TL ve üzeri gelire sahip katılımcıların ifadeye katılım düzeyi, geliri 50.000-100.000 TL geliri olan katılımcılardan anlamlı derecede daha yüksektir.

Zengin (2014) yapmış olduğu çalışmada; beyaz eşya satın alma davranışlarında vergi indirimine bağlı olarak gerçekleşen satın alma davranışının katılımcılar arasında eğitim düzeyine göre farklı sonuçlar ortaya çıkardığını analiz etmiştir. Eğitim düzeyi yüksek bireylerin ÖTV indirimleri kapsamında beyaz eşya satın alma davranışlarının diğer gruba göre düşük

olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, yüksek gelir gruplarında beyaz eşya satın alma davranış, eğiliminin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tüketicilerin otomobil satın alma davranışları üzerinde ÖTV'nin etkisi oldukça büyüktür. Özellikle ÖTV'nin en fazla etkisi teknolojik ürünler ve otomotiv sektöründe olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu ihtiyacın kişiden kişiye değişkenlik gösterdiği bilinmekle birlikte tüketim sürecinde bireylerin satın alma davranışını etkileyen ÖTV oranları ve diğer vergi indirimleri, tüketici satın alma davranışını olumlu yönünde etkilemektedir. Çalışmamız bulgularında “Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur” ifadesi için; ön lisans mezunu katılımcıların ifadeye katılım düzeyi lisans ve yüksek lisans ve ilköğretim mezunu katılımcılardan anlamlı derecede daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ülkemizde ÖTV uygulamalarına, beyaz eşya satın alımlarında olduğu gibi otomotiv sektörüne de tüketici talepleri farklı değişkenler nedeniyle çeşitlenmektedir. Özellikle lüks mallar kategorisinde, vergi avantajları hemen hemen tüm gelir düzeyine sahip bireyler üzerinde satın alma kararlarında büyük etkiye sahiptir. Bu bağlamda gelir grupları açısından yapılan incelemede ise “Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur” ifadesi için; geliri grubu 11400-20000 TL, 20000-30000 TL, 30001-50000 TL, 50001-100000 TL olanların ifadeye katılım düzeyi, geliri 100000 TL üzeri olanlardan anlamlı derecede daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla gelir grubu daha düşük olan gruplarda ÖTV oranının artışı karşısında otomobil satın alma davranışının azaldığı görülmektedir. Sonkaya (2022)'nin bulguları ile tutarlı olan bu sonucumuz, Sonkaya'nın otomobil alanında yapılan kampanyalar veya vergi indirimleri karşısında gelir grupları arasında daha az gelire sahip olan bireylerin satın alma davranışında artış olduğu ve tersine bir durumda ise vergi artışı karşısında bireylerin satın alma davranışlarında azalma meydana geldiği saptanmıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere ÖTV oranlarının artışı ve azalışı bireylerin satın alma davranışları üzerinde oldukça önemli etkiye sahiptir. Konu ile bağlantılı literatürdeki çalışmalara bakıldığında ise; bireylerin satın alma davranışlarında ekonomik, sosyolojik, demografik ve psikolojik anlamda birçok etkenin bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, belirli dönemlerde uygulanan vergi indirimleri mikro iktisat teorisi ile uyumlu olarak, fiyat beklentisini etkileyerek tüketicinin beyaz eşya ve otomotiv satın alım tercihlerini doğrudan etkilemektedir. Öte yandan ÖTV oranlarının değişimsel politikaları, bireyler üzerinde gelir-gider dengesini değiştirmektedir. Sonuç olarak bireylerin satın alma davranışlarını etkileyen özel tüketim vergileri, dönemsel değişimler karşısında bireylerin tutum ve kararları üzerinde önemli değişimlere sebep olmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda özel tüketim vergilerinin

oran ve matrah değişimlerinin, tüketiciler üzerinde oluşturduğu satın alma tutumlarının ne yönde etkilendiği ele alınmıştır.

Öte yandan yapılan analiz sonuçlarında birçok faktör değerlendirildiğinde genellikle eğitim seviyesi düşük bireylerin vergi sistemlerinin uygulanma ve kapsamını sorgulama veya düşünme noktasında zayıf kaldığı söylenebilir. Ayrıca eğitim değişkeni üzerinden tüketim davranışlarının diğer mezun kategorilerinde yer alanlara kıyasla ilkokul mezunlarının sosyal maliyetleri azaltmaya yönelik ÖTV’yi daha fazla benimsediğini göstermektedir. Genel literatür kapsamında bu çalışmaya benzer çalışmaların oldukça kısıtlı olması ve ampirik yönden yetersiz analizin bulunmasından ötürü yeterli literatür verisine ulaşılamamıştır.

Çalışmamızın bulguları ÖTV gibi dolaylı vergilerin uygulanması açısından bir takım politika önerilerinin geliştirilmesine katkı yapmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir;

- i) ÖTV’nin tüketicilerin satın alma davranışları üzerinde büyük etkiye sahip olduğunu gösterdiğinden, ÖTV belli dönemlerde belli sektörleri teşvik etmekte etkin bir araçtır.
- ii) Gelir seviyesi ve gelir dağılımının vergi politikalarının formülasyonunda önemli role sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle ÖTV formüle edilirken gelir seviyesi ve gelir dağılımı dikkate alınmalıdır. Bu husus gelir adaletsizliğinin giderilmesi açısından oldukça önemlidir.
- iii) Eğitimin tüketici tercihlerinde önemli bir faktör olduğu anlaşıldığından, vergi politikalarının etkinliği açısından “mali eğitim” programları düzenlenmelidir.
- iv) Tüketicilerin vergi uygulamaları karşısında tepkilerinin, vergi politikasının hedefine ulaşmada önemli bir faktör olduğu anlaşıldığından, tüketici tepkilerini araştıran saha çalışmalarının sayısı, ürün ve sektör kapsamı genişletilerek artırılması gerekmektedir.

Öte yandan çalışma bağlamında bu alanda yapılan çalışmaların sayısı son derece azdır. İlgili literatüre katkı sunma amacıyla bu alanda gerekli çalışmalara hız verilmeli ve daha kapsamlı çalışmaların hayata geçirilmesi önerilir.

KAYNAKÇA

- 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, (2002).
- Ağar, S. (2007). “Geçmişten Bugüne Mali İdare”. *TBB Dergisi*, 73.
- Ağbal, N. (2001). “Çevrenin Korunması ve Çevre Vergileri-1”. *Yaklaşım Dergisi*, 100: 64-69.
- Akbulut, H. (2017). “Tüketici Fiyatlarının Dolaylı Vergilere Asimetrik Tepkileri: 2006-2015 Dönemi Türkiye Örneği”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 31(2): 273-288.
- Akbulut, Y. (2013). “Verilerin Analizi”. A. A. Kurt (Ed.). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 139-164.
- Akdoğan, A. (2007). *Kamu Maliyesi*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Akdoğan, A. (2019). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aksoy, Ş. (1998). *Kamu Maliyesi*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Aktan, C. C. (2017). *Kamusal Finansman: Vergileme*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Altay, A. (2017). *Kamu Maliyesi-Teorisi, Gelişimi ve Kapsamı*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Altıok, S. (2007). *Avrupa Birliği ile İlişkiler Çerçevesinde Özel Tüketim Vergisi Uygulaması ve Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Arıkan, Z. (1998). “Vergi Hukukunun Kaynaklarından Mukteza ve Sonuçları”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2): 127-133.
- Arslan, M. (2012). *Türk Vergi Sistemi*. Nobel Yayıncılık, Bursa.
- Arslan, M. ve Biniş, M. (2016). “Türk Vergi Sisteminde Tebligat ve Elektronik Tebligat”. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(1): 300-317.
- Asa, S. (2016). *Türk Vergi Sisteminde Vergiyi Doğuran Olayın Kavranması*. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Aslan, M. (2005). *Dolaylı Vergiler ve Türkiye’nin AB’ye Giriş Sürecinde Dolaylı Vergileri Uyumlaştırma Çalışmaları*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Ateş, M. S. (2017). *Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi Uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ay, H. M. (2004). *Adil Gelir Dağılımının Sağlanmasında Özel Tüketim Vergisinin Yeri ve Bunun Türkiye’de Uygulanabilirliği*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Ay, H. (2022). *Düşüncede ve Uygulamada Maliye Tarihi*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

- Ayan, E. (2006). *Türk Vergi Sistemi ve Vergi Sistemimizin Etkinlik Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Aydın, F. (2002). “Özel Tüketim Vergisinin Etkileri ve Avrupa Birliği Uygulaması”. *Vergi Sorunları Dergisi*, 163, Nisan: 29-44.
- Bahtiyar, E. ve Taytak, M. (2020). “Bulgaristan Vergi Sistemi”. A. Tekin ve E. N. Sağdıç (Ed.), *Vergi Sistemleri Seçilmiş Ülke Örnekleri*. IJOPEC Publication Limited, Londra, 93-126.
- Baş, A. (1996). “Özel Tüketim Vergisi ve Gümrük Birliği Sürecinde Özel Tüketim Vergisi Uyumlaştırma Çalışmaları”. *Vergi Denetmenleri Derneği*, 24, Ağustos- Eylül 1996: 15-24.
- Batı, M. (2021). *Vergi Hukuku*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Batırel, Ö. F. (1984). *Maliye Politikası ve Gelişmekte Olan Ülkeler*. Okan Yayıncılık, İstanbul.
- Bayar, R. ve Yavuz, M. (2008). “Obsesif Kompulsif Bozukluk”. *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Merkezi Etkinlikleri, Türkiye’de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar, Sempozyum Dizisi*. 62, 185-192.
- Bilge, S. M. (2012). “Bir Toplumsal Sınıf İmtiyazı Olarak Osmanlı Devleti’nde Vergi Muafiyeti”. *Düşünen Siyaset*, 28: 385-405.
- Bilici, N. (2007). *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri (Temel Bilgiler, İktisadi- Mali Konular)*. Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Buhur, S. (2019). “Türkiye’de Dolaylı Vergilerin Yapısının İncelenmesi”. *Legal Mali Hukuk Dergisi*, 15(173): 1031-1046.
- Bulutoğlu, K. (1978). *Türk Vergi Sistemi*. Cilt 1. Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Bulutoğlu, K. (2003). *Kamu Ekonomisine Giriş*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Buyrukoğlu, S. (2018). “Odaşık Vergi Mükellefiyetine İlişkin Özellik Arz Eden Hususlar”. *Politik Ekonomik Kuram Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2): 50-58.
- Buyrukoğlu, S. ve Toparlak, E. (2018). “Avantaj ve Dezavantajlarıyla İzaha Davet Müessesesi”. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1): 57-68.
- Bülbül, S. E. (2000). “Çoklu karşılaştırma testleri ve bir örnek uygulama”. *Öneri Dergisi*, 3(14): 95-100.
- Büyükoztürk, Ş. (2002). “Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32): 470-483.
- Ceylan, M. (2010). *Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi ve Mali Güç İlkesi Açısından Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Çağan, N. (1988). *Avrupa Topluluğu Vergi Politikasının Hukuki Çerçevesi*. Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Ankara.
- Çakıroğlu, T. (2005). *Özel Tüketim Vergisi ve Ekonomik Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çelik, K., (2013). *İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Çelikkaya, A. (2020). “Tütün Ürünleri Üzerinden Alınan Özel Tüketim Vergisi Üzerine Genel Bir Değerlendirme”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(2): 1-14.
- Çitil, B. (2013), “Vergi Hukukunda Mali Müşavirlerin Sorumluluğu”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 106: 345-356.
- Daniel, W. W. ve Terrell, J. C. (1986). *Business statistics*. Fourth edition. Houghton Comp., Boston.
- Demir, İ. C. (2013). *Türkiye’de Vergi Yüğü (Objektif ve Subjektif Yönleriyle)*. Dora Yayınevi, Afyonkarahisar.
- Demir, İ. C. (2018), “Mükellef Perspektifinden Vergi Tarifeleri: Türkiye Örneği”. *Sosyoekonomi*, 26(35): 11-26.
- Demirli, Y. (2015). “Türk Vergi Sisteminde Ücret Tabanlı İstihdam Teşvikleri: Gelir Vergisi Stopajı Teşviki/Desteği ve Ücret İstisnası”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 11(25): 141-162.
- Doldur, S. (2017). “Vergi Hukuku’nda Cebren (Zorla) Tahsil Yolları”. *Mali Çözüm Dergisi*, (27): 187-198.
- Durkaya, M. ve Ceylan, S. (2006). “Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme”. *Maliye Dergisi*, 150: 79-89.
- Edizdoğan, N. (1981). *Teoride ve Uygulamada Özel Tüketim Vergileri*. Ekin Kitabevi, Bursa.
- Edizdoğan, N. (2007). *Kamu Maliyesi*. Ekin Kitabevi, Bursa.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö. ve Gümüş, E. (2016). *Kamu Maliyesi*. Ekin Kitabevi, Bursa.
- Egeli, H. ve Dağ, M. (2012). “Türk Vergi Hukuku Açısından Mükellef Haklarının Değerlendirilmesi”. *Maliye Dergisi*, 163: 130-146.
- Eker, A. (1998). *Kamu Maliyesi*. Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- Ekinci, F. (2012). “Gelir Vergisi Tarifesi: Almanya ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32): 191-200.
- Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tatlıoğlu, İ. (2017). *Kamu Maliyesi*. Ekin Kitabevi, Bursa.
- Erkin, G. (2012). “Artan Oranlılık”. *Ankara Barosu Dergisi*, (4): 235-254.

- Gerçek, A. (2005). “Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54(3): 157-193.
- Gergerlioğlu, U. (2014). *Davranışları Etkilemeye Yönelik Özel Tüketim Vergilerinin Tutum Ve Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Ampirik Analizi (İstanbul İli Örneği)*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Giray, F. (2014). *Maliye Tarihi*. Ekin Yayıncılık, Bursa.
- Gönül, H. H. (2002). “Vergi Harcamaları I”. *Yaklaşım Dergisi*, 111: 78-82.
- Görkemli, B. (2017). “Yargı Kararları Işığında Vergi Hukuku’nda Usulsüz Tebliğ ve Sonuçları”. *Ankara Barosu Dergisi*, 75(3): 101-127.
- Gözen, S. ve Artuç, T. (2020). “Almanya Vergi Sistemi”. A. Tekin ve E. N. Sağdıç (Ed.), *Vergi Sistemleri Seçilmiş Ülke Örnekleri*. IJOPEC Publication Limited, Londra, 68-84.
- Güler, H. (2017). “Gelirin Optimal Vergilendirilmesi: Teori ve Politika”. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2): 2.
- Gülüm, A. (2009). *AB’de ve Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi ve Ekonomik Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Gümüş Özuyar, S. E. (2020). “Kamu Harcamalarında Fayda Yansıması Analizi”. C. Ercan (Ed.), *Maliye ve İktisat Çalışmaları*. İksad Yayınları, Ankara, 65-106.
- Gündoğdu, M. (2008). *Danıştay Kararları Işığında Re’sen Vergi Tarhı*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Güran, M. C. (2005). “Avrupa Birliği’nde Özel Tüketim Vergilerinin Uyumlaştırılması ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1: 261-286.
- Hacıköylü, C. (2014). “İthalat Sırasında Ödenen Vergiler ve Diğer Mali Yükümlülükler: Türkiye ve Cep Telefonu İthalat Örneği”. *Aksaray Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1): 24-25.
- Hanbay, B. (2004). *Tarh İşlemlerinde İspat ve Delil*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hanbay, E. (2013). *Özel Tüketim Vergisinin Türk Sistemi İçerisindeki Yeri*. Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Hayrullahoğlu, Z. (2018). *Türkiye’de Vergi İdaresinin Tahsil Yetkisi ve Sınırları*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İliaz, N. (2006). *Avrupa Birliği’nde Özel Tüketim Vergisi Uyumlaştırması ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

- Işık, M. (2019). *Türkiye’de Sigara Üzerinden Alınan Özel Tüketim Vergisinin Sigara Tüketim Tercihleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- İnneci, A. ve Coşkun Karadağ, N. (2015). “Vergi Usul Kanunu’na Göre “Tebliğ”de Yapılan Hatalar ve Yargının Konuya Bakışı”. *Maliye Dergisi*, 169: 55-69.
- Kaneti, S. (1986). *Vergi Hukuku*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kargı, V. ve Yüksel, C. (2010). “Türkiye’de Vergi Aflarının Vergi Adaleti ve Mükellefler Üzerindeki Etkileri”. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (54): 23-44.
- Kartal, S. K. ve Dirlik, E. M. (2016). “Geçerlik kavramının tarihsel gelişimi ve güvenirlikte en çok tercih edilen yöntem: Cronbach alfa katsayısı”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4): 1865-1879.
- Kaya, F. (2008). “Tek Oranlı Vergi Sisteminin Ekonomik Etkileri Üzerine Bir Araştırma”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(17): 88-109.
- Kayan, A. (2000). “Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar”. *Maliye Dergisi*, 135(0): 80-87.
- Kıldış, Y. (2006). “Türk Vergi Hukukunda Vergiyi Doğuran Olay”. *Yaklaşım Dergisi*, 33: 520-529.
- Kılıç, R. (2011). “Vergi İdarelerinin Görevleri Açısından Modernizasyon İhtiyacı”. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14): 363-376.
- Kılıçaslan, H. ve Yavan, S. (2017). “Türkiye’de Vergi Yükünün Değerlendirilmesi: OECD Ülkeleri ile Karşılaştırma”. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2): 33-51.
- Kılıçer, E. (2016). “Türkiye’de Ücretliler Üzerindeki Vergi Yükünün Düşürülmesine İlişkin Öneriler”. M. Aydın, S. S. Tan (Ed.), *Political Economy of Taxation*. Ijopoc Publication, İstanbul, 101-108.
- Kırbaş, S. (1998). *Vergi Hukuku Temel Kavramlar, İlkeler ve Kurumlar*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Kukuş B. A. (2010). *Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi ve Avrupa Birliği Özel Tüketim Vergisi ile Uyumlaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Lorenzi, P. (2004). “Sin Taxes”. *Society*, 41(3): 59–65.
- Mavral, Ü. (2002). “Avrupa Birliği ve Özel Tüketim Vergisi Uygulamaları”. *Vergi Sorunları Dergisi*, 166, Temmuz: 113-122.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği. (2002). *Tüm Yönleri ile Özel Tüketim Vergisi, Örnekler ve Açıklamalar*. Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, İstanbul.

- McKenzie, Richard B. (1991). "Rational Addiction, Lagged Demand and the Efficiency of Excise Tax: Revisions of Standart Theory". *Public Choise*, 71: 31-41.
- Muşul, T. (2013). *Tebliğat Hukuku*. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Muter, N. B., Sakınç, S. ve Çelebi, K. (1993). "Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması". *Manisa İli Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Anket Çalışması*, Manisa.
- Mutlu, A. (2002). "Özel Tüketim Vergisi". *Yaklaşım Dergisi*, 115: 46-52.
- Mutluer, M. K. ve Dayanç, N. N. (2014). *Vergi Hukuku*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Mutluer, M. K., Öner, E. ve Kesik, A. (2016). *Teori ve Uygulamada Kamu Maliyesi*. Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Nas, A. (2010). "Vergi Hukukunda Ödeme Zamanları ve Ödeme Zamanlarına Uyulmamasının Hukuki Sonuçları". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(Özel Sayı): 207-229.
- Nemli, A. (1990). *Kamu Maliyesine Giriş*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- OECD, (2012). *Consumption Tax Trends 2012: VAT/GST and Excise Rates, Trends and Administration Issues*. OECD.
- Oktar, K. (2008). *Özel Tüketim Vergisi*. Savaş Yayınevi, Ankara.
- Oktar, S. A. (2019). *Vergi Hukuku*. Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Oral, H., (2006). *Avrupa Birliği'nde Özel Tüketim Vergilerinin Uyumlaştırılması ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Orhaner, E. (2005). *Maliye Ders Kitabı*. Tutibay Yayınları, Ankara.
- Öğretir, A. H. (2017). *Maliye*. 4T Yayınevi, İstanbul.
- Önder, İ. (2002). "ÖTV ve Uyum Sorunu". *Mükellefın Dergisi*, 113: 17-18.
- Önder, İ. (2002). "Özel Tüketim Vergisi". *Mükellefın Dergisi*, 111: 7-9.
- Öz, B. (2019). "Vergi Tekniği: Avantaj ve Dezavantajlarıyla Vergi Tarife Çeşitleri". *IKSAD 4. International Congress of Social Sciences*. 5-8 September 2019, Erzurum, 78-95.
- Özcan, O. (2017). "Vergilendirme Sürecinin İdari İşlem Bağlamında İncelenmesi". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, LXXV(1): 159-190.
- Özel Tüketim Vergisi (III) Sayılı Liste Uygulama Genel Tebliği, (2015).
- Özkan, E. (2017). *Alkol ve Tütün Ürünlerinde Uygulanan Özel Tüketim Vergileri ve Tüketim İlişkisi Çerçevesinde Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Özkan, E. (2017). "Lüks Tüketimdeki ÖTV Sıfırlamasının Gelir Dağılımı ve Vergi Adaleti Bakımından Değerlendirilmesi". *Maliye Postası Dergisi*, 879: 63-65.

- Özkara, M. (2004). *Türk Vergi Sisteminde İstisna ve Muafiyet Uygulamalarının Vergilemenin Mali Amacı Bakımından Değerlendirilmesi*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Öztürk, İ. ve Ozansoy, A. (2011). “Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün Analizi”. *Maliye Dergisi*, 161(2): 197-214.
- Öztürk, İ. ve Saraç, O. (2011). “Bir Finansal Ürün Olarak Külçe Altında Vergi İstisnası”. *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü E-Dergisi*, 1(1): 1-25.
- Palabıyık, M. S. ve Yıldız, A. (2001). *Avrupa Birliği*. ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- Pehlivan, O. (2011). *Kamu Maliyesi*. Murathan Yayınevi, Trabzon.
- Pürsünerli Çakar, E. (2013). “Vergiye Karşı Direnme Şekilleri ve Vergi İnzivası”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(1-2): 1293-1313.
- Rakıcı, C. (2004). “Türk Gelir Vergisi Sisteminde Yer Alan Bazı Muafiyet, İstisna ve İndirimlerin Değerlendirilmesi”. *Vergi Sorunları Dergisi*, 190: 115-129.
- Sağbaş, İ. ve Başoğlu, A. (2005). “İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(2): 123-144.
- Sandalcı, İ. (2020). “Fransız Vergi Sistemi”. A. Tekin ve E. N. Sağdıç (Ed.), *Vergi Sistemleri Seçilmiş Ülke Örnekleri*. IJOPEC Publication Limited, Londra, 163-183.
- Saraç, Ö. ve Tandırcıoğlu, H. (2021). “Günah Vergileri: Sosyal Hayatın Kontrolünde Müdahaleciliğin Rolü (Seçilmiş Ülke Örnekleri Üzerinden Değerlendirmeler)”. *Vergi Sorunları Dergisi*, 398, Kasım: 45-67.
- Saraçoğlu, F. ve Ejder, H. (2002). “Vergi Uyumlaştırılması Açısından AB Ülkelerinde Gelir Vergisi Uygulamalarının Değerlendirilmesi”. *Vergi Sorunları Dergisi*, 164, Mayıs: 112-123.
- Sarılı, M. A. (2004). *Türk Vergi Hukukunda Sorumluluk*. Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul.
- Selek, A. (2008). *Dolaylı Vergiler Bağlamında, AB’de ve Türkiye’de Özel Tüketim Vergilerinin Uyumlaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sirkeci, O. ve Abdula, M. S. (2015). “Ortadoğu Uygarlıklarında Vergi Uygulamaları”. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4): 1239-1252. <http://dergipark.gov.tr/ijsser>
- Suer, M. Z. (1999). *Avrupa Birliğinde Vergi Uyumlaştırması ve Türk Vergi Sistemi Üzerine Etkileri*. İstanbul Sanayi Odası ve Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Ankara.

- Susam, M. (2004). *Özel Tüketim Vergilerinin Yapısı ve Türk Özel Tüketim Vergisinin Avrupa Birliği ile Uyumlaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Susam, N. ve Oktayer, N. (2007). “Türkiye Ekonomisinde Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçinde Dolaylı ve Dolaysız Vergiler (1995-2005)”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2): 105-123.
- Şen, H. ve Sağbaş, İ. (2020). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Barış Arıkan Yayınları, Ankara.
- Şener, O. (2007). *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi*. Beta Yayınevi, İstanbul.
- Şengül, Z. (2022). *Türkiye’de Otomotiv Sektörüne Yönelik ÖTV Düzenlemeleri ve İktisadi Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Şenyüz, D., Yüce, M. ve Gerçek, A. (2019). *Vergi Hukuku Genel Hükümler*. Ekin Yayınevi, Bursa.
- Taghiyev, R. (2020). *Alkol ve Tütün Ürünleri Üzerine Uygulanan Özel Tüketim Vergisinin Etkinliği: Türkiye ve Azerbaycan Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Taşkın, Y. (2010). “Vergi psikolojisi ve vergiye karşı mükellef tepkileri”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (54): 67-90.
- Taylar, Y. (2010). “Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(Özel Sayı): 435-467.
- Taylar, Y. (2013). *Vergi Hukukunda Vergiyi Doğuran Olay*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Taylar, Y. (2014). “Vergi Borcu İlişkisinin Pasif Süjesi Olarak Birey ve Vergilendirme Yetkisinin Bireyin Hak, Özgürlük ve Ödevlerine Etkisi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı): 4943-4987.
- Torun, F. (2021). “Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerden Alınan Özel Tüketim Vergisinde Müteselsil Sorumluluk Uygulaması”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (48): 379-414.
- Turhan, S. (1993). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Filiz Kitapevi, İstanbul.
- Tülü, U. (2006). *Türk Vergi Hukukunda Re’sen Tarh*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türker, C. (2019). *Türkiye’de Özel Tüketim Vergisi ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Türkmenoğlu, A. (2011). *Son Gelişmeler Işığında Karşılaştırmalı Olarak Avrupa Birliği ve Türkiye’de Özel Tüketim Vergileri*. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Uluatam, Ö. (1991). *Kamu Maliyesi*. Savaş Yayınları, Ankara.
- Uluatam, Ö. (1997). *Kamu Maliyesi*. İmaj Yayıncılık, Ankara.
- Ural, A. Ve Kılıç, İ. (2011). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Uzday, T. (2009). “Bağımlılık Yapan Maddeler ve Özellikleri”. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21(22): 16-20.
- Ülgen, S. (2001). “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Özel Tüketim Vergisinin Uyumlaştırılması”. *Vergi Dünyası Dergisi*, 237, Mayıs: 104-114.
- Ünlü, Z. (2019). *Türkiye’de Dolaylı Vergilerin Vergi Adaleti Açısından Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üzeltürk, H. (2002). “Özel tüketim vergileri, bitmeyen tepki”. *17. Maliye Sempozyumu: Avrupa Birliği’ne Geçiş Süreci ve Türk Kamu Maliyesinin Uyum*. TÜRMOB Yayınları, 22-25 Mayıs, Fethiye, 383 – 440.
- Yaldız, Ç. (2020). “Verginin Tarhı ve Türleri”. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 12(46): 210-217.
- Yardımcıoğlu, M., Ay, H. M., Bilginer, M., Günay, Y. ve Yörük, A. (2015). “Vergi ve Muhasebe ile İlgili Meslek Seçiminde Üniversite Öğrencilerinin Moral ve Manevi Değerlerinin Etkisi”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1): 199-218.
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). “Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması”. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46: 74-85.
- Yavuz, V. ve Kızıltan, A. (2020). “Türkiye’de Ekonomik Kriz Dönemlerinde ÖTV İndirimlerinin Etkileri: Otomobil Sektörü Üzerine Bir Değerlendirme”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(2): 1375-1377.
- Yıldırım, A. E. (2015). “Avrupa Birliği ve Türk Vergi Sistemlerinde Özel Tüketim Vergisi”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XIX(1): 222-247.
- Yıldırım, N. ve Gökpınar, F. (2012). “Bazı normallik testlerinin 1. tip hataları ve güçleri bakımından kıyaslanması”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16(1): 109-115.

- Yıldız, H. D. ve Geyik, O. (2019). “Düz Oranlı Vergilere Bakış: Hall-Rabushka Düz Oranlı Vergi Modelinin İncelenmesi”. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(17): 162-179.
- Yılmaz, B. E. (2018). *Maliye*. Der Yayınları, İstanbul.
- Yoruldu, M. (2020). “Gelir Vergisi Tarife Değişikliğinin Mali ve Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi”. M. Yoruldu (Ed.), *Türkiye’de Yapısal Dönüşüm: Mali ve Sosyal Değerlendirmeler*. Gazi Kitabevi, Ankara, 205-218.

İnternet kaynakları

- Türkay, İ., “Vergi ve cezada idari başvuru yolu: uzlaşma”. <https://vergialgi.net/assets/images/2018/vergialgi-net-uzlasma.pdf> (erişim tarihi:24/10/2023).
- Vergi Usul Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf> (erişim tarihi:24/10/2023).

EKLER

Ek 1 - Anket

Cinsiyet		Kadın ( )	Erkek ( )
Medeni Durum			
Bekar			
Evli			
Eğitim Düzeyi			
Okur yazma bilen			
İlköğretim			
Lise			
Önlisans			
Lisans			
Lisansüstü			
Yaş			
0-25		26-40	
41-50		51-60	
61-70		71 ve üzeri	
Meslek			
Memur		Ev Hanımı	
İşçi		Esnaf/Tacir	
Akademisyen		Çiftçi	
Öğrenci		Emekli	
Serbest Meslek		Diğer	
Aylık Gelir (Hane Toplamı)			
0-11.402 TL		11.403-20.000 TL	
20.001 – 30.000 TL		30.001 - 50.000 TL	
50.001 – 100.000 TL		100.001 ve üstü	

	Tamamen Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
ÖTV'nin hangi mallar üzerinden alındığını tam olarak biliyorum					
ÖTV ile ilgili yapılan yeni düzenlemelerden haberdarım					
ÖTV indirimlerinin istihdamı arttıracacağını düşünüyorum					
ÖTV indirimlerinin piyasayı canlandıracağını düşünüyorum					
ÖTV'ye ilişkin indirimler hazineyi vergi kaybına uğratar.					
Lüks Otomobillerde yapılan ÖTV zammını adil buluyorum					
Tekne ve Yatlardan ÖTV alınmamasını adil buluyorum					
Araçlardan sadece motor hacmine göre değil fiyatına göre de ÖTV alınmasını vergi adaleti açısından olumlu buluyorum.					
Hayatını kaybetmiş harp veya vazife malullerinin yakınlarının ve engelli vatandaşların taşıt alımında ÖTV istisnası uygulanmasını adaletli buluyorum.					
ÖTV zammı ikinci el otomobil almaya yönlendiriyor.					
ÖTV zammının fazla olması sıfır araç almamı engelliyor.					
ÖTV zammının fazla olması daha düşük silindir hacmi olan araç almama neden oluyor.					
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı olması durumunda beyaz eşyaya olan talebim azalır.					
Beyaz eşyalarda ÖTV zammı gerçekleşirse alacağım ürünlerin kalitesinden feragat edebilirim.					
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleştiği durumda evimdeki beyaz eşyaları yenilerim.					
Beyaz eşyalarda ÖTV indirimi gerçekleşmesi durumunda alacağım ürünlerin kalitesinde artış gerçekleşir.					
Otomotivde gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.					
Otomotivde gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.					
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV indirimi talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.					
Beyaz eşyada gerçekleşen ÖTV zammı talebimde herhangi bir değişikliğe yol açmaz.					
Otomotivde meydana gelen ÖTV artışı araç almamı ertelememe neden olur					

Beyaz eşyada meydana gelen ÖTV artışı beyaz eşya almamı ertelememe neden olur					
Otomotivde ÖTV indirimi gerçekleşirse planlarımda olmasa dahi otomotiv almama teşvik edici olur					

Ek 2 – Kullanılan Analizler

Kolayda Örneklem Yöntemi: Bu teknik olasılık dışı örneklem yöntemlerinden biri olmakta olup asıl maksat katılmak isteyen herkesin örneklem içerisine alınmasıdır. Bu teknik zaman ve maddi boyut açısından önemli avantajlar sağladığı için tercih edilebilmektedir (Ural ve Kılıç, 2011:43).

Kolmogorov Smirnov: A.N. Kolmogorov ve N.V. Smirnov tarafından oranlama ya da eşit aralıklı düzeyde ölçülen değişkenler için geliştirilmiş uyum iyiliği testidir. Kolmogorov testi ve Smirnov testi benzerlik nedeniyle Kolmogorov-Smirnov uyum iyiliği testi olarak da bilinmektedir (Yıldırım ve Gökpınar, 2012: 110).

Kmo Katsayısı ve Bartlett Küresellik Testi: Verilerin faktör analizine uygun olup olmadığının tespiti için Bartlett Testi ve KMO değerlerine bakılmaktadır. Bartlett Testi korelasyon matrisini incelemekte ve bu matrisin istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilirse KMO değerine bakılmaktadır. KMO testi sonucunda ise elde edilen katsayı 0 ile 1 arasında sonuç vermelidir (Büyüköztürk, 2002’den akt. Yaşlıoğlu, 2017: 75-76).

Cronbach Alfa: Bir çalışmanın güvenilirliği açısından kanıt niteliğinde olan tekniklerden birisidir. İç tutarlılık hakkında bilgi sunan tekniktir (Kartal ve Dirlik, 2016: 1869).

Bağımsız Gruplarda t Testi: t testinde iki değişken birbirleriyle karşılaştırılmaktadır. t testinin üç türü vardır. Çalışmamızda kullandığımız bağımsız gruplarda t testinde amaç iki grubun sürekli değişken üzerinden aldığı puanların birbirleriyle kıyaslanması ve aralarında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesidir (Akbulut, 2013: 145-147).

Tek Yönlü Varyans Analizi: Bu teknikte amaç üç ya da daha fazla grubun bir sürekli değişken açısından aldığı puanları karşılaştırmak ve bu puanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemektedir. Ancak oluşan anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığı bu teknikle anlaşılamamakta farklı tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır (Akbulut, 2013: 148-149).

Tukey Testi: 1953 yılında Tukey tarafından hazırlanan çalışmada ilk defa kullanılmıştır. Bu testte gruplar arası anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını ikili karşılaştırmalar yaparak ortaya çıkartılmaktadır (Daniel ve Terrell, 1986’dan akt. Bülbül, 2000: 97).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Mert YILMAZ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Alanya Hasan Çolak Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F – İktisat Bölümü
Tezsiz Yüksek Lisans Diploması	
Dönem Proje Konusu	
Tezli Yüksek Lisans Diploması	
Yüksek Lisans Tez Konusu	
Doktora Diploması	
Doktora Tez Konusu	
Yabancı Dil / Diller	
BİLİMSEL FAALİYETLER	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Hazine ve Maliye Bakanlığı – Defterdarlık Uzman Yardımcısı